

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA GEOGRAFIJO**

DIPLOMSKO DELO

LJUBLJANA, 2014

DARJA HOČEVAR

UNIVERZA V LJUBLJANI
FILOZOFSKA FAKULTETA
ODDELEK ZA GEOGRAFIJO

DIPLOMSKO DELO

Geografija Afrike v gimnazijskem izobraževanju

Študijski program:

GEOGRAFIJA - D

SOCIOLOGIJA KULTURE - D

Mentorica: doc. dr. Katja Vintar Mally

Somentorica:izr. prof. dr. Tatjana Resnik Planinc

LJUBLJANA, 2014

DARJA HOČEVAR

IZJAVA

Izjavljam, da je diplomsko delo z naslovom »Geografija Afrike v gimnazijskem izobraževanju« v celoti moje avtorsko delo.

Darja Hočevar

ZAHVALA

Zahvaljujem se mentorici doc. dr. Katji Vintar Mally in somentorici izr. prof. dr. Tatjani Resnik Planinc za nasvete in strokovno pomoč pri izdelavi diplomskega dela.

Hvala profesoricama Vesni Vervega in Sabini Cilenšek za pomoč pri anketiranju.

Posebna zahvala gre tudi družini, ki me je med študijem finančno in moralno podpirala, ter Roku za vso podporo in spodbudne besede.

GEOGRAFIJA AFRIKE V GIMNAZIJSKEM IZOBRAŽEVANJU

Izvleček:

Diplomsko delo preučuje zastopanost vsebin geografije Afrike v programih splošne, klasične in ekonomske gimnazije. V delu sta najprej predstavljena učni načrt za geografijo iz leta 2008 ter predmetni izpitni katalog za geografijo na splošni maturi za leto 2014 s poudarki na vsebinah o Afriki. Z vidika doseganja učnih ciljev sta analizirana oba s strani Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje potrjena učbenika, ki se uporabljata v gimnazijskem izobraževanju. S pomočjo metode anketiranja dijakov drugega in tretjega letnika gimnazije je bilo preverjeno, katere teme o Afriki so bile pri pouku geografije najbolj priljubljene in katere najmanj, katerih tem se najbolj spominjajo in o čem bi želeli izvedeti še več. Ugotovljeno je bilo, da so za učenje o Afriki največ uporabljali učbenike ter da so pri njih prisotni stereotipi, na katere je kot prva opozorila Iniciativna skupina za neomalovažujoče predstavljanje svetovnih kultur v slovenskih učbenikih leta 2007. Potrjen je bil tudi obstoj razlike v količini pozabljene snovi med dijaki drugega in tretjega letnika.

Ključne besede: geografija Afrike, učni načrt, učna gradiva, učbeniki

THE GEOGRAPHY OF AFRICA IN SECONDARY-SCHOOL EDUCATION

Abstract:

The thesis examines the representation of the contents concerning the geography of Africa in the curricula of secondary schools, classical gymnasiums and secondary schools of economics. In the first part of this work, the curriculum for the subject of geography from 2008 is presented, as well as the syllabus of examination for the subject of geography at the matura examination of 2014, with an emphasis on the contents concerning Africa. For the purpose of achieving learning objectives, both were analysed by The Higher Education Directorate of the Republic of Slovenia and approved as the textbooks to be used in secondary schools. With the help of a questionnaire, we asked the second and third-year students of secondary schools which topics relating to Africa were most popular during geography lessons and which the least, about the topics that have stayed with them the most and what they would like to learn more about. We were also interested in what learning materials were used during the lessons about Africa, as well as whether there were any stereotypes present regarding their usage, a concern originally brought forth by The Initiative Group for Unbiased Presentation of World Cultures in Slovene textbooks in 2007. We also examined any significant distinction in the amount of the contents that students forget between their second and third years in secondary school.

Key words: the geography of Africa, curriculum, teaching materials, textbooks

Kazalo

1. UVOD	1
1.1. Namen, cilji in hipoteze diplomskega dela.....	1
1.2. Metode in tehnike dela	2
2. UČNI NAČRT IN UČNA GRADIVA	3
2.1. UČNI NAČRT ZA GEOGRAFIJO V GIMNAZIJI.....	3
2.2. GEOGRAFIJA NA SPLOŠNI MATURI.....	9
2.3. UČNA GRADIVA IN GEOGRAFIJA AFRIKE	11
2.3.1. Učbeniki	12
2.3.2. Druga učna gradiva	14
2.4. PRIMERJAVA POTRJENIH UČBENIKOV IN PRIPADAJOČIH DELOVNIH ZVEZKOV Z VIDIKA DOSEGANJA UČNIH CILJEV IZ UČNEGA NAČRTA.....	15
2.4.1. Svet – učbenik	15
2.4.2. Svet – delovni zvezek.....	21
2.4.3. Geografske značilnosti sveta – učbenik	23
2.4.4. Geografske značilnosti sveta – delovni zvezek.....	26
2.5. PRIMERJAVA ZASTOPANOSTI CILJEV IN VSEBIN GEOGRAFIJE AFRIKE IZ UČNEGA NAČRTA V IZBRANIH UČBENIKIH.....	28
2.6. KRITIKA GEOGRAFSKIH UČBENIKOV	29
3. EMPIRIČNI DEL	33
3.1. OPREDELITEV RAZISKOVALNEGA PROBLEMA IN ZBIRANJE PODATKOV	33
3.2. REZULTATI IN INTERPRETACIJA	35
3.2.1. Vtisi in mnenja dijakov o celini Afrika po obravnavi snovi pri pouku geografije	35
3.2.2. Teme in vsebine iz obravnave Afrike, ki so bile pri dijakih najbolj priljubljene	40
3.2.3. Znanje dijakov o Afriki	43
3.2.4. Povzetek rezultatov ankete.....	49
4. SKLEPNE UGOTOVITVE	50
5. SUMMARY	52
6. VIRI IN LITERATURA	54
7. SEZNAM SLIK, PREGLEDNIC IN PRILOG	57
8. PRILOGE	59

1. UVOD

Geografija je kot obvezen gimnazijski predmet s temeljno izobraževalno vrednostjo kompleksno in problemsko učno področje, ki dijake¹ usmerja v razumevanje sveta, dojemanje dinamičnega součinkovanja elementov, ki ga sestavljajo, ter v prepoznavanje njegovega nenehnega razvoja in preoblikovanja. Predmet geografija pripomore tudi k spoznavanju vrednot in ljudi doma in po svetu ter s tem k razumevanju med narodi in spoštovanju drugačnosti. Dijaki se vzgajajo v duhu strpnosti in spoštovanja ljudi in ljudstev, drugačnih glede na jezik, vero, etnično sestavo, navade in podobno (Učni načrt ..., 2008). Vsi ti splošni cilji se uresničujejo tudi ob spoznavanju geografije Afrike, ki se jo obravnava v sklopu geografije sveta, predvidoma v drugem letniku gimnazijskega izobraževanja. Eden izmed ciljev pouka geografije je tudi ta, da se dijaki učijo uporabljati učbenike in drugo strokovno literaturo, zato je pomembno, na kakšen način ta posreduje znanje in védenje o določenem delu sveta.

1.1. Namen, cilji in hipoteze diplomskega dela

Glavni namen diplomskega dela je ugotoviti, kako so v gimnazijskem izobraževanju zastopane vsebine iz geografije Afrike, s katerimi predpisanimi učbeniki in drugimi učnimi gradivi učitelji pri pouku geografije najbolj celovito zajamejo predpisane učne cilje iz učnega načrta ter kako se to kaže v praksi.

Glavni cilji diplomskega dela so:

- preučiti učni načrt za geografijo v splošni, klasični in ekonomski gimnaziji, predmetni izpitni katalog za geografijo za leto 2014, učbenike, delovne zvezke in druga učna gradiva na temo Afrike, ki jih učitelji geografije uporabljajo pri pouku geografije v gimnazijskem izobraževanju;
- preveriti, v kolikšni meri so pri dijakih drugega in tretjega letnika gimnazije prisotni stereotipi o Afriki, kot so na primer prepričanja, da je Afrika predvsem celina lakote, revščine, širjenja puščav in drugih pretežno negativnih pojavov;
- ugotoviti, koliko so dijaki uporabljali učbenike, delovne zvezke in druga učna gradiva, ki so jim na voljo za učenje o Afriki;
- ugotoviti, katerih tem iz obravnave Afrike pri pouku geografije se dijaki drugega in tretjega letnika gimnazije najbolj spominjajo, katere teme so jim bile najbolj všeč in katere najmanj ter o kateri temi bi si želeli izvedeti še več;
- ovrednotiti, koliko snovi si dijaki zapomnijo po nekaj mesecih oziroma po enem letu od obravnave snovi;
- ovrednotiti aktualnost predpisanega učnega gradiva za pouk geografije v gimnazijah.

Na podlagi lastnega mnenja in preučenega učnega gradiva smo oblikovali tudi tri hipoteze:

H1: Vtisi, ki jih dijaki dobijo o Afriki po obravnavi snovi, se nanašajo predvsem na negativne pojave, kot so na primer lakota, revščina, bolezni.

---

¹ Moške oblike samostalnikov – dijak, učitelj in kandidat – so v diplomskem delu uporabljene v generičnem smislu kot oblike nezaznamovanega slovničnega spola.

H2: Dijakom so pri obravnavi Afrike najbolj všeč vsebine, ki se nanašajo na aktualne družbene značilnosti v Afriki, najmanj pa vsebine, ki se nanašajo na afriško zgodovino.

H3: Dijaki drugega letnika gimnazije pravilno odgovorijo na več vsebinskih vprašanj o Afriki kot dijaki tretjega letnika gimnazije.

1.2. Metode in tehnike dela

V uvodnem delu smo najprej predstavili učni načrt za geografijo v splošni, klasični in ekonomski gimnaziji ter predmetni izpitni katalog za geografijo, in sicer s poudarkom na učnih ciljih in vsebinah, ki se nanašajo na Afriko. Dodana je tudi primerjava ciljev iz učnega načrta in predmetnega izpitnega kataloga. Sledi predstavitev učbenikov, ki jih je Strokovni svet RS za šolstvo potrdil za uporabo v gimnazijskem izobraževanju in so namenjeni poučevanju Afrike, ter drugih učnih gradiv, ki sicer niso potrjena, vendar se v šoli pogosto uporabljajo. Z vidika doseganja ciljev iz učnega načrta s področja geografije Afrike smo analizirali oba potrjena gimnazijska učbenika in pripadajoča delovna zvezka ter povzeli ključne kritike geografskih učbenikov, ki so jih po temeljiti analizi ugotovili člani »Iniciativne skupine za neomalovažujoče predstavljanje svetovnih kultur v slovenskih učbenikih« ter Ajda Radinja v svoji raziskovalni nalogi z naslovom Učbeniki kot akter pri zahodni konstrukciji Afrike. Empirični del diplomskega dela temelji na rezultatih anketnih vprašalnikov. Raziskavo smo izvedli med 155 dijaki drugega letnika v programih klasične, splošne ali ekonomske gimnazije, ki so Afriko obravnavali v šolskem letu 2013/14, in med 164 dijaki tretjega letnika, ki so Afriko pri pouku geografije obravnavali v šolskem letu 2012/13. Namen anketiranja je bil ugotoviti, v kolikšni meri so pri dijakih prisotni stereotipi o Afriki, katera učna gradiva so uporabljali za učenje Afrike ter ali obstaja med dijaki drugega in tretjega letnika pomembna razlika v količini pozabljenih stvari. Vprašanja so bila odprtega, polodprtega in zaprtega tipa, rezultati anketiranja pa so predstavljeni v tretjem poglavju.

V diplomskem delu smo izhajali iz deduktivne metode, saj smo iz splošnih ugotovitev, pridobljenih na podlagi analize uporabljenega gradiva, prehajali k specifičnim, do katerih smo prišli s konkretno analizo potrjenih učbenikov, pri kateri smo uporabili tudi primerjalno metodo. V nadaljevanju je bila uporabljena metoda anketiranja in na podlagi dobljenih rezultatov še induktivna metoda, saj smo rezultate anketiranja zopet posplošili na celotno generacijo drugega in tretjega letnika gimnazijskega izobraževanja.

2. UČNI NAČRT IN UČNA GRADIVA

2.1. UČNI NAČRT ZA GEOGRAFIJO V GIMNAZIJI

Razvoj, spremljanje in posodabljanje kurikula so stalne naloge Zavoda RS za šolstvo na vseh ravneh downiverzitetnega izobraževanja, saj novi koncepti znanja zahtevajo tudi stalno posodabljanje učenja in poučevanja. Izobraževanje izhaja iz družbenih potreb in se mora zato odzivati na usmeritve sodobne družbe, v kateri imajo velik pomen znanje in njegovi učinki. Šola mora med drugim razvijati tiste kompetence posameznika, ki vodijo k sposobnostim za stalno učenje (Žakelj, 2007, str. 8). Posodobljeni učni načrt za geografijo v gimnazijskih programih, ki je bil sprejet 14. februarja 2008 na seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje in je nadomestil učni načrt iz leta 1998, so začeli uvajati v šolskem letu 2008/09 (Učni načrti za gimnazije ..., 2013). Vsebine in učni cilji, povezani z Afriko, so del regionalne geografije, obravnava pa je predvidena v sklopu geografije sveta.

Pri analizi **splošnega dela učnega načrta** nas je zanimalo, kako je v opredelitev predmeta, splošne cilje pouka geografije in vključevanje ključnih kompetenc v pouk geografije posredno ali neposredno umeščen koncept zavedanja o naravnogeografski in družbenogeografski pestrosti sveta, ki je pri natančnejši opredelitvi vsebin in ciljev v nadaljevanju pomembno vodilo pri obravnavi Afrike.

Preglednica 1: Predstavitev opornih točk za obrnavo geografije Afrike v splošnem delu učnega načrta

Opredelitev predmeta	<ul style="list-style-type: none"> - Znanje geografije je sestavni del temeljne izobrazbe, saj vsebuje vedenja o domovini in svetu ter varovanju okolja in gospodarjenju z njim. - Spoznavanje vrednot in ljudi doma in po svetu pripomore k razumevanju med narodi ter spoštovanju drugačnosti. - Pri predmetu dijaki razvijajo zanimanje za domačo pokrajino ter dnevni utrip življenja v širši okolici, domovini in po svetu; z odzivanjem na dnevne dogodke se učijo dejavnega državljanstva.
Splošni cilji pouka geografije	Dijaki: <ul style="list-style-type: none"> - pridobijo prostorsko predstavo o današnjem svetu; - spoznajo različna merila za regionalizacijo (členitev pokrajin) in se hkrati zavedajo individualnosti sleherne pokrajine v svetu; - razumejo zakonitosti razmestitev naravno- in družbenogeografskih pojavov in procesov ter njihov vpliv na razvitost posameznih (izbranih) držav; - razumejo geografske vzroke za kulturno, civilizacijsko in politično pestrost sveta; - se vzgajajo v duhu strpnosti in spoštovanja ljudi in ljudstev, ki so drugačni glede na jezik, vero, etnično sestavo, navade in podobno; - se naučijo uporabljati učbenike in drugo strokovno literaturo; - se vzgajajo v zanimanju za družbene potrebe, reševanje skupnih prostorskih (trajnostnih) problemov na nacionalni, širši regionalni in svetovni ravni; - razvijajo sposobnost doživljanja raznolikosti in lepote naravnega okolja na eni strani ter vrednotenja različnih življenjskih okoliščin in družbenih potreb na drugi strani; - razvijajo zavest o reševanju lokalnih, regionalnih in svetovnih problemov po načelih trajnostnega razvoja in načelih Svetovne deklaracije o človekovih pravicah; - spoštujejo pravico do enakopravnosti vseh ljudi; - s preučevanjem geografskih problemov drugih narodov in kultur razvijajo lastno zavedanje in njihovo spoštovanje; - se vživljajo v položaj drugih ljudi in ljudstev.

Vključevanje ključnih kompetenc v pouk geografije	Dijaki razvijajo: <ul style="list-style-type: none"> - zmožnost uporabe učil in učnih pripomočkov ter znanstvenih podatkov za doseganje ciljev oziroma sklepov; - pozitiven, vendar tudi kritičen odnos do informacij in zavest o nujnosti logičnega sklepanja; - občutek za kulturne razlike in odpornost do predsodkov; - dojemanje človekovih pravic in enakosti kot osnove za solidarnost in odgovornost v sodobnem svetu; - spoštovanje in razumevanje razlik med vrednotami različnih narodov in etničnih skupin; - občutek za identiteto s spoštovanjem različnosti.
---	---

Vir: Učni načrt ..., 2008, str. 7–14.

V opredelitvi predmeta, splošnih ciljev pouka geografije ter ključnih kompetenc, ki jih dijaki razvijajo pri geografiji, je poudarek predvsem na poznavanju in razumevanju družbenogeografskih značilnosti in pestrosti sveta. Učni načrt izpostavlja koncept spoznavanja različnih ljudi, kultur in vrednot po svetu ter strpnost in spoštovanje do vseh. Dijaki morajo razumeti naravno in družbeno pestrost sveta ter spoštovati drugačnost. S preučevanjem geografskih problemov drugih narodov in kultur morajo razvijati lastno zavedanje in spoštovanje različnosti.

V nadaljevanju sledi pregled zastopanosti ciljev in vsebin, povezanih z Afriko, v učnem načrtu za gimnazijsko izobraževanje v programih splošne, klasične in ekonomske gimnazije (Preglednica 2). Učni načrt za splošno, klasično in ekonomsko gimnazijo v sklopu geografije Afrike narekuje, da dijaki najprej ponovijo in dopolnijo znanje, ki so ga o naravnogeografskih značilnostih Afrike dobili že v osnovni šoli: obravnavajo reliefne enote Afrike, podnebne in rastlinske pasove, spoznajo poglobitve dejavnike, ki vplivajo na podnebje, ter spoznajo vodotoke Afrike in ovrednotijo njihov pomen za življenje afriškega prebivalstva. Obvladovanje naravnogeografskih značilnosti Afrike pomaga razumeti nekatere družbenogeografske, kot so na primer oblike in značilnosti kmetijstva v posameznih delih Afrike ter razprostranjenost določenih tipičnih bolezni v Afriki. Dijaki morajo spoznati tudi afriško zgodovino pred kolonializmom, med njim in po njem ter jo povezati z veliko kulturno in jezikovno pestrostjo, ki je danes značilna za Afriko. Ovrednotiti morajo vzroke in posledice sodobnih demografskih gibanj ter pojasniti glavne socialno-ekonomske in politične probleme Afrike, ki jih lahko prav tako kot odvisnost afriških držav od izvoza rud in drugih energetskih virov zopet povežejo z neokolonializmom. Razmišljati morajo tudi o razvojnih možnostih Afrike in iskati pozitivne primere gospodarske rasti.

Priporočeno je, da so dijaki in dijakinje čim bolj aktivni, saj je znanje, do katerega pridejo sami, trajnejše. Tako je priporočljivo, da sami izdelajo zemljevid ali plakat, s katerim prikažejo naravnogeografske enote Afrike, in jih med sabo primerjajo; da sami iz različnih virov poiščejo značilne afriške rastline, pomembne za tamkajšnje prebivalstvo; da preučijo posamezne primere posega človeka v ekosisteme in vrednotijo posledice; da predlagajo ukrepe za zmanjšanje lakote in preprečevanje širjenja nalezljivih bolezni in podobno. Tistim dijakom, ki so željni še dodatnega znanja in jih geografija Afrike posebej zanima, lahko učitelji dodelijo naloge in gradiva, s pomočjo katerega na primeru Kenije razpravljajo o afriškem turizmu, razglabljajo o odpravi rasnega razlikovanja v Južni Afriki in njegovih posledicah ter podrobneje spoznavajo afriške bolezni in problem aidsa. Seveda lahko učitelji izberejo tudi druge, še posebej trenutno aktualne teme, o katerih je mogoče razpravljati.

Preglednica 2: Cilji in vsebine geografije Afrike

CILJI IN VSEBINE Dijaki:	razlikujejo pogloblitve reliefne enote Afrike;
	naštejejo pogloblitve dejavnike, ki vplivajo na podnebje, in razložijo njihov vpliv nanj;
	pojasnijo povezavo med podnebnimi in rastlinskimi pasovi;
	spoznajo kulturno in jezikovno pestrost;
	se zavedajo, da je obstajala dolga in bogata zgodovina tudi pred prihodom Evropejcev na afriško celino;
	vrednotijo pomen afriških vodotokov za življenje afriškega prebivalstva;
	vrednotijo vzroke in posledice sodobnih demografskih gibanj;
	naštejejo tipične bolezni v Afriki in jih povežejo z geografskimi značilnostmi;
	poznajo in pojasnijo pogloblitve socialno-ekonomske in politične probleme v Afriki;
	poznajo pretekle in sodobne posledice (neo)kolonializma v Afriki in vpliv velikih sil na nekatere konflikte;
	razložijo odvisnost afriških držav od izvoza rud in energijskih virov ter posledice te odvisnosti;
	pojav lakote in revščine v posameznih predelih Afrike razumejo ne le kot posledico naravnih katastrof in razvojne nemoči, temveč tudi kot posledico nepravilne svetovne kmetijske politike do pridelkov afriškega trga;
	ugotavljajo razvojne možnosti celine in pozitivne primere gospodarske rasti;
	razlikujejo med značilnostmi tržnih in samooskrbnih oblik kmetijstva;
	napišejo sestavek o primerjavi Azije in Afrike (naravnogeografsko in družbenogeografsko);
predstavijo eno afriško državo po lastni izbiri.	
PRIPOROČENE DEJAVNOSTI dijakov:	izdelajo zemljevid ali plakat naravnogeografskih enot Afrike in njihove medsebojne primerjave;
	na medmrežju ali v literaturi poiščejo značilne afriške rastline, ki imajo pomembno mesto v življenju tamkajšnjega prebivalstva;
	preučijo primer posega človeka v ekosistem (tropski gozd, Sahel) in vrednotijo posledice;
	predlagajo načrt ukrepov za zmanjšanje lakote in preprečevanje širjenja nalezljivih bolezni v Afriki (metoda igre vlog za in proti);
	z uporabo medmrežja raziščejo primere kužnih bolezni v posameznih regijah tropske Afrike;
	napišejo seminarsko nalogo, v kateri razmišljajo o možnostih razvoja Afrike in ovirah zanj.
PREDLAGANE DODATNE IZBIRNE VSEBINE (vsebine, ki so neobvezne in jih učitelj poljubno izbira; namenjene so predvsem poglobljanju znanja tistih dijakov, ki jih navedene teme zanimajo):	odprava rasnega razlikovanja v Južni Afriki in njegove posledice;
	nekatero značilno afriško bolezen in problem aidsa;
	afriški turizem na primeru Kenije.

Vir: Učni načrt ..., 2008, str. 23, 41.

V posodobljenem učnem načrtu iz leta 2008 poglavjem *Opredelitev predmeta*, Splošni cilji/kompetence ter Cilji in vsebine pouka geografije sledi poglavje **Pričakovani dosežki/rezultati**. Ti so sistematično opredeljeni in se delijo na dve večji podpoglavji, in sicer na »Splošna znanja« ter »Posebne geografske zmožnosti, ki obsegajo raziskovanje in razumevanje geografskih procesov in odnosov ter njihove prostorske razsežnosti« (Učni načrt

..., 2008). Vsako podpoglavje je razdeljeno na več enot, v nadaljevanju pa izpostavljamo le tiste, ki so po naši presoji neposredno povezani z geografijo Afrike.

Med najpomembnejšimi pričakovanimi dosežki v povezavi s splošnimi znanji so (Učni načrt ..., 2008, str. 46):

- **osebnostno-socialne zmožnosti:** dijak ima občutek za kulturne razlike in odpornost do predsodkov, ki jih je tudi voljan premagati;
- **državljske zmožnosti:** dijak razume narodno kulturno identiteto, vpliv evropske in svetovne identitete ter različne poglede na identiteto drugih; spoštuje vrednote in zasebnost drugih, se ustrezno odziva na odklonilne družbene pojave ter razume pomen spoštovanja razlik med vrednotami različnih narodov in etničnih skupin; glede na okoliščine pokaže solidarnost (npr. z empatijo) in skupno rešuje probleme; sprejema idejo človekovih pravic in enakosti; kritično sprejema informacije množičnih medijev;
- **kulturna zavest:** dijak upošteva in uživa v različnih kulturnih in naravnih pojavih in znamenitostih; ima občutek za identiteto in spoštovanje različnosti.

Podpoglavje »Posebne geografske zmožnosti, ki obsegajo raziskovanje in razumevanje geografskih procesov in odnosov ter njihove prostorske razsežnosti« je razdeljeno na naslednje sklope (Učni načrt ..., 2008, str. 47–49):

- **Splošno (terminologija in veščine):** dijak zna geografsko razmišljati o pokrajinah in ljudeh (opisati izbrano pokrajino glede na državno, meddržavno in svetovno raven ter sklepati na način življenja ljudi v njej); uporablja globus, atlase, zemljevide in načrte različnih meril.
- **Zemljevidi in orientacija ter njuna uporaba:** dijak se orientira na različnih zemljevidih (po stopinjski mreži ter v smislu lociranja in najdenja različnih pokrajin, mest, rek ipd.).
- **Znanje oziroma vedenje o prostoru in pokrajinah:** dijak razume najpomembnejše naravnogeografske in družbenogeografske pojave in procese – tako posamezne prvine kot njihove medsebojne vzročno-posledične zveze ter njihov vpliv na razvitost posameznih pokrajin; pozna različna merila za regionalizacijo pokrajin in se hkrati zaveda individualnosti sleherne pokrajine na svetu; pri vsaki regiji zna opisati temeljne geografske značilnosti (podnebje, kamnine, prst, vodovje, površje, kmetijstvo, industrijo, promet, prebivalstvo, okoljske probleme in druge geografske prvine) ter poudariti posebnosti.
- **Geografska medpredmetnost in kroskurikularnost:** dijak razume geografske vzroke za kulturno, civilizacijsko in politično pestrost sveta; pozna duh strpnosti in spoštovanja ljudi in ljudstev, ki so drugačni glede na jezik, vero, etnično sestavo, navade idr.
- **Učenje učenja in izražanje geografskega znanja:** dijak uporablja učbenike ter drugo strokovno literaturo in vire.

Predmet geografija se povezuje z drugimi strokami oziroma predmeti na ravni vsebin, ciljev in dejavnosti. Za **medpredmetno povezovanje** so predlagane vsebine in cilji, vrste dejavnosti pa so prepuščene izboru učiteljev (Učni načrt ..., 2008). Medpredmetne povezave na temo Afrike so možne predvsem s predmeti zgodovina, biologija, sociologija in fizika (Preglednica 3).

Preglednica 3: V učnem načrtu predlagane vsebine in cilji za medpredmetno povezovanje na temo Afrike

VSEBINE	CILJI
<p><u>Geografska odkritja od 15. do 18. stoletja (geografija, zgodovina)</u></p> <p>Učitelji geografije in zgodovine obravnavajo teme o pomembnih geografskih odkritjih iz obdobja od 15. do 18. stoletja, o oblikovanju kolonialnih imperijev, o etničnih, družbenih in gospodarskih spremembah v svetu po odkritju in osvajanju novih dežel.</p>	<p>Dijaki:</p> <ul style="list-style-type: none"> - predstavijo védenje Evropejcev o Evropi in drugih celinah v srednjem veku; - razložijo vzroke in pogoje za »geografska« odkritja; - razložijo posledice odkritja in osvajanja novih dežel.
<p><u>Kolonialna podoba sveta v 19. in 20. stoletju (geografija, zgodovina)</u></p> <p>Znotraj teme je predstavljeno tekmovanje med državami in raziskovanje »neodkritega« sveta, temelji imperializma in kolonialna politika, delitev sveta in posledice kolonializma.</p>	<p>Dijaki:</p> <ul style="list-style-type: none"> - naštejejo glavne kolonialne države v 19. in 20. stoletju; - locirajo območja kolonij nekaterih držav; - pojasnijo vzroke za spreminjanje kolonialnih imperijev; - razložijo odnos matičnih držav do kolonij in vzroke za osamosvajanje kolonij; - razložijo oblike vplivanja razvitega severa na manj razviti jug.
<p><u>Sestave prebivalstva (geografija, sociologija)</u></p> <p>Medpredmetne povezave: sociologija – izzivi sodobnega sveta</p>	<p>Dijaki:</p> <ul style="list-style-type: none"> - s tematsko karto razložijo vzroke in posledice različne razporeditve prebivalstva po svetu in v Sloveniji; - predvidijo nadaljnji razvoj prebivalstva in posledice; - opišejo značilnosti različnih sestav prebivalstva; - pojasnijo vzroke za selitve prebivalstva.
<p><u>Razvoj Zemlje, geološke dobe in kamnine (geografija, biologija)</u></p> <p>Medpredmetne povezave: biologija – evolucija.</p>	<p>Dijaki:</p> <ul style="list-style-type: none"> - naštejejo geološke dobe in jih povežejo s pomembnejšimi gorotvornimi fazami.
<p><u>Rastlinstvo in živalstvo (geografija, biologija)</u></p> <p>Medpredmetne povezave: biologija – zgradba in delovanje rastlin.</p>	<p>Dijaki:</p> <ul style="list-style-type: none"> - opišejo najznačilnejše vrste rastlinstva po podnebnih pasovih in razložijo, kako se prilagajajo dejavnikom okolja (temperaturi, vodi, prsti, reliefu, človeku); - na podlagi ustreznega slikovnega gradiva opišejo in določijo na karti značilne tipe naravnega rastlinstva in živalstva na posameznih celinah.
<p><u>Vreme in podnebje (geografija, fizika)</u></p> <p>Medpredmetne povezave: fizika – definicija tlaka, opis merjenja tlaka.</p>	<p>Dijaki:</p> <ul style="list-style-type: none"> - razumejo značilnosti zračnega tlaka; - razložijo vzroke za različno segrevanje in ohlajanje Zemlje in ozračja nad njo; - razlikujejo pojme, ki označujejo različno vlažnost zraka, in razložijo vzroke za nastanek treh vrst padavin (glede na nastanek); - razložijo vzroke za nastanek vetrov in naštejejo vrste vetrov.

<p><u>Okoljski problemi (geografija, biologija, kemija, sociologija)</u></p> <p>Medpredmetna obravnava izbranih okoljskih problemov.</p>	<p>Predlagane medpredmetne povezave:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ biologija: človek in naravni viri, biotska pestrost in evolucija; ▪ zgodovina: znanost in tehnologija v 20. stoletju (poglobljene razlike med razvitim in nerazvitim svetom, družbene spremembe, okoljski problemi).
--	--

Vir: Učni načrt ..., 2008, str. 51–55.

V učnem načrtu so predvidene tudi **kroskurikularne vsebine**, ki se vključujejo v pouk geografije s splošno zapisanimi in podrobnimi cilji. V povezavi z Afriko sta posebej izpostavljeni okoljska in domovinska vzgoja. Okoljska vzgoja, ki je del geografije, biologije in kemije, skuša udejanjiti naslednje cilje (Učni načrt ..., 2008, str. 56):

- razvijanje zavesti o reševanju lokalnih, regionalnih in svetovnih problemov po načelih trajnostnega razvoja in načelih Svetovne deklaracije o človekovih pravicah;
- privzemanje skrbi za uravnoteženo rabo prostora ter za ohranjanje kakovosti naravnega in družbenega okolja za prihodnje generacije (trajnostni razvoj) ipd.

Pri pouku geografije so tako kot pri zgodovini in slovenščini dane možnosti za domovinsko vzgojo, saj skušamo ob geografskih vsebinah udejanjati tudi splošne cilje, kot je na primer (Učni načrt ..., 2008, str. 56):

- vzgajanje v zanimanju za družbene potrebe, reševanje skupnih prostorskih (trajnostnih) problemov na nacionalni, regionalni in svetovni ravni.

Zaradi značaja predmeta potrebuje geografija vidne predstave procesov, pojavov in pokrajine (Brinovec, 2004). Da bi dijaki razvijali kritično mišljenje in ustrezen odnos do informacij, je potrebno pri pouku geografije uporabljati različne metode neposrednega opazovanja ter obdelave različnega slikovnega, grafičnega in pisnega gradiva (Učni načrt ..., 2008). Ker je pri poučevanju Afrike metoda neposrednega opazovanja izključena, je ena temeljnih in najpomembnejših metod dela metoda projekcije. Uporaba te metode zahteva ustvarjalen pristop, tako delo pa osvežuje učni proces in vzbuja učenčevo pozornost ter zanimanje (Brinovec, 2004). Današnja tehnologija omogoča veliko izbiro različnih načinov iskanja virov, ki jih je treba vključiti v vse faze poučevanja (Učni načrt ..., 2008).

Preverjanje in ocenjevanje znanja je najpomembnejša, a hkrati najboljčutljivejša faza učiteljevega vzgojno-izobraževalnega dela, saj zahteva veliko znanja, tako iz stroke kot iz didaktike in psihologije. Preverjanje in ocenjevanje vplivata na to, kaj, koliko in s kakšno vnemo se bodo dijaki učili. Od učiteljevega vrednotenja znanja dijakov je odvisno, ali bo znanje ostajalo le na ravni reprodukcije ali pa bodo dijaki poskušali snov tudi razumeti in znanje uporabiti v vsakdanjem življenju. Pri preverjanju in ocenjevanju učitelj pridobiva povratne informacije o vrednotah in stališčih dijakov (odnos do okolja, strpnost in spoštovanje različnosti) ter poskuša vplivati nanje. S preverjanjem znanja dijakov dobi učitelj informacijo o uspešnosti poučevanja (Učni načrt ..., 2008, str. 60). Učni načrt za geografijo v gimnazijah priporoča tako ustno kot pisno preverjanje in ocenjevanje znanja, oceno pa lahko pridobijo tudi pri terenskem delu ali z izdelavo poročil, referatov in drugih izdelkov (Učni načrt ..., 2008, str. 60).

Učni načrt tako v opredelitvi predmeta kot v splošnih ciljih in pričakovanih dosežkih večkrat izpostavi, da je cilj geografije tudi odprtost in spoštovanje vseh ljudi in ljudstev tega sveta. Dijaki gimnazije začnejo spoznavati geografijo Afrike z naravnogeografskimi značilnostmi in nato prehajajo na spoznavanje družbenogeografskih značilnosti, na katerih je tudi poudarek. Afriko naj bi razumeli celostno, za boljše razumevanje današnjega stanja pa morajo najprej spoznati njeno zgodovino. Snovalci učnega načrta želijo, da so dijaki aktivni in kritični, da iščejo ter razumejo vzroke in posledice posameznih pojavov in dogodkov, ki so zaznamovali Afriko. Učni načrt je sestavljen problemsko, cilji s področja Afrike pa so zapisani tako, da so enakovredno pokrite vse teme, ki jih morajo dijaki spoznati za boljše razumevanje dogajanja v Afriki. O tem, katere izmed obravnavanih tem so bile pri dijakih najbolj priljubljene, katerih se najbolj spominjajo in o katerih bi želeli izvedeti še več, lahko ugotovimo iz analize anketnega vprašalnika (Poglavje 3.2.1.).

2.2. GEOGRAFIJA NA SPLOŠNI MATURI

Dijaki lahko kot enega izmed izbirnih predmetov na splošni maturi izberejo tudi geografijo. V času nastajanja diplomskega dela je bil podlaga za izpit iz geografije Predmetni izpitni katalog za splošno maturo Geografija (v nadaljevanju: PIK), ki ga je določil Strokovni svet RS za splošno izobraževanje 21. junija 2012 in se uporablja od spomladanskega izpitnega roka 2012 pa do spremembe. PIK je namenjen kandidatom, ki so geografijo izbrali kot izbirni predmet na splošni maturi, ter učiteljem, ki poučujejo ta predmet in kandidate pripravljajo na splošno maturo. Katalog temelji na veljavnem učnem načrtu ter na sklepih Državne komisije za splošno maturo o strukturi izpitov in predmetnih izpitnih katalogov, opredeljenih v veljavnem Maturitetnem izpitnem katalogu za splošno maturo (De Simone in sod., 2012). Glede na strukturo maturitetnega izpita so vsebine o Afriki vključene v prvo izpitno polo pisnega dela izpita, tj. v preverjanje znanja iz regionalne geografije sveta. V nadaljevanju sledi primerjava med cilji in vsebinami geografije Afrike v učnem načrtu za geografijo in vsebinami v PIK-u.

Preglednica 4: Primerjava ciljev in vsebin geografije Afrike iz učnega načrta in PIK-a za leto 2014

Cilji in vsebine geografije Afrike iz učnega načrta	Izpitni cilji in vsebine geografije Afrike iz PIK-a za leto 2014
Dijak:	Kandidat:
	pozna in na karti locira geografska imena Afrike: Egipt, Sudan, Nigerija, Kenija, JAR, Atlas, Etiopsko višavje, Jezersko višavje, Zmajeve gore, Kapske gore, Sahara, Sahel, Namib, Kongova kotlina, Kalaharska kotlina, Kotlina Viktorijinega jezera, Čadsko jezero, Viktorijino jezero, Tanganjiško jezero, Nil, reki Niger in Kongo, Zambezi, Oranje, Gvinejski zaliv, Kanarski tok, Benguelski tok, Mozambiški (Agulhaški) tok;
razlikuje pglavitne reliefne enote Afrike;	opiše nastanek in značilnosti pglavitnih reliefnih enot Afrike (Atlas, Jezersko višavje, Zmajeve gore);
našteje pglavitne dejavnike, ki vplivajo na podnebje, in razloži njihov vpliv nanj;	opiše dejavnike in razloži njihov vpliv na podnebje, s poudarkom na planetarnem kroženju zraka;
pojasni povezavo med podnebnimi in rastlinskimi pasovi;	pojasni povezavo med podnebnimi in rastlinskimi pasovi v Afriki;
spozna kulturno in jezikovno pestrost;	
zaveda se, da je obstajala dolga in bogata zgodovina tudi pred prihodom Evropejcev na afriško celino;	

vrednoti pomen afriških vodotokov za življenje afriškega prebivalstva;	ovrednoti pomen afriških vodotokov (Nil, Niger, Kongo) za življenje afriškega prebivalstva;
vrednoti vzroke in posledice sodobnih demografskih gibanj;	ovrednoti vzroke in posledice sodobnih demografskih gibanj v Afriki;
pojavnost lakote in revščine v posameznih predelih Afrike razume ne le kot posledico naravnih katastrof in razvojne nemoči, temveč tudi kot posledico nepravilne svetovne kmetijske politike do pridelkov afriškega trga;	razloži vzroke in posledice suše, lakote, revščine in bolezni v Afriki;
našteje tipične bolezni v Afriki in jih poveže z geografskimi značilnostmi;	opiše tipične bolezni (malarija, spolna bolezen, aids) v Afriki in jih poveže z geografskimi značilnostmi;
pozna in pojasni poglobitve socialno-ekonomske in politične probleme v Afriki;	
pozna pretekle in sodobne posledice (neo)kolonializma v Afriki in vpliv velikih sil na nekatere konflikte;	razloži pretekle in sodobne posledice kolonializma in neokolonializma;
razlikuje med značilnostmi tržnih in samooskrbnih oblik kmetijstva;	pojasni razliko med značilnostmi samooskrbnega in tržnega kmetijstva s poudarkom na selilnem poljedelstvu, nomadski živinoreji, namakalnem poljedelstvu, plantažnem kmetijstvu in njihovo odvisnost od naravnih razmer;
	analizira možnosti za razvoj rudarstva in jih poveže s kamninsko zgradbo Afrike;
razloži odvisnost afriških držav od izvoza rud in energijskih virov ter posledice te odvisnosti;	razloži odvisnost afriških držav od izvoza rud in energijskih virov ter posledice te odvisnosti.
ugotavlja razvojne možnosti celine in pozitivne primere gospodarske rasti.	

Vira: Učni načrt ..., 2008, str. 23; De Simone in sod., 2012, str. 17, 18.

V učnem načrtu so dodani nekateri cilji in vsebine, ki jih v PIK-u ni, in sicer: da dijaki spoznajo kulturno in jezikovno pestrost Afrike; da se zavedajo, da je obstajala dolga in bogata zgodovina tudi pred prihodom Evropejcev na afriško celino; da poznajo in pojasnijo poglobitve socialno-ekonomske in politične probleme v Afriki ter da ugotavljajo razvojne možnosti celine in pozitivne primere gospodarske rasti. Cilj, da dijak »pojavnost lakote in revščine v posameznih predelih Afrike razume ne le kot posledico naravnih katastrof in razvojne nemoči, temveč tudi kot posledico nepravilne svetovne kmetijske politike do pridelkov afriškega trga«, se deloma prekriva s ciljem iz PIK-a, ki pravi, da kandidat »razloži vzroke in posledice suše, lakote, revščine in bolezni v Afriki«, saj slednji cilj poleg vzrokov in posledic za lakoto in revščino zahteva tudi poznavanje vzrokov in posledic suš in bolezni. Tudi PIK vsebuje določene cilje, ki jih ni v učnem načrtu: kandidat mora poznati in na karti locirati določena geografska imena Afrike; analizirati mora možnosti za razvoj rudarstva in jih povezati s kamninsko zgradbo Afrike.

Cilji so v PIK-u opredeljeni natančneje kot v učnem načrtu. Medtem ko je v učnem načrtu napisano samo, da mora dijak razlikovati poglobitve reliefne enote Afrike, PIK zahteva, da mora kandidat tudi opisati nastanek in značilnosti poglobitvenih reliefnih enot Afrike, kot so Atlas, Jezersko višavje in Zmajeve gore. Prav tako mora po učnem načrtu dijak samo naštetih poglobitvenih dejavnikov, ki vplivajo na podnebje, in razložiti njihov vpliv nanj, na izpitu splošne mature pa mora znati dejavnike tudi opisati in jih povezati s planetarnim kroženjem zraka. Tudi pri vrednotenju pomena afriških vodotokov je v PIK-u napisano, da mora to storiti za reke Nil, Kongo in Niger, medtem ko v učnem načrtu reke niso navedene. Prav tako je glede

bolezni v PIK-u zapisano, da mora opisati malarijo, spalno bolezen in aids, po zahtevah učnega načrta pa mora le naštetih tipične bolezni in jih povezati z geografskimi značilnostmi. Tudi pri cilju, ki predpisuje, da mora dijak oziroma kandidat razlikovati med značilnostmi tržnih in samooskrbnih oblik kmetijstva, je v PIK-u dodano, da je tu poudarek na selilnem poljedelstvu, nomadski živinoreji, namakalnem poljedelstvu, plantažnem kmetijstvu ter v njihovi odvisnosti od naravnih razmer.

Dijaki, ki se odločijo za geografijo kot izbirni predmet na splošni maturi, morajo za pripravo na izpit v celoti ponoviti snov iz geografije Afrike, ki so jo obravnavali v drugem letniku. Cilji v PIK-u so opredeljeni zelo konkretno in nevtrarno, pri čemer ustrezajo ciljem iz učnega načrta, le da je nekaj družbenogeografskih ciljev izpuščenih.

2.3. UČNA GRADIVA IN GEOGRAFIJA AFRIKE

Učna gradiva so pomemben element v vzgojno-izobraževalnem procesu. Poleg hranjenja in posredovanja informacij ter omogočanja utrjevanja in poglobljanja znanja so lahko učna gradiva učinkovit mediator pri izgradnji novega znanja (Revizijsko poročilo ..., 2013). Med učna gradiva sodijo predvsem knjige, enciklopedije, atlasi, učbeniki, delovni zvezki, karte, zbirke vaj, priročniki ipd., torej zlasti gradiva v pisni obliki, ki so lahko tiskana ali pa dostopna v elektronski obliki. Tako tiskana kot elektronska učna gradiva so pri pouku nepogrešljiva, saj so ob učiteljevi neposredni razlagi in drugih učnih dejavnostih pomemben učni vir za učence (Štefanc, Mažgon, Škapin, 2011). Do leta 2005 je bilo pri pouku mogoče uporabljati le potrjena učna gradiva, saj so se do takrat poleg učbenikov potrjevali tudi delovni zvezki in druga učna gradiva.

Preglednica 5: Poraba sredstev za financiranje učbenikov in drugih učnih gradiv (brez e-gradiv) v obdobju od leta 2007 do vključno leta 2012

Leto	Znesek v evrih
2007	3.767.526
2008	5.421.465
2009	5.216.093
2010	2.449.094
2011	1.804.350
2012	724.743

Vir: Revizijsko poročilo ..., 2013.

Ugotovimo lahko, da se je poraba sredstev za financiranje učbenikov in drugih učnih gradiv od leta 2007 do leta 2008 povečevala, od leta 2010 pa vsako leto močno upadla. Posledice se kažejo v tem, da se znižuje uporaba delovnih zvezkov in drugih učnih gradiv v šoli, saj se teži k zmanjševanju finančnega bremena staršev. Poleg tega v šolah, kjer imajo učbeniški sklad, uporabljajo tudi starejše in neposodobljene učbenike, saj je od leta 2010 zamenjava učbenikov iz učbeniških skladov dovoljena šele po poteku njihove veljavnosti in jo mora pisno potrditi ravnatelj. Tudi potrditev učbenika je do 14. maja 2013 veljala še dve leti od objave spremembe učnega načrta oziroma kataloga znanja, od 14. maja 2013 pa velja še štiri leta (Pravilnik o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o potrjevanju učbenikov, 2013). Pravilnik o upravljanju učbeniških skladov, ki ureja nakup in zamenjavo učbenikov v učbeniških skladih, omejuje avtonomijo učiteljev pri izbiri učbenikov. Čeprav učitelji ugotovijo, da jim

učbenik ne ustreza, tega ne morejo zamenjati. Ta določila otežujejo uvajanje novih učbenikov in zaradi manjšega povpraševanja tudi ne spodbujajo založnikov, da bi pripravili nove učbenike, ki bi sledili novim spoznanjem geografije, ampak več napora vlagajo v izdelavo delovnih zvezkov (Revizijsko poročilo ..., 2013).

2.3.1. Učbeniki

Po pravilniku o potrjevanju učbenikov je uradna definicija učbenika v 2. členu naslednja: »Učbenik je osnovno učno gradivo za doseganje vzgojno-izobraževalnih ciljev in standardov znanja, opredeljenih v učnem načrtu oziroma katalogu znanja. Z didaktično-metodično organizacijo vsebin in prirejeno likovno ter grafično opremo podpira poučevanje in učenje. Vsebina in struktura učbenika omogočata samostojno učenje udeležencev izobraževanja in pridobivanje različnih ravni ter vrst znanja. Učbenik za doseganje vzgojno-izobraževalnih ciljev ne zahteva neposrednega vpisovanja in vrisovanja rešitev ter odgovorov na vprašanja. Učbenik je vezan na šolski predmet oziroma vsebinsko-didaktični sklop, razred in določeno stopnjo izobraževanja. Učbenik je tudi berilo kot zbirka besedil, izbranih skladno s cilji učnega načrta.« (Pravilnik o potrjevanju učbenikov, 2006, str. 6178.)

Bolj kot učitelju je učbenik kot učni vir namenjen učencu. Tako naj bi učbenik uvodoma opravil motivacijsko funkcijo, saj naj bi učencu skozi vsebino vzbudil interes za spoznavanje in učenje. Ob uvajanju v novo učno snov naj bi pripomogel k priklicu in refleksiji že osvojenega znanja, kar je podlaga za kasnejše dobro razumevanje vsebin (Štefanc, 2005). Slovenija je imela do leta 1996 zakonodajni model usmerjen v proces in ne v cilje. S kurikularno prenovo leta 1996 pa je prešla na pripravo učnih načrtov, ki so naravnani na učne cilje, kar je imelo za vsebinsko pripravo in konkurenčnost učbenikov bistvene posledice. Vsebine in poti do ciljev in standardov znanja, zapisanih v učnih načrtih, so namreč od te točke naprej lahko različne, saj država ne preverja vsebine učbenika v celoti, ampak ocenjuje le njegovo usklajenost s cilji in standardi ter predlaganimi primeri vsebin, zapisanimi v učnem načrtu (Kovač in sod., 2005).

Učbenik je edini tip učnega gradiva, ki mora biti pred uporabo potrjen. Postopek potrjevanja učbenikov zagotavlja, da potrjeni učbeniki ustrezajo predpisanim standardom. Kljub temu učiteljem učbenikov ni treba uporabljati, lahko pa po lastni strokovni izbiri uporabljajo tudi ali le druga učna gradiva, ki pa niso potrjena, kar pomeni, da niso ocenjena na podlagi standardov, ki veljajo za učbenike (Revizijsko poročilo ..., 2013). Učbenike potrjuje Strokovni svet Republike Slovenije za splošno izobraževanje, in sicer potrdi učbenik, ki je (Pravilnik o potrjevanju učbenikov, 2006; Postopek potrjevanja učbeniških gradiv, 2013):

- skladen s cilji sistema vzgoje in izobraževanja v Republiki Sloveniji, določenimi v 2. členu zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja;
- po ciljih, standardih znanja in vsebinah usklajen z veljavnim učnim načrtom oziroma s katalogi znanja;
- skladen s sodobnimi spoznanji stroke oziroma strok, ki opredeljujejo predmet ali poklicno področje;
- metodično-didaktično ustrezen;
- v skladu z normativi in merili, ki jih sprejme Zavod Republike Slovenije za šolstvo, in primeren razvojni stopnji in starosti udeležencev izobraževanja.

Strokovni svet potrdi učbenik, ki je jezikovno pravilen, tehnično ustrezen ter estetsko in vizualno ustrezno oblikovan (Pravilnik o potrjevanju učbenikov, 2006; Postopek potrjevanja učbeniških gradiv, 2013).

Seznam potrjenih učbenikov za geografijo v gimnazijskem izobraževanju se nahaja v Katalogu učbenikov, ki ga pripravlja Zavod RS za šolstvo. Pri vsakem učbeniku so navedeni osnovni podatki, kot so: avtor, naslov, založba in leto potrditve (Splošno o katalogih učbenikov, 2014). Izmed potrjenih učbenikov se strokovni aktiv učiteljev, ki poučujejo geografijo, odloči, katerega bodo uporabljali.

Učenju in poučevanju o Afriki sta v programih splošne, klasične in ekonomske gimnazije namenjena dva učbenika. Prvi je učbenik avtorja Jurija Senegačnika z naslovom Svet, ki je prvič izšel pri založbi Modrijan leta 2004, od takrat pa je doživel deset prenovljenih izdaj, zadnjo leta 2013, drugi natis zadnje prenovljene izdaje pa je bil narejen leta 2014. Drugi potrjeni učbenik, ki vsebuje vsebine o Afriki, je učbenik Geografske značilnosti sveta za 2. letnik gimnazijskega in srednjega tehniškega oz. strokovnega izobraževanja. Avtorji slednjega so Terezija Kürbus, Boris Hajdinjak, Branko Kandrič in Svit Šturm, izšel pa je leta 2004 pri založbi Mladinska knjiga. Leta 2007 je izšel ponatis učbenika, samih vsebinskih sprememb pa vse od prve izdaje leta 2004 učbenik ni bil deležen. Strokovni svet RS za splošno izobraževanje je oba učbenika potrdil leta 2009, leta 2014 pa je bil dodatno potrjen še prenovljeni Senegačnikov učbenik Svet, geografija za 2. letnik gimnazij. Vsaka založba daje učbenikom svoj pečat. Pri Mladinski knjigi na primer pripisujejo velik pomen grafično-estetski podobi, saj naj bi bili učbeniki slikoviti, kratki in jedrnat, za učbenike založbe Modrijan pa je značilno, da je urednik izbral vsebine iz svojih popotovanj po svetu, raziskal je kurikulume ter celotne vertikale učbenikov izbranih držav po celem svetu in skušal združiti najboljše dele od povsod (Pajek, 2011, str. 76). Leta 2010 sta takratna urednika geografskih učbenikov pri Mladinski knjigi (Milivoj Stankovič) in Modrijanu (Jurij Senegačnik) v intervjuju kot glavni razlog za izdajo novega učbenika navedla konkurenco, saj morajo, če želijo zavzeti določen tržni delež in dosežati dobiček, slediti konkurenci ter izdajati moderne in privlačne učbenike. Kot ostale razloge za izdajo novih učbenikov sta navedla še spremembo učnega načrta, nove ideje avtorjev, moderniziranje, posodabljanje ter prilagajanje trgu. Izdaja sledi tudi, če na trgu ni na voljo učbenikov ali jih je zmanjkalo (Pajek, 2011).

Na predlog javnih zavodov (Zavoda Republike Slovenije za šolstvo, Centra Republike Slovenije za poklicno izobraževanje in Andragoškega centra Republike Slovenije) Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport enkrat letno na svojih spletnih straneh objavi sezname potreb po novih učbenikih v osnovnih in srednjih šolah po posameznih predmetih in razredih. Sezname prikazujejo, za katere predmete in razrede učbeniki obstajajo, vendar niso ustrezni, ter za katere predmete in razrede jih ni, torej zanje obstaja potreba po novih učbenikih (Revizijsko poročilo ..., 2013). Maja 2014 je izšel Predlog potreb po novih učbenikih 2014, iz katerega je razvidno, da po mnenju Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport za geografijo kot obvezni predmet v gimnazijskem izobraževanju ni potrebe po novih učbenikih (Predlog potreb ..., 2014).

Preglednica 6: Predlog potreb po novih učbenikih 2014 – geografija v gimnaziji

Gimnazija – obvezni predmeti				
Predmet/ letnik	1.	2.	3.	4.
Geografija	✓	✓	✓	✓

Legenda ● – učbenika ni ✓ – učbenik je

Vir: Predlog potreb ..., 2014.

Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport tudi leta 2013 in leta 2012 ni prepoznalo potrebe po izdelavi novih učbenikov za geografijo kot obveznem predmetu v gimnazijskem izobraževanju (Predlog potreb ..., 2013; Predlog potreb ..., 2012). Namen seznamov potreb po novih učbenikih je zgolj informativen in usmerjevalen, saj naj bi pripravljavce učbenikov opozoril, pri katerih predmetih in razredih so potrebe po novih učbenikih. Pri tem pa seznam potreb po novih učbenikih ne omejuje njihovih pripravljavcev, da pripravljajo in izdajajo učbenike za predmete in razrede, pri katerih že obstaja eden ali več potrjenih učbenikov. Ministrstvo tudi ne spodbuja založnikov k pripravi učbenikov za predmete in razrede, za katere teh še ni, zato pri nekaterih predmetih in razredih učiteljem učbeniki niso na voljo (Revizijsko poročilo ..., 2013).

2.3.2. Druga učna gradiva

Atlas je eno izmed najpogosteje uporabljenih učnih gradiv v šoli, saj je mogoče veliko geografskih vsebin obdelati z uporabo številnih kart. Šolski atlasi upoštevajo kartografske, geografske, metodične in didaktične zahteve in so prilagojeni razvojni stopnji učencev (Brinovec, 2004). Pri pouku geografije pa se po mnenju Brinovca pri uporabi atlasa pojavijo določene težave. Večina pouka namreč poteka v specializiranih geografskih učilnicah, v katerih pa je toliko atlasov, da pride na dva učenca po eden. Ker pa so atlasi dragi, jih učenci večinoma ne kupujejo in jih nimajo doma. Zaradi tega se ne učijo z njihovo pomočjo, v šoli pa se mnogokrat v njih ne znajdejo (Brinovec, 2004).

Zavod RS za šolstvo je za geografijo kot predmet v splošni, klasični in ekonomski gimnaziji septembra 2011 sestavil seznam še drugih učil, namenjenih učiteljem in dijakom. S seznama smo izbrali tista, ki jih lahko učitelji in dijaki uporabijo za poučevanje in učenje o Afriki (Preglednica 7). Večina teh je krepko starejša od desetih let, vendar so sestavljavci seznama ocenili, da so še vedno primerna.

Preglednica 7: Seznam učil za učenje in poučevanje Afrike

UČILA ZA DIJAKE IN UČITELJE ZA UČENJE IN POUČEVANJE AFRIKE
KNJIŽNO GRADIVO za učitelje: <ul style="list-style-type: none">
• Učbeniki za geografijo za osnovne in srednje šole, učbeniki za družboslovje in učbeniki za družbo,
• Družinski atlas sveta,
• Bračič, V., Avguštin, L., Vrišer, I., 1983. Sodobni svet. Maribor, Obzorja, 404 str.
• Natek, K., Perko, D., Žalik Huzjan, M., 1993. Države sveta. Ljubljana, DZS, 455 str.
• Svet v žepu. Kartografski in statistični prikaz držav sveta. 1997. Ljubljana, Mladinska knjiga, 199 str.
• Dežele in ljudje. Afrika južno od Sahare. 1993. Ljubljana, Mladinska knjiga, 170 str.
• Dežele in ljudje. Severna Afrika in Arabski polotok. 1992. Ljubljana, Mladinska knjiga, 171 str.

• Gardner, P., 1997. Enciklopedija svetovne geografije. Ljubljana, Imprinta, 512 str.
STENSKÉ SLIKE: stenski zemljevidi; fizični in politični zemljevidi sveta in kontinentov
MODELI, MAKETE: globus (indukcijski, politični, fizični, reliefni)
PROSOJNICE, DIAPOZITIVI: Neme karte sveta in kontinentov – Terra; Izoblikovanost zemeljskega površja (fotoprosojnice) – Učila; Klimatske in pokrajinske značilnosti sveta (fotoprosojnice) – Učila; Države v razvoju in razvite države (prosojnice in diapozitivi) – Terra; Geografska enciklopedija – Učila
VIDEO ZAPISI: Padavine in vetrovi – Videofon, 2000; Globalne temperature in podnebje – Videofon, 2000; Sahara – potovanje v peščene širjave – Jaka, 1993; Razgibanost zemeljskega površja – Jaka, 1993; Tropski deževni gozd – Jaka, 1993; Tektonika plošč – Videofon, 1998
RAČUNALNIŠKI PROGRAMI: Svetovni popotnik, Opus; Toplotni pasovi, Opus; Encarta – Worldatlas, Microsoft; Geografija Afrike, Svarog, 2003

Vir: Učila ..., 2011.

Na seznamu so se znašle tudi prosojnice in diapozitivi, vendar v mnogih sodobno opremljenih geografskih učilnicah, kjer sta glavna pripomočka računalnik in interaktivna tabla, ni več grafoskopa in diaprojektorja, ki bi omogočila njihovo prikazovanje. Tudi video zapisi, predvsem o Sahari in tropskem deževnem gozdu, iz leta 1993 bi morali biti nadomeščeni s sodobnejšimi.

Po nepotrebem so na seznamu tudi nekatere starejše izdaje ostalega knjižnega gradiva za učitelje. Enciklopedija Države sveta je na primer po letu 1993 (v nekoliko spremenjeni zasedbi avtorjev) izšla še leta 2000, 2005 in 2008. Tudi priročnik Svet v žepu je po letu 1997 izšel še leta 1999, prav tako priročnik Dežele in ljudje, Afrika južno od Sahare je po letu 1993 izšel še leta 1995 in tudi priročnik Dežele in ljudje, Severna Afrika in Arabski polotok je po letu 1992 izšel še leta 1994 ter 1997. Leta 1998 je ponatis doživela tudi Enciklopedija svetovne geografije, zato bi lahko seznam vseboval najnovejše izdaje del. Tudi sicer morajo učitelji zastarele podatke iz knjig, enciklopedij in atlasov nadomeščati s sodobnejšimi.

2.4. PRIMERJAVA POTRJENIH UČBENIKOV IN PRIPADAJOČIH DELOVNIH ZVEZKOV Z VIDIKA DOSEGANJA UČNIH CILJEV IZ UČNEGA NAČRTA

V tem delu sta podrobneje predstavljena oba potrjena gimnazijska učbenika, namenjena učenju in poučevanju regionalne geografije sveta, ki vključuje tudi geografijo Afrike. Predstavljene so vsebine, ki jih dijaki spoznajo o območju Afrike v posameznem učbeniku, in učni cilji iz učnega načrta, ki jih z obravnavo dosežejo. Nato sledi še primerjava vsebin in doseženih ciljev iz obeh učbenikov. Afrika je v sklopu regionalne geografije sveta v obeh učbenikih obravnavana kot samostojno poglavje. Pri posameznem učbeniku sta predstavljena tudi pripadajoča delovna zvezka, za katera pa se učitelji sami odločijo, ali ju bodo uporabljali ali ne. Za pripravo na maturitetni izpit ni potrjenega nobenega dodatnega učbenika, ki bi obravnaval Afriko.

2.4.1. Svet – učbenik

Učbenik avtorja Jurija Senegačnika z naslovom *Svet, geografija za 2. letnik gimnazij* od leta 2004 vsako leto izhaja pri založbi Modrijan. Spreminja in posodablja se vsebina, didaktična zasnova učbenika pa ostaja nespremenjena. V zadnji prenovljeni izdaji učbenika je večina

posodobljenih vsebin s področja družbene geografije in okoljskih problemov, kot so na primer vzpon Kitajske in Indije v Aziji, pozitivni premiki v družbenem razvoju Afrike, zmanjševanje propada med bogatimi in revnimi v Latinski Ameriki, spremembe gospodarskega pomena Arktike kot posledica segrevanja ozračja idr. (Senegačnik, 2013a).

Pred vsakim večjim vsebinskim sklopom je v učbeniku poseben motivacijski uvod z napovednikom vsebine. Poleg osnovnega besedila sta dve rubriki: »Primer«, kjer so predstavljeni najbolj aktualni primeri in problemi iz sodobnega sveta, ter »Za kanček več«, ki popestri osnovno besedilo z različnimi zanimivostmi in tudi zahtevnejšo vsebino. Pri vsakem kontinentu je najprej predstavljen naravnogeografski okvir, temu pa sledi obravnava aktualnih družbenih procesov in problemov. Podrobneje smo pregledali prenovljeni učbenik iz leta 2013 (ponatis učbenika iz leta 2014 v času nastajanja diplomskega dela še ni bil splošno dostopen uporabnikom) in ga na koncu primerjali z učbenikom iz leta 2004 ter izpostavila glavne vsebinske in oblikovne razlike.

Učbenik iz leta 2013 obsega 152 strani in je razdeljen na šest poglavij: Azija (32 strani), Afrika (19 strani), Latinska Amerika (32 strani), Severna Amerika (24 strani), Avstralija (16 strani) in Polarna območja (14 strani). Poglavje o Afriki obsega 19 strani in je razdeljeno na tri vsebinske sklope:

- a) naravnogeografski okvir,
- b) izbrani problemi afriškega družbenega razvoja ter
- c) kmetijstvo in rudarstvo kot značilni obliki afriškega gospodarstva.

Skozi analizo vsebine o Afriki v učbeniku smo ugotavljala tudi, v kolikšni meri učbenik sledi ciljem v učnem načrtu (Preglednica 8).

Preglednica 8: Doseganje učnih ciljev iz učnega načrta z obravnavo učbenika Svet

<p>1. Na površju stare celine se odraža tektonsko delovanje.</p> <p>V okviru tega naslova učbenik predstavlja površje Afrike in dejavniki, ki vplivajo na njegovo izoblikovanje. Omenja gubanje površja, tektonsko dviganje, grezanje ter razlamljanje stare predkambrijske osnove in na njej odloženih sedimentnih kamnin ter vulkansko delovanje. Na zemljevidu so označene zgradbene enote Afrike: planote, pragovi in višavja, kotline, tektonski jarki, območja hercinske in alpidске orogeneze ter vulkani. Dijaki izvedo, kje je meja med Visoko in Nizko Afriko.</p> <p>Dosežen učni cilj: Dijaki/dijakinje razlikujejo poglavitne reliefne enote Afrike.</p>
<p>2. Podnebje se je izoblikovalo pod vplivom različnih dejavnikov.</p> <p>Predstavljeni so podnebni dejavniki, ki vplivajo na podnebje Afrike. Slikovno je predstavljeno kroženje zraka med ekvatorjem in 30. vzporednikom na severu in jugu celine, dodana pa je padavinska karta Afrike s klimogrami.</p> <p>Dosežen učni cilj: Dijaki/dijakinje naštejejo poglavitne dejavnike, ki vlivajo na podnebje, in razložijo njihov vpliv nanj.</p>
<p>3. Podnebni tipi so vplivali na izoblikovanje različnih rastlinskih pasov.</p> <p>Kot nadaljevanje prejšnjega podpoglavja o podnebnih dejavnikih sledi predstavitev podnebnih tipov in pripadajočega rastlinstva v Afriki. Za boljšo predstavo o vrstah rastlinstva so ob besedilu slike.</p> <p>Dosežen učni cilj: Dijaki/dijakinje pojasnijo povezavo med podnebnimi in rastlinskimi pasovi.</p>

<p>4. Pomen afriškega vodovja</p> <p>Predstavljene so glavne afriške reke in njihov pomen. Prav tako so predstavljene tudi posledice izgradnje Asuanskega jezua za Egipt.</p> <p>Dosežen učni cilj: Dijaki/dijakinje vrednotijo pomen afriških vodotokov za življenje afriškega prebivalstva.</p>
<p>5. Kulturna delitev celine</p> <p>V tem delu je predvsem predstavljena delitev Afrike na Afriko severno od Sahare in Afriko južno od Sahare ter razlogi za to delitev. Avtor poudari tesno povezanost kulturne delitve celine z izredno pestro etnično in jezikovno sestavo prebivalstva, saj afriška ljudstva govorijo več kot 2000 jezikov iz več kot sto jezikovnih skupin.</p> <p>Dosežen učni cilj: Dijaki/dijakinje spoznajo kulturno in jezikovno pestrost.</p>
<p>6. Znana in »neznana« afriška zgodovina</p> <p>Afrika je predstavljena kot zibelka človeštva, iz katere izhajamo vsi ljudje na Zemlji. Predstavljena je zgodovina Afrike pred prihodom osvajalcev na afriška tla ter njeni dotedanji dosežki.</p> <p>Dosežen učni cilj: Dijaki/dijakinje se zavedajo, da je obstajala dolga in bogata zgodovina tudi pred prihodom Evropejcev na afriško celino.</p>
<p>7. Družbeni razvoj Afrike od njenega »odkrivanja« do odprave kolonializma</p> <p>Avtor predstavi postopno »odkrivanje« podsaharske Afrike, s katerim so začeli Portugalci, in razvoj trgovine s sužnji. Omenjena je berlinska konferenca, na kateri so predstavniki kolonialnih sil začrtali meje bodočih kolonij. Na zemljevidih je predstavljena kolonialna delitev podsaharske Afrike leta 1885 in 1910.</p> <p>Delno dosežen učni cilj: Dijaki/dijakinje poznajo pretekle in sodobne posledice (neo)kolonializma v Afriki in vpliv velikih sil na nekatere konflikte.</p>
<p>8. Osamosvojitve afriških držav in neokolonializem</p> <p>V tem delu avtor predstavi razpadanje evropskih imperijev v Afriki ter novonastala razmerja med osamosvojenimi državami ter bivšimi matičnimi državami.</p> <p>Dosežen učni cilj: Dijaki/dijakinje poznajo pretekle in sodobne posledice (neo)kolonializma v Afriki in vpliv velikih sil na nekatere konflikte.</p>
<p>9. Postopno umirjanje konfliktov in arabska pomlad</p> <p>Kot vzrok konfliktov v Afriki so predstavljeni hladna vojna in nerešena etnična vprašanja. Kot primer je dodano še krajše besedilo z naslovom Kako razumeti medetnične konflikte znotraj afriških držav, v katerem avtor poskuša dijakom približati razmere v Afriki z evropskimi primeri. Predstavljeni so tudi apartheid in njegova odprava ter vojne v DR Kongo, Darfurju in arabska pomlad.</p> <p>Delno dosežen učni cilj: Dijaki/dijakinje poznajo in pojasnijo poglobitve socialno-ekonomske in politične probleme v Afriki. V tem delu je dosežen predvsem drugi del cilja, in sicer da dijaki spoznajo poglobitve politične probleme v Afriki.</p>
<p>10. Različna raba naravnih danosti in posledice monostrukturnega gospodarstva</p> <p>Avtor predstavi države, ki imajo naravna bogastva in vplive, ki jih imajo na gospodarstvo. Poudarjena je monostrukturnost afriškega gospodarstva in ranljivost le tega. Omenjena je tudi dolžniška kriza ter gospodarsko okrevanje v večini držav podsaharske Afrike po letu 2000. Avtor predstavi tudi dogajanje v Afriki ob krepitvi pristnosti Kitajske in posledice tega procesa. Kot zanimivost je v okvirčku dodan naslov</p>

Afrika dobrih novic, kjer avtor poudari pozitivne plati Afrike.

Dosežen učni cilj: Dijaki/dijakinje ugotavljajo razvojne možnosti celine in pozitivne primere gospodarske rasti.

Delno dosežen učni cilj: Dijaki/dijakinje poznajo in pojasnijo poglobitve socialno-ekonomske in politične probleme v Afriki. V tem delu spoznajo nekatere socialno-ekonomske probleme v Afriki.

11. Afriške bolezni in problem aidsa

Predstavljene so tipične tropske bolezni, ki so razširjene v Afriki. Kot najbolj pereč je izpostavljen aids s hudimi socialnimi in gospodarskimi posledicami. Besedilu sta dodana dva grafikona, ki prikazujeta zmanjšanje števila na novo okuženih z virusom HIV v petih državah podsaharske Afrike, ki so v obdobju 2001–2011 zabeležile največje zmanjšanje okuženosti, in gibanje pričakovane življenjske dobe v podsaharski Afriki v obdobju 1960–2010.

Dosežen učni cilj: Dijaki/dijakinje naštejejo tipične bolezni v Afriki in jih povežejo z geografskimi značilnostmi.

Delno dosežen učni cilj: Dijaki/dijakinje vrednotijo vzroke in posledice sodobnih demografskih gibanj.

Delno dosežen učni cilj: Dijaki/dijakinje poznajo in pojasnijo poglobitve socialno-ekonomske in politične probleme v Afriki. Dijaki spoznajo, kako bolezni v Afriki vplivajo na gospodarsko stanje v državi.

12. Demografska eksplozija, zmanjševanje pridelave hrane na prebivalca in problem lakote

V tem delu avtor predstavi, kako je demografski prehod v podsaharski Afriki zaostal za drugimi deli sveta. Eksplozivno rast prebivalstva je uspelo z načrtovanjem družine omejiti predvsem v gospodarsko bolj razvitih državah na severu in jugu celine, na zmanjšanje rasti prebivalstva pa so vplivale tudi posledice aidsa.

Dosežen učni cilj: Dijaki/dijakinje vrednotijo vzroke in posledice sodobnih demografskih gibanj.

Predstavljeni so vzroki zmanjšanja pridelka hrane na prebivalca. Poudarjeno je, da to ni le posledica povečanja števila prebivalstva v preteklosti, ampak tudi tega, da so kmetijski pridelki v številnih afriških državah najpomembnejši del izvoza, po drugi strani pa mora Afrika del hrane za lastne potrebe uvažati. Do večje lakote pride tudi ob raznih naravnih nesrečah. Kot primer so predstavljene suše in lakota v Sahelu. Opisana sta tudi dezertifikacija in način širjenja puščav.

Delno dosežen učni cilj: Dijaki/dijakinje pojav lakote in revščine v posameznih predelih Afrike razumejo ne le kot posledico naravnih katastrof in razvojne nemoči, temveč tudi kot posledico nepravilne svetovne kmetijske politike do pridelkov afriškega trga. Dijaki spoznajo, da so naravne nesreče le eden izmed možnih vzrokov lakote in revščine in da na to vplivajo tudi drugi razlogi, na primer izvoz hrane, ki jo pridelajo.

Delno dosežen učni cilj: Dijaki/dijakinje poznajo in pojasnijo poglobitve socialno-ekonomske in politične probleme v Afriki. Tu spoznajo še nekaj socialno-ekonomskih problemov Afrike, s katerimi se je celina srečevala v preteklosti in se tudi še danes.

13. Pomen in oblike afriškega kmetijstva

Avtor poudari pomembnost kmetijske dejavnosti za Afriko. Kot dodatek so v okvirčku zapisani vzroki zmanjšanja pridelane hrane na prebivalca. Poleg demografske eksplozije in opuščanja praha ter zanemarjanja afriškega kmetijstva s strani vlad afriških držav avtor omenja pogubne posledice programov »zategovanja pasu«, ki so jih vsilile mednarodne denarne institucije. V nadaljevanju so predstavljene še samooskrbne in tržne oblike kmetijstva ter njihove glavne značilnosti. Prostorska razprostranjenost oblik kmetijstva je prikazana tudi na zemljevidu Afrike. Predstavljeni so še glavni pridelki in vrste živine v Afriki.

Dosežen učni cilj: Dijaki/dijakinje pojav lakote in revščine v posameznih predelih Afrike razumejo ne le kot posledico naravnih katastrof in razvojne nemoči, temveč tudi kot posledico nepravilne svetovne kmetijske politike do pridelkov afriškega trga.

Dosežen učni cilj: Dijaki/dijakinje razlikujejo med značilnostmi tržnih in samooskrbnih oblik kmetijstva.

Delno dosežen učni cilj: Dijaki/dijakinje poznajo in pojasnijo pogloblitve socialno-ekonomske in politične probleme v Afriki.

14. Rude in energijski viri – razkorak med zalogami in dejanskim izkoriščanjem

Afrika je predstavljena kot celina, ki ima nekaj najpomembnejših zalog rudnih bogastev in energijskih virov na svetu. Omenjena so tudi tri najpomembnejša rudarska območja ter kriza afriškega rudarstva iz sredine osemdesetih let 20. stoletja. Kot dodatek je v okvirčku zapisano še pridobivanje rud in energijskih virov po posameznih državah.

Dosežen učni cilj: Dijaki/dijakinje razložijo odvisnost afriških držav od izvoza rud in energijskih virov ter posledice te odvisnosti.

Vir podatkov: Senegačnik, 2013a.

Na koncu vsakega vsebinskega sklopa so tri vprašanja za ponavljanje in utrjevanje. Pri vsakem vsebinskem sklopu se eno od vprašanj posredno ali neposredno nanaša na Azijo oziroma na primerjavo Afrike in Azije (Senegačnik, 2013a):

- Zakaj je v spodnjem toku afriških rek primerneje graditi hidroelektrarne kot v spodnjem toku azijskih rek?
- Zakaj se je v podsaharski Afriki aids širil hitreje kot na Japonskem? Navedi vsaj dva razloga.
- Kdo bo po tvojem mnenju v prihodnjih letih najbolj širil naložbe v afriško rudarstvo – ZDA, Evropska unija ali Kitajska? Odgovor utemelji.

Po vprašanjih sodeč bi bilo potrebno Azijo obravnavati pred Afriko, čeprav prenovljeni učni načrt tega ne predpisuje. Poleg tega se tudi v samem učnem načrtu eden izmed ciljev nanaša na primerjavo Afrike in Azije: Dijaki/dijakinje napišejo sestavek o primerjavi Azije in Afrike (naravnogeografsko in družbenogeografsko).

Snov v Senegačnikovem učbeniku Svet skoraj v celoti sledi učnim ciljem, ki so za področje geografije Afrike zapisani v učnem načrtu. Večino učnih ciljev se da razbrati neposredno iz besedila v učbeniku, saj jih nakazujejo že sami naslovi poglavij oziroma podpoglavij. Dva izmed ciljev pa sta izražena posredno in ju treba izluščiti iz besedila. To sta cilja, da dijaki:

- a) vrednotijo vzroke in posledice sodobnih demografskih gibanj (posredno je to napisano v podpoglavju o afriških boleznih in aidsu ter v podpoglavju, ki govori o demografski eksploziji, zmanjševanju pridelave hrane na prebivalca in problemu lakote) in
- b) poznajo in pojasnijo pogloblitve socialno-ekonomske in politične probleme v Afriki. (Politični problemi so precej natančno predstavljeni v podpoglavjih, ki govorijo o kulturni delitvi Afrike, o osamosvojitvi afriških držav in neokolonializmu, o apartheidu in njegovi odpravi, o vojnah v DR Kongo in Darfurju ter o postopnem umirjanju konfliktov in arabski pomladi. Socialno-ekonomski problemi so predstavljeni v podpoglavjih, kjer avtor govori o rabi naravnih danosti v Afriki in monostrukturnosti gospodarstva, o afriških boleznih in problemu aidsa, v podpoglavju

o demografski eksploziji, zmanjševanju pridelave hrane na prebivalca ter problemu lakote in v podpoglavju o afriškem kmetijstvu.)

Opazna je sprememba pri obravnavi Afrike v učbeniku Svet iz leta **2004**, ki obravnava Afriko na 25 straneh, ter v najnovejši izdaji iz leta **2013**, ki jo obravnava na 19 straneh. Slikovna motivacija v tematski sklop ostaja enaka, in sicer sta na njej Masajki z otroki, na manjši motivacijski sliki pa je narodni park Serengeti. V starejši izdaji je 46 slik ter 17 zemljevidov in grafikonov, v novejši pa 43 slik ter 14 zemljevidov in grafikonov. Slike so v novejši izdaji nekoliko manjše. Opazno je, da obravnava Senegačnik Afriko v učbeniku iz leta 2013 bistveno bolj pozitivno in optimistično kot v starejših izdajah. To je razvidno že iz motivacijskega besedila. V učbeniku iz leta 2004 se prva poved glasi: »Afrika je najrevnejša in v vseh pogledih najbolj zaostala celina našega planeta« (Senegačnik, 2004, str. 37). Ta ocena, ki je bila do Afrike zelo krivična, je v posodobljeni izdaji učbenika iz leta 2013 zamenjana s trditvijo: »Afrika je še vedno gospodarsko najmanj razvit del našega planeta« (Senegačnik, 2013a, str. 43), kar poudari predvsem gospodarsko situacijo Afrike.

V izdaji iz leta 2004 je sledilo nadaljevanje: »Skoraj ves svet se hitro spreminja, pri Afriki pa imamo marsikdaj občutek, da se je sodobni gospodarski in družbeni procesi preprosto izogibajo« (Senegačnik, 2004, str. 37). V novejši izdaji je ugotovitev nekoliko bolj pozitivna: »Dolgo je prevladovalo mnenje, da se skoraj ves svet hitro spreminja, pri Afriki pa se je včasih zdelo, da se je sodobni gospodarski in družbeni procesi izogibajo. Taka ocena ni nikoli povsem ustrezala dejanskemu stanju, še manj pa to velja za dogajanje na začetku novega tisočletja, ko se je Afrika začela bistveno spreminjati« (Senegačnik, 2013a, str. 43). Avtor se v najnovejši izdaji izogne tudi rasističnemu izrazu, saj Afriko deli na arabski del severno od Sahare in Afriko južno od Sahare ter tako opusti neustrezno poimenovanje »črnske« Afrike južno od Sahare, ki ga je uporabil v starejši izdaji.

Na trditev o izboljševanju stanja na nekaterih področjih v Afriki naletimo že v prvi izdaji učbenika, vendar je pred tem zopet izpostavljena revščina in brezizhodnost iz tega položaja: »Spodbudnih znamenj možnega izhoda iz začaranega kroga revščine je precej manj kot na drugih celinah, kljub temu pa se na nekaterih področjih stvari počasi le obračajo na bolje« (Senegačnik, 2004, str. 37). V zadnji izdaji učbenika so sicer še vedno omenjeni številni problemi v Afriki, vendar revščina in lakota nista posebej izpostavljeni: »Na začetku novega tisočletja pa se lahko kljub različnim (še) nerešenim problemom tudi v tem delu sveta srečamo s številnimi spodbudnimi znamenji, ki tudi Afričanom napovedujejo boljšo prihodnost« (Senegačnik, 2013a, str. 43).

Pozitivna sprememba je opazna tudi pri napovedi predstavitve problemov afriškega družbenega razvoja. V prvi izdaji se je odstavek glasil: »Vseh problemov afriškega družbenega razvoja je žal toliko, da se bomo morali v posebnem poglavju omejiti le na izbor nekaterih najbolj perečih« (Senegačnik, 2004, str. 37). »Posebno pozornost bomo posvetili nekaterim problemom, ki so na vsem svetu najizrazitejši ravno v Afriki: monostrukturnost gospodarstva, bolezn, demografska eksplozija, suše in lakote.« (Senegačnik, 2004, str. 37). V zadnji prenovljeni izdaji je odstavek preoblikovan: »Vseh problemov afriškega družbenega razvoja se žal ne bomo mogli lotiti, ampak se bomo morali omejiti le na izbor nekaterih najbolj perečih. Pri tem pa bomo izpostavili tudi različne pozitivne spremembe, s katerimi se Afrika srečuje zlasti po letu 2000« (Senegačnik, 2013a, str. 43). »Posebno pozornost bomo posvetili nekaterim problemom manj razvitih delov sveta, ki so v Afriki še posebej izraziti: monostrukturnost gospodarstva, tropske bolezn, demografska eksplozija, suše in problemi oskrbe s hrano.« (Senegačnik, 2013a, str. 43).

Osnovno besedilo ostaja bolj ali manj enako. Nekateri pojmi, ki so bili v starejših izdajah poudarjeni s krepkim tiskom, sedaj niso in obratno. Avtor denimo ime Kongova kotlina nadomesti z ustrežnejšim, in sicer z imenom Kongovska kotlina. Pri predstavitvi podnebne dejavnika reliefa z nadmorsko višino posebej poudari njegov vpliv v Vzhodnoafriškem višavju, kjer sta kljub legi ob ekvatorju na najvišjih vrhovih sneg in led, v najnovejši izdaji pa še poudari, da ju je zaradi splošnega segrevanja ozračja iz leta v leto manj (Senegačnik, 2013a). Namesto naslova Rasna in kulturna delitev celine uporabi avtor v novi izdaji naslov Kulturna delitev celine. Izraz »črnci« zamenja z izrazom temnopolti Afričani. Avtor je v zadnji izdaji dodal tudi primer Sudana, kjer se je zaradi velikih kulturnih razlik manjši krščansko-animistični del države na jugu odcepil od večjega arabiziranega severa države (Senegačnik, 2013a, str. 50). Na novo je dodano poglavje Znana in »neznana« afriška zgodovina, ki ga v starejših učbenikih ni bilo. V poglavju Umirjanje konfliktov in arabska pomlad je kot dodatek dodano podpoglavje Kako razumeti medetnične konflikte znotraj afriških držav, ki bralcem omogoča lažjo predstavo. Predstavljene so tudi vojne v DR Kongo in Darfurju ter arabska pomlad.

V podpoglavju o gospodarstvu so poleg monostrukturnosti gospodarstva in njegovih posledicah dodani tudi pozitivni premiki afriškega gospodarstva, pozitivna gospodarska rast po letu 2000 v večini podsaharskih držav, končanje dolžniške krize in gospodarsko sodelovanje s Kitajsko. V dodatku z naslovom Afrika dobrih novic avtor poudari zavajajoče prikazovanje gospodarske razvitosti držav podsaharske Afrike, ki se na različnih svetovnih lestvicah gospodarske razvitosti, razširjenosti revščine in podobno po navadi znajdejo na dnu. Ta merila so postavili v gospodarsko razvitem svetu in ne upoštevajo, da se precejšen del prebivalstva ukvarja s sivo ekonomijo in imajo tako nekoliko višji dohodek od prikazanega. Avtor poudari tudi pestro afriško kulturo, turizem in druge lepote, ki krasijo celino.

Tudi poglavje o afriških boleznih in problemu aidsa avtor v novi izdaji zaključi veliko bolj pozitivno. Pravi, da so se stvari po skoraj treh desetletjih od izbruha bolezni začele obračati na bolje, saj so se pokazali rezultati obsežnih preventivnih in izobraževalnih programov ter protiretrovirusnega zdravljenja. Zmanjšujeta se obolevnost in smrtnost ob okužbi z virusom HIV, pričakovana življenjska doba pa se podaljšuje (Senegačnik, 2013a, str. 59). Namesto grafikona, ki prikazuje projekcijo števila prebivalcev v 29 državah podsaharske Afrike, najbolj prizadetih z aidsom, sta predstavljena grafikona, ki prikazujeta zmanjšanje števila na novo okuženih z virusom HIV in pričakovano življenjsko dobo v podsaharski Afriki v obdobju od 1960 do 2010. V najnovejši izdaji je iz poglavja o afriškem kmetijstvu izpuščeno podpoglavje o »ekofarmingu«, iz poglavja o rudah in energetskih virih pa podpoglavje o postopnem zatonu bakrovega pasu v Zambiji in DR Kongo.

Učbenik Svet je od prve izdaje do danes doživel kar nekaj vsebinskih in terminoloških sprememb. Opazen je premik v obravnavi Afrike, saj je ta v zadnji izdaji obravnavana bistveno bolj pozitivno in nevtrarno, kot v prvih izdajah. Predstavljeni so problemi Afrike, hkrati pa tudi pozitivni primeri z družbenogeografskega področja, kar vzbuja optimizem za prihodnost Afrike. Učbenik ne vsebuje več terminološko spornih in zastarelih izrazov, z vsakoletnimi izdajami in ponatise pa se posodablja tudi ostali podatki.

2.4.2. Svet – delovni zvezek

Delovni zvezek je poleg učbenika najpogosteje uporabljano učno gradivo pri izobraževanju tako v osnovnih kot v srednjih šolah. Praviloma dopolnjuje učbenik, ob ustreznih strokovni presoji pa je lahko tudi samostojno učno gradivo. Z vajami se prikazuje prostorsko

razširjenost različnih pojavov, prispeva k pojasnjevanju pojmov, uporabi znanja in razvijanju različnih delovnih navad. Vaje v delovnem zvezku so raznolike: dijaki morajo na primer iz virov razbrati ustrezne podatke in z njihovo pomočjo rešiti nalogo, na podlagi znanih dejstev morajo izdelati kartografski prikaz, s pomočjo slike ali diagrama narediti povzetek, vaje zahtevajo tudi preračunavanje in risanje številčnih vrednosti. Vsaka vaja je hkrati tudi tema za pogovor, saj je sestavljena tako, da je z njo mogoče reševati različne probleme. Reševanje vaj zahteva večjo aktivnost učencev (Brinovec, 2004). Se pa delovni zvezki od leta 2005 ne potrjujejo več, zato se šole same odločijo, ali jih bodo uporabljale. O pogostosti uporabe delovnega zvezka za učenje smo v anketnem vprašalniku spraševali tudi dijake (Poglavje 3.2.3.).

V učbeniku je poudarek na razvijanju vsebinskih znanj, v delovnem zvezku pa na razvijanju procesnih znanj, ki stopajo v ospredje pri sodobnem pouku geografije. V Senegačnikovem delovnem zvezku iz leta 2013 je 77 nalog, ki omogočajo sistematično utrjevanje in preverjanje znanja ter pri dijakih razvijajo geografske veščine. Poseben poudarek je na analizi slikovnega in grafičnega gradiva, saj so delovni zvezki namenjeni tudi neposrednim pripravam na maturitetni izpit, kjer se dijaki pogosto srečujejo s takšnim tipom nalog (Senegačnik, 2004). Zahtevnejše vaje so označene z zvezdico in od dijaka zahtevajo veliko samostojnega razmišljanja, povezovanja novega znanja s starim in uporabo različnih veščin (Senegačnik, 2004). V posebnem dodatku na koncu delovnega zvezka so natisnjene različne neme karte, na katerih dijaki označujejo in vrisujejo, kar jim določijo učitelji v šoli. Menim, da so neme karte zelo uporabne tudi za same učitelje, saj jih lahko uporabijo pri sestavljanju kontrolnih nalog in drugih vaj.

V delovnem zvezku je Afriki namenjeno deset vaj, ki dopolnjujejo učbenik Svet, saj sledijo razporeditvi učne snovi v učbeniku, njihovo število pa ustreza obsegu posameznih tematskih sklopov. Naloge so kratke in raznovrstne in tako dijakom zanimive za reševanje. Tipi nalog so zelo raznoliki, od povezovanja, dopolnjevanja besedila in popravljanja napak, do branja grafikonov in analize klimogramov. Z reševanjem nalog v delovnem zvezku dijaki ponovijo snov, ki so jo obravnavali.

Prva naloga se nanaša na afriško površje. Dijaki morajo s pomočjo karte, ki je dodana nalogi, odgovoriti na pet kratkih vprašanj. Ugotoviti morajo, katera erozija deluje na določenih območjih, kakšnega nastanka so otoki na SZ strani afriške obale, katero izmed dveh gorstev na sliki je nastalo zaradi starejšega gubanja in kako nekateri znanstveniki imenujejo vzhodni del afriške litosferske plošče. Druga naloga se imenuje Podnebni tipi in rastlinski pasovi. Naloga je označena kot zahtevnejša, saj ima zvezdico. V nalogi so prikazani štirje klimogrami, dijaki pa morajo ugotoviti, katere podnebne tipe prikazujejo posamezni klimogrami. V drugem delu naloge morajo iz slik prepoznati značilne skupine rastlinstva v Afriki in jih nato povezati s klimogrami. Tretja naloga z naslovom Padavine v Afriki prikazuje padavinsko karto Afrike, dijaki pa morajo odgovoriti na kratka vprašanja, kot so: kolikokrat je Sonce v zenitu na ekvatorju; v katerem delu leta lahko pade skrajni jug Afrike pod vpliv južne polarne fronte in kakšne so posledice tega; zakaj sega na JZ strani Afrike puščava do morja, na isti geografski širini na JV strani Afrike pa ni puščave in podobno. Pri četrti nalogi se preverja znanja dijakov o vodovju v Afriki. Izmed šestih trditev morajo dijaki ugotoviti, katere tri so napačne, in jih popraviti, da bodo pravilne. Naslednjih šest nalog se nanaša na družbenogeografske razmere. Dijaki v nalogi Družbeni razvoj Afrike s povezovanjem najprej ponovijo nekaj glavnih dogodkov v afriški zgodovini, nato pa se v naslednji nalogi lotijo še aktualnih družbenih problemov Afrike, kjer morajo izmed osmih trditev izluščiti štiri pravilne. Naslednja naloga je naslovljena z naslovom Živinoreja in

padavine v Sahelu in ji je dodan graf, s pomočjo katerega dijaki odgovarjajo na vprašanja. Na grafu sta dve krivulji, ki prikazujeta število živine in količino padavin v obdobju od 1960 do 1990. Dijaki morajo z grafa razbrati različne podatke, na primer katerega leta je začela količina padavin prvič upadati in kaj se je potem zgodilo s številom živine ter s kakšnim časovnim zamikom; kdaj je začela količina padavin znova naraščati in kaj se je potem zgodilo z živino ter s kakšnim časovnim zamikom. Razbrati morajo tudi, kdaj je število živine doseglo svoj drugi višek in kakšna je povezava med količino padavin ter številom živine. Dijaki morajo pri tej nalogi predvsem razumeti branje grafov in potem jim naloga ne predstavlja večjih težav. Osmo nalogo, ki je zopet označena z zvezdico, ima naslov Dezertifikacija. Na sliki je shema, ki prikazuje vzroke za nastanek dezertifikacije. Nekateri procesi, ki povzročajo širjenje puščav, v shemi manjkajo in jih morajo dijaki dopolniti, pri tem pa imajo na voljo seznam teh soodvisnih procesov. Tako morajo dijaki samo pravilno razporediti napisane procese. Deveta naloga se nanaša na kmetijstvo v Afriki. Nalogo je potrebno reševati s pomočjo karte v učbeniku, ki prikazuje oblike kmetijstva, in odgovarjati na vprašanja, kateri obliki kmetijstva sta v Afriki razširjeni na največjih delih površja; na kakšna klimatska območja sta vezani nomadska in polnomadska živinoreja; za katere štiri afriške države je najznačilnejša tržna živinoreja; katera oblika kmetijstva je značilna za delto najdaljše afriške reke ter s čim se poljedelstvo običajno kombinira pri tej obliki in podobno. Pri zadnji nalogi je zapisno besedilo, v katerem je podčrtanih več besed, dijaki pa morajo ugotoviti, katere so pravilne in katere napačne ter napačne popraviti. Tako ponovijo in preverijo svoje znanje o rudarstvu in rudnih bogastvih v Afriki (Senegačnik, 2013b).

V zadnjem desetletju se delovni zvezek glede obravnave Afrike praktično ni spremenil. Naloge so kratke, zato jih lahko dijaki za ponovitev obravnavane snovi rešujejo na koncu učne ure. Sestavljene so tako, da dijakom ni treba veliko pisati in da jih ne odvrnejo od reševanja. Tudi številčno nalogo ni veliko in lahko rešijo vse.

2.4.3. Geografske značilnosti sveta – učbenik

Učbenik Geografske značilnosti sveta je namenjen 2. letniku gimnazijskega in srednjega tehniškega oz. strokovnega izobraževanja. Avtorji učbenika so Terezija Kürbus, Boris Hajdinjak, Branko Kandrič in Svit Šturm, izšel pa je leta 2004 pri založbi Mladinska knjiga. Tri leta kasneje je bil učbenik ponatisnjen, vendar vsebinsko ni bil spremenjen ali dopolnjen, tako da analizi učbenika ne sledi primerjava med obema izdajama.

Vsebina učbenika je razdeljena na šest tematskih sklopov – celin. Vsaka celina je oblikovno predstavljena s svojo barvo. Tematski sklopi se začnejo z motivacijsko sliko, ki se razteza prek dveh strani. Na desni strani je zapisan naslov tematskega sklopa, na levi strani pa so naštetna poglavja in podpoglavja. Avtorji najprej predstavijo izbrane naravnogeografske značilnosti obravnavane celine, nato pa še izbrane družbenogeografske značilnosti. Skoraj vsaka tema se začne s kratkimi vprašanji, ki dijake usmerjajo k povezovanju snovi in obnavljanju predznanja iz 1. letnika.

Učbenik obsega 131 strani in je razdeljen na šest poglavij: Azija (30 strani), Afrika (24 strani), Latinska Amerika (26 strani), Severna Amerika (30 strani), Avstralija (12 strani) in Polarna območja (4 strani). Poglavje o Afriki obsega 24 strani in je razdeljeno na dva večja vsebinska sklopa:

- Izbrane naravnogeografske značilnosti in
- Izbrane družbenogeografske značilnosti.

Preglednica 9: Doseganje učnih ciljev iz učnega načrta z obravnavo učbenika Geografske značilnosti sveta

<p>1. Razvoj in nastanek površja</p> <p>V tem poglavju je opisano, kako je nastala afriška celina, predstavljeni so procesi, ki so oblikovali afriško površje. Podrobno sta predstavljena Vzhodnoafriški tektonski jarek z jezeri ter potek razpadanja Afriške litosferske plošče in njegove posledice v prihodnosti.</p> <p>Delno dosežen učni cilj: Dijaki/dijakinje razlikujejo poglavitne reliefne enote.</p>
<p>2. Podnebje, površje, rastlinstvo in vodovje</p> <p>Sama tema se začne s predstavitvijo toplotnih pasov in podnebnih dejavnikov v Afriki ter nadaljuje z opisom posameznih tipov podnebja. Predstavljeno je območje z ekvatorialnim podnebjem, sledi predstavitev savanskega podnebja in območja ter različnih vrst savan. V sklopu tega podnebja so predstavljene še Čadska kotlina, Kotlina Kalahari in Kotlina Belega Nila s svojimi značilnostmi. Nato je predstavljeno puščavsko podnebje in območja, kjer se to razprostira. Tu je omenjen tudi Nil, ki je kot edini večji, stalni vodni tok v Severni Afriki zelo pomemben. Učbenik predstavlja še sredozemsko podnebje v Afriki in afriško obalo.</p> <p>Dosežen učni cilj: Dijaki/dijakinje naštejejo poglavitne dejavnike, ki vplivajo na podnebje, in razložijo njihov vpliv nanj.</p> <p>Dosežen učni cilj: Dijaki/dijakinje pojasnijo povezavo med podnebnimi in rastlinskimi pasovi.</p> <p>Dosežen učni cilj: Dijaki/dijakinje razlikujejo poglavitne reliefne enote Afrike. Te so predstavljene v sklopu predstavitev posameznih tipov podnebja v Afriki, in sicer so za vsak podnebni tip predstavljene tiste reliefne enote, ki se nahajajo znotraj tega območja.</p> <p>Dosežen učni cilj: Dijaki/dijakinje vrednotijo pomen afriških vodotokov za življenje afriškega prebivalstva.</p>
<p>3. Kolonialna preteklost in njene posledice</p> <p>Tema se začne z dvema odlomkoma. Prvi, ki je iz časopisa Delo, ima naslov Razviti – nerazviti in govori o gospodarskem trgovanju med razvitimi in nerazvitimi državami, drugi pa je zapis teksta iz oddaje Duh demokracije, predvajane na TV Slovenija, in govori o trpljenju Afričanov zaradi evropskega plenjenja in kolonizacije ter o genocidu v Ruandi in njegovih posledicah. Tema se nadaljuje s kratko predstavitvijo kolonizacije v Afriki in posledicami osamosvojitve držav izpod kolonialne oblasti. Našteti so problemi novonastalih držav in področja, kjer se kaže odvisnost od nekdanjih kolonizatorjev in multinacionalk. Predstavljene so tudi vojne v nekaterih afriških državah od leta 1990 ter problem skokovite, nenačrtne rasti velikih mest in njihove prenaseljenosti.</p> <p>Dosežen učni cilj: Dijaki/dijakinje poznajo pretekle in sodobne posledice (neo)kolonializma v Afriki in vpliv velikih sil na nekatere konflikte.</p> <p>Dosežen učni cilj: Dijaki/dijakinje poznajo in pojasnijo poglavitne socialno-ekonomske in politične probleme v Afriki.</p>
<p>4. Gospodarstvo</p> <p>V sklopu gospodarstva je najprej predstavljeno kmetijstvo, ki je v večini afriških držav najbolj razširjena gospodarska dejavnost. Avtorji začnejo s predstavitvijo samooskrbnega, ekstenzivnega poljedelstva, nadaljujejo pa s predstavitvijo intenzivnega tržnega poljedelstva. Temu sta dodana grafikona, ki prikazuje pridelavo hrane na prebivalca v Afriki in drugod po svetu, in odlomek iz revije Gea, ki govori o nomadskih domorodcih v Etiopiji. Nato sledita predstavitev živinoreje v Afriki in članek o selitvi Fulanov ter več kot deset tisoč glav goveda čez reko Niger.</p> <p>Dosežen učni cilj: Dijaki/dijakinje razlikujejo med značilnostmi tržnih in samooskrbnih oblik</p>

kmetijstva.

Avtorji nadaljujejo s predstavitvijo turizma v Afriki s posebnim poudarkom na naravnih parkih. Nato predstavijo afriško rudarstva ter vzroke, zaradi katerih je večina afriških držav kljub izrednemu rudnemu bogastvu gospodarsko slabo razvitih. Za konec obravnave afriškega gospodarstva so izpostavljene še z nafto in zemeljskim plinom bogate države ter glavna nahajališča teh naravnih bogastev.

Dosežen učni cilj: Dijaki/dijakinje razložijo odvisnost afriških držav od izvoza rud in energijskih virov ter posledice te odvisnosti.

5. Študija primera: Kdo jo lahko ustavi? (širjenje puščave)

Avtorji predstavijo pojem dezertifikacija in primer Sahela. Sledi predstavitev družbenogeografskih in naravnogeografskih vzrokov ter posledic širjenja puščav. Slikovno je prikazano spreminjanje savane v puščavo, poleg pa so opisane tudi stopnje širjenja puščav. Sledi predstavitev štirih osnovnih načinov preprečevanja širjenja puščav ter opis glavnih značilnosti vsakega. Na štirih straneh je podrobno napisano vse o dezertifikaciji, o vzrokih, posledicah in drugih stvareh, ki jih morajo dijaki poznati. Za konec je predstavljen še Asuanski jez z učinki njegove izgradnje. Za ponovitev morajo dijaki razmisliti o tem, zakaj kljub širjenju puščav tudi v drugih območjih sveta tam trpi bistveno manj ljudi kot v Afriki.

6. Ubijajo tako kot krogle (lakota in bolezni)

Za začetek sta predstavljena dva članka, v katerih je nekaj statističnih podatkov o lakoti in boleznih v svetu ter opis hude lakote v Etiopiji leta 1984 in njenih posledic. V nadaljevanju so predstavljeni vzroki za lakoto ter suša in lakota v Sahelu. V članku s spletne strani Unicefa je predstavljena razsežnost aidsa v Afriki. Izpostavljena je Uganda, kjer je vlada v sodelovanju z Unicefom začela z načrtnim bojem proti aidsu in kjer se po podatkih število obolelih z aidsom bistveno zmanjšuje. Dodana je preglednica o številu okuženih z virusom HIV po svetu leta 2000. Žal so podatki za primerjavo nekoliko zastareli. Nato so naštetih vzroki za razširjenost številnih bolezni v Afriki in pa posledice obolevanja.

Dosežen učni cilj: Dijaki/dijakinje vrednotijo vzroke in posledice sodobnih demografskih gibanj.

7. Kot neobvezno, a zanimivo za obravnavo, so predstavljene še najpogostejše bolezni v Afriki: aids, malarija, spalna bolezen, kolera, kuga, shistosomioza in ebola.

Dosežen učni cilj: Dijaki/dijakinje naštejejo tipične bolezni v Afriki in jih povežejo z geografskimi značilnostmi.

Vir: Kürbus in sod., 2004a.

Tudi v tem učbeniku se vsak vsebinski sklop zaključi s štirimi vprašanji za ponovitev obravnavane snovi, ki dijake usmerjajo k analitičnemu in kritičnemu razmišljanju, povezovanju snovi ter celovitemu pogledu na pokrajino in dogodke v njej. V prvem delu morajo dijaki s pomočjo atlasa poimenovati večje otoške skupine, ki naravnogeografsko spadajo k Afriki, določiti morajo endoreična in areična območja v Afriki, naštetih in razložiti nekaj naravnogeografskih dejavnikov, ki so Evropejce ovirali pri »prodiranju« v notranjost celine ter odgovoriti na vprašanje, ali naravnogeografski dejavniki vplivajo na današnje gospodarsko odpiranje Afrike v svet, in ga utemeljiti. Vsebinski sklop Izbrane družbenogeografske značilnosti se zaključi z vprašanji, ki od dijakov pričakujejo, da bodo razložili pojem neokolonializma, naštetih in razložili nekaj njegovih pozitivnih in negativnih posledic v Afriki. Našteti morajo tudi nekaj prednosti, ki jih revni družini prinaša veliko število otrok in navesti nekaj rešitev za zaustavitev odseljevanja množice prebivalcev s podeželja. Tudi obravnava afriškega gospodarstva se zaključi z vprašanji in nalogami za ponavljanje. S pomočjo grafikona v učbeniku morajo dijaki izračunati, kolikokrat manj hrane na prebivalca proizvede Afrika v primerjavi s svetovnim povprečjem in razložiti nekaj

vzrokov za to stanje. S pomočjo članka Čez reko Niger, ki govori o množičnih selitvah živine proti jugu, morajo dijaki opisane sezonske selitve živine povezati z letnim gibanjem Sonca in padavinami ter razložiti povezavo. Razmisliti morajo tudi o tem, kaj bi Afrika pridobila, če bi ji bogate države odpisale vse dolgove in zakaj se to še ni zgodilo. Dijaki morajo še predlagati nekaj rešitev za omejevanje lakote v Afriki, pojasniti morajo nekaj razlogov za prisotnost omenjenih bolezni v Afriki ter naštetih nekaj družbeno-gospodarskih kazalcev, po katerih se večina afriških držav uvršča med nerazvite države (Kürbus in sod., 2004a).

Dijaki z obravnavo učbenika Geografske značilnosti sveta ne dosežejo vseh zastavljenih učnih ciljev iz učnega načrta s področja geografije Afrike. Neposredno iz učbenika ne spoznajo kulturne in jezikovne pestrosti Afrike, tudi dolga in bogata zgodovina Afrike izpred prihoda Evropejcev na afriško celino ni posebej poudarjena. Dijaki sicer spoznajo tipične bolezni v Afriki in jih povežejo z geografskimi značilnostmi, vendar je ta del v učbeniku označen kot neobvezen za obravnavo. Pojav lakote in revščine v posameznih predelih Afrike je predstavljen predvsem kot posledica naravnih katastrof in razvojne nemoči, ne pa tudi kot posledica nepravilne svetovne kmetijske politike do pridelkov afriškega trga. Tudi razvojne možnosti celine in pozitivni primeri gospodarske rasti v Afriki niso predstavljeni, je pa v učbeniku dodanih kar nekaj člankov iz raznih revij in osebnih zgodb Afričanov, skozi katere so predstavljeni določeni afriški problemi.

2.4.4. Geografske značilnosti sveta – delovni zvezek

Vaje v delovnem zvezku dopolnjujejo istoimenski učbenik. Izšla sta dva natisa delovnega zvezka (Kürbus in sod., 2004b; Kürbus in sod., 2006) in čeprav se po platnicah izdaja precej razlikujeta, vsebinskih sprememb praktično ni. Delovna zvezka vsebujeta 48 nalog, s katerimi dijaki ponovijo in preverijo pridobljeno znanje, utrjujejo prostorske predstave, se urijo v sklepanju, utemeljevanju, povezujejo naravne in družbeno-demografske procese ter imajo možnost medpredmetnega povezovanja in pridobivanja vseživljenjskih veščin. Posameznim nalogam so dodane ikone atlasa z označenimi stranmi, s katerimi si lahko dijaki pomagajo, da pridejo do pravilne rešitve naloge. Afriki je v delovnem zvezku namenjenih petnajst nalog, ki pa so razdeljene v štiri različne vaje.

V sklopu prve vaje z naslovom Lega, delitev, površje, morski tokovi je osem nalog. Dijaki, kot pravijo avtorji, z reševanjem vaje utrdijo znanje o površju Afrike in spoznajo še eno možno delitev površja. Pri prvi nalogi morajo dijaki odgovoriti, v katerih toplotnih pasovih leži Afrika in kateri prevladuje. Druga naloga se nanaša na puščavo Sahara. Dijaki morajo s pomočjo zemljevida v atlasu izračunati približno geografsko dolžino in širino v stopinjah in tudi v kilometrih ter ugotoviti, približno kolikokrat je Sahara večja od Slovenije. Pri tretji nalogi morajo dijaki na zemljevidu označiti in imenovati pet največjih kotlin, tri višavja in štiri pragove. Četrta naloga se navezuje na prejšnjo, saj morajo dijaki v isti zemljevid z rdečo barvo vrisati mejo med Nizko in Visoko Afriko. Pri naslednji nalogi pa morajo dijaki to, kar so vrisali pri prejšnji nalogi, še zapisati. Napisati morajo namreč dele Afrike, ki sodijo v Nizko Afriko, in dele, ki sodijo v Visoko Afriko. Šesta naloga od dijakov zahteva razložitev nastanka gorovja Atlas, Velikega tektonskega jarka in Kilimandžara. Pri sedmi nalogi morajo dijaki na zemljevidu označiti in imenovati hladne in tople morske tokove ter opisati vplive toplega in hladnega morskega toka na podnebje priobalnih krajev. Pri zadnji nalogi prve vaje morajo dijaki na zemljevidu označiti in imenovati deset velikih pristanišč (Kürbus in sod., 2006). Ob posameznih vajah je tudi ikona atlasa z označenimi stranmi, ki dijakom pomaga pri reševanju nalog.

Druga vaja ima naslov Države in družbenogeografska delitev, vključuje pa tri naloge. Dijaki si z reševanjem vaje izboljšajo prostorsko predstavo o Afriki in njenih delih (regijah) (Kürbus in sod., 2006). K prvi nalogi je priložen zemljevid Afrike z označenimi mejami šestih večjih območij oziroma regij ter držav, ki so oštevilčene. Dijaki morajo k vsaki številki v za to predvideno okence napisati ime države, njeno glavno mesto ter prevladujoči podnebni tip, ki ga imajo v posamezni državi. Dijaki morajo tako napisati, katere države spadajo v Severozahodno Afriko, katere v Severovzhodno, Zahodno, Ekvatorialno, Vzhodno in katere v Južno Afriko. Ponekod so v preglednici že napisane posamezne države, glavna mesta ali pa podnebni tipi, ostalo pa morajo smiselno dopolniti sami. Druga naloga od dijakov zahteva, da na danem zemljevidu z zvezdico označijo in zapišejo imena vsaj desetih območij ali držav, v katerih so bili po letu 1990 vojaški spopadi. Pri tem si lahko pomagajo z učbenikom na strani 45. Zadnja naloga v sklopu te vaje pa je za današnji čas politično nekorektna in zato neprimerna, saj je v navodilih zapisano, da lahko Afriko delimo tudi glede na človeške rase, od dijakov pa zahteva, da v zemljevid vrišejo mejo med Belo in Črno Afriko (Kürbus in sod., 2006). V zadnjih letih se pojem »rasa« ne uporablja več, zato so takšne delitve sporne.

Z reševanjem tretje vaje, ki ima naslov Kolonializem in njegove posledice, dijaki utrdijo znanje o kolonizaciji Afrike, njenih posledicah in neokolonializmu. Pri prvi nalogi morajo zapisati sedem nekdanjih velikih evropskih kolonialnih sil v Afriki in »njihova« kolonialna območja. Pri drugi nalogi pa morajo prebrati članek in nato odgovoriti na tri vprašanja. Prvo vprašanje sprašuje, zakaj v javnosti večkrat slišimo, da so bogate države obupale nad Afriko in da so prenehale z denarno pomočjo tej celini, ker ni bilo pravega učinka, ter kam so po njihovem mnenju izginile velike vsote denarja, ki so bile namenjene afriškim državam za gospodarski razvoj. Drugo vprašanje dijake sprašuje, kakšna bi bila po njihovem mnenju resnično uspešna pomoč Afriki. Tretje pa zahteva razmislek in razložitev, zakaj v evropskih trgovinah ne najdemo čokoladnih in kavnih izdelkov iz Afrike. Odgovore oziroma pomoč pri odgovorih najdejo dijaki v članku, ki je del naloge (Kürbus in sod., 2006).

Zadnja vaja, ki se navezuje na prejšnjo, sestavljata dve nalogi. Naslov vaje je Nekateri družbenogeografski problemi, dijaki pa z njo spoznajo določene probleme Afrike in predlagajo nekaj možnosti za njihovo rešitev (Kürbus in sod., 2006). Prva naloga vsebuje zemljevid, ki prikazuje izvozno naravnost afriških držav, skica, ki se nahaja poleg zemljevida in na katero se naloga pravzaprav nanaša, pa približne deleže vseh sodelujočih v t. i. čokoladni verigi od kmetov do prodajalcev čokoladnih izdelkov. S skice je razvidno, da deleži, ki jih dobijo sodelujoči v čokoladni verigi, niso enakopravni. Prvo vprašanje od dijakov zahteva, da razmislijo o ideji t. i. poštene trgovine, ki naj bi pripomogla k hitrejšemu gospodarskemu razvoju revnih držav oziroma tistih, katerih gospodarstva temeljijo na izvozu surovin. Svojo idejo o pošteni trgovini morajo predstaviti na primeru čokoladne verige. V nadaljevanju naloge morajo dijaki odgovoriti še na vprašanje, zakaj je večina afriških držav izvoznic surovin in ne polizdelkov ali končnih izdelkov. Zadnja naloga od dijakov zahteva, da s pomočjo podatkov v priloženih zemljevidih in lastnega predznanja izdelajo t. i. krog gospodarske revščine. Opisati morajo posledice, ki izhajajo iz prevelikega števila otrok na lokalni, državni, globalni in zopet na lokalni ravni (Kürbus in sod., 2006).

Delovni zvezek Geografske značilnosti sveta vsebuje veliko nalog o Afriki, zato menimo, da jih v celoti rešijo le tisti dijaki, ki jih ta tema res zanima. Naloge so nekoliko daljše in zahtevajo več pisanja, kar lahko dijake odvrne od reševanja. Poleg tega delovni zvezek v eni izmed vaj zahteva tudi delitev Afričanov glede na rase, kar je z današnjega vidika zelo sporno.

2.5. PRIMERJAVA ZASTOPANOSTI CILJEV IN VSEBIN GEOGRAFIJE AFRIKE IZ UČNEGA NAČRTA V IZBRANIH UČBENIKIH

Oba analizirana geografska učbenika sta hkrati edina učbenika za gimnazijsko izobraževanje s področja regionalne geografije sveta, ki ju je Strokovni svet RS za splošno izobraževanje potrdil leta 2009, torej leto dni po izidu prenovljenega učnega načrta geografije v gimnaziji. Učbenik Svet, ki je od leta 2009 izšel še petkrat (leta 2010, 2011, 2012, 2013 in 2014), je zelo aktualen, saj se podatki z vsakoletno prenovo in ponatisom učbenika sproti posodablja, poleg tega pa učbenik tudi v celoti sledi učnim ciljem iz učnega načrta. Učbenik Geografske značilnosti sveta je izšel pred posodobitvijo učnega načrta geografije, zato ne sledi vsem učnim ciljem, poleg tega pa so zastareli tudi nekateri podatki. Naloga učiteljev, ki uporabljajo ta učbenik, je, da zastarele podatke in informacije zamenjajo z novejšimi. V preglednici 10 je prikazana sinteza primerjave obeh analiziranih učbenikov glede na možnost doseganja v učnem načrtu predpisanih ciljev.

Preglednica 10: Primerjava zastopanosti ciljev in vsebin geografije Afrike iz učnega načrta v učbenikih Svet in Geografske značilnosti sveta

Cilji in vsebine geografije Afrike	Senegačnik: Svet (2013)	Kürbus in sod.,: Geografske značilnosti sveta (2004)
Dijaki/dijakinje:		
a) razlikujejo poglobitve reliefne enote Afrike;	DA	DA
b) naštejejo poglobitve dejavnike, ki vplivajo na podnebje, in razložijo njihov vpliv nanj;	DA	DA
c) pojasnijo povezavo med podnebnimi in rastlinskimi pasovi;	DA	DA
č) spoznajo kulturno in jezikovno pestrost;	DA	NE
d) zavedajo se, da je obstajala dolga in bogata zgodovina tudi pred prihodom Evropejcev na afriško celino;	DA	NE
e) vrednotijo pomen afriških vodotokov za življenje afriškega prebivalstva;	DA	DA
f) vrednotijo vzroke in posledice sodobnih demografskih gibanj;	DA	DA
g) naštejejo tipične bolezni v Afriki in jih povežejo z geografskimi značilnostmi;	DA	DA
h) poznajo in pojasnijo poglobitve socialno-ekonomske in politične probleme v Afriki;	DA	DA
i) poznajo pretekle in sodobne posledice (neo)kolonializma v Afriki in vpliv velikih sil na nekatere konflikte;	DA	DA
j) razložijo odvisnost afriških držav od izvoza rud in energijskih virov ter posledice te odvisnosti;	DA	DA
k) pojav lakote in revščine v posameznih predelih Afrike razumejo ne le kot posledico naravnih katastrof in razvojne nemoči, temveč tudi kot posledico nepravilne svetovne kmetijske politike do pridelkov afriškega trga;	DA	NE
l) ugotavljajo razvojne možnosti celine in pozitivne primere gospodarske rasti;	DA	NE
m) razlikujejo med značilnostmi tržnih in samooskrbnih oblik kmetijstva;	DA	DA
n) napišejo sestavek o primerjavi Azije in Afrike (naravnogeografsko in družbenogeografsko);	/	/
o) predstavijo po lastni izbiri eno afriško državo.	/	/

Avtorica: Darja Hočevar, 2014.

Senegačnikov učbenik Svet (2013) natančno sledi ciljem v učnem načrtu, ne predstavi pa drugih vsebin o Afriki. Dodano je le podpoglavje Družbeni razvoj Afrike od njenega »odkrivanja« do odprave kolonializma, ki povezuje podpoglavji Znana in »neznana« afriška zgodovina ter Osamosvojitve afriških držav in neokolonializem, in je tako nujno dodano za razumevanje in povezovanje snovi. Učbenik Geografske značilnosti sveta (Kürbus in sod., 2004a) predstavlja še nastanek in razvoj površja Afrike ter naravnogeografski in družbenogeografski vzroki in posledice širjenja puščav, stopnje širjenja puščav in štirje osnovni načini preprečevanja širjenja puščav. Tako je na štirih straneh natančno opisano vse o dezertifikaciji, ki je tako v Afriki kot tudi v nekaterih drugih delih sveta velik problem. Čeprav sta učbenika označena kot ustrezna za uporabo v šoli, sta na nekatere sporne točke v teh in tudi ostalih geografskih učbenikih opozorili Iniciativna skupina za neomalovažujoče predstavljanje svetovnih kultur v slovenskih učbenikih in Ajda Radinja, ki je v svoji raziskovalni nalogi analizirala predvsem način predstavljanja Afrike in njenih prebivalcev v šolskih učbenikih. Razširjenost neustreznih poimenovanj med dijaki drugega in tretjega letnika je preverjal tudi anketni vprašalnik (Poglavje 3.2.3.).

2.6. KRITIKA GEOGRAFSKIH UČBENIKOV

Z učbeniki se otroci srečajo že zelo zgodaj in so pomemben akter v procesu socializacije. Njihovo vsebino, še posebej v mlajših letih, dojemajo kot edino resnico, zato je pomembno, na kakšen način so napisani in kako predstavljajo določene teme. Učbeniki posredujejo znanje in vplivajo tudi na predstave učencev o narodih, kulturah, verskih skupnostih itn. V šoli se uporabljajo tisti, ki jih potrdi Strokovni svet RS za splošno izobraževanje, torej so vsebinsko pregledani in ocenjeni kot primerni za uporabo v šoli. Čeprav sledijo učnim ciljem in predstavijo vsebine, ki naj bi jih učenci na določeni stopnji poznali, je na pogosto posplošene, stereotipne, enostranske, evropocentrične, pogosto zavajajoče, terminološko sporne, v nekaterih primerih pa tudi faktografsko netočne predstavitve afriškega kontinenta najprej opozorila Iniciativna skupina za neomalovažujoče predstavljanje svetovnih kultur v slovenskih učbenikih, ki deluje v okviru društva Afriški center in kolegov iz Slovenskega etnološkega in antropološkega združenja KULA (Pirc in sod., 2010). Po kritičnem pregledu učnega gradiva za geografijo leta 2007 so pri delovni skupini za geografijo v okviru Zavoda RS za šolstvo z argumentiranim delovanjem dosegli, da so se po predlogih v novih geografskih učnih načrtih za srednje šole črtale nekatere najbolj kritične vsebinske zahteve oziroma so bile nadomeščene z ustrežnejšimi (Pirc in sod., 2010). Leta 2009 se je s podobnimi spoznanji srečala tudi Ajda Radinja, ko je v svoji raziskovalni nalogi z naslovom Učbeniki kot akter pri zahodni konstrukciji Afrike ugotavljala, ali je predstava o negativni podobi Afrike res v precejšnji meri posledica izobraževalnega sistema.

Kritika geografskih učbenikov gre na račun naslednjih značilnosti:

1. Prednostno tematiziranje

Učbeniki na bralce ne vplivajo samo neposredno prek stališč in vrednot, temveč tudi s privilegiranjem določenih tem in zapostavljanjem drugih (Radinja, 2009). Afriki kot površinsko drugi največji celini je v Senegačnikovem učbeniku namenjenih 19 strani, medtem ko je Aziji in Latinski Ameriki po 32 strani, Severni Ameriki pa 24 strani. Manj strani je namenjenih le Avstraliji (16 strani) in Polarnim območjem (14 strani). Prav tako ji je manjši delež prostora v primerjavi z drugimi celinami namenjen v učbeniku Geografske značilnosti sveta, kjer ji je namenjenih 24 strani, medtem je Latinska Amerika predstavljena na 26 straneh, Severna Amerika in Azija pa na 30 straneh. Na podlagi tega lahko dijaki dobijo vtis,

da je določena tema pomembnejša od druge. Bolj enakovreden delež je Afriki namenjen v delovnem zvezku, kjer je enak deležu Latinske Amerike in Azije ter večji od deleža Severne Amerike in Avstralije.

2. Kratek zgodovinski spomin

Kritika leti tudi na to, da večina geografskih učbenikov ne obravnava zgodovine Afrike pred kolonializmom. Učbenik *Svet* je to pomanjkljivost s prenovljeno izdajo (2013) dopolnil in predstavil bogato zgodovino Afrike pred prihodom Evropejcev na njihova tla.

3. Rasistični diskurz

Nekateri učbeniki obstoj ras, ki jih je definiral rasizem 19. stoletja, prikazujejo kot nekaj samoumevnega, čeprav rasa nima nobene znanstvene veljave ne v biologiji ne v družbi (Radinja, 2009, str. 36; Pirc in sod., 2010, str. 87). Pojavljata se tudi zastarela termina »rasni drobci« in »mešanci«, ki ju je antropološka veda ovrгла že pred desetletji (Radinja, 2009). V učbeniku *Svet* ni več mogoče zaslediti rasističnih izrazov, medtem ko se v učbeniku *Geografske značilnosti sveta* pojavljajo rasistični stavki kot npr.: »Črnci, ki so na bolezen bolj odporni kot belci, ...« (Pirc in sod., 2010, str. 58).

4. Poenostavljanje zapletenih družbenozgodovinskih dogodkov in dekontekstualizacija

Avtorji, ki so analizirali učbenike, so ugotovili, da je v učbenikih premalo poudarka na povezavah med preteklimi družbenozgodovinskimi procesi oziroma pojavi in sedanjimi problemi afriških držav. Menijo, da je za razumevanje zdajšnje gospodarske »razvitosti« in »nerazvitosti« ključnega pomena analiza kolonializma in neokolonializma, saj je brez tega težko razumeti osrednje probleme sodobne mednarodne skupnosti (Radinja, 2009, str. 42; Pirc in sod., 2010, str. 87, 88). Kolonializem in neokolonializem ter njuno ozadje sta v geografskih učbenikih predstavljena zelo na kratko. Učbenik *Geografske značilnosti sveta* sicer obravnava kolonizacijo, vendar pa je ne poveže s sedanjim stanjem v Afriki. Prav tako pa po mnenju avtorjev, ki so analizirali ta učbenik, preveč prostora namenja afriškim problemom, saj temeljito opiše najpogostejše bolezni in tudi lakoto (Radinja, 2009, str. 59; Pirc in sod., 2010, str. 86). Najnovejša izdaja učbenika *Svet* tako kolonializem in neokolonializem kot tudi pozitivne primere z družbenega področja predstavlja enakovredno.

5. Poudarjanje drugačnosti

V učbenikih se pojavljajo različne reprezentacije afriške celine, ki imajo predvsem negativno konotacijo, medtem ko je zahodni svet prikazan v pozitivni luči in je vzpostavljena njegova superiornost (Radinja, 2009, str. 45). Opazen je evropocentrični pristop do obravnave družbenozgodovinskih procesov oziroma pojavov v Afriki. V enem izmed okvirčkov v učbeniku *Geografske značilnosti sveta* je zapisano: »Dolgotrajna suša je nekoč plodna ozemlja spremenila v puščave. Katastrofa je dosegla orjaške razsežnosti. Umrlo je 800.000 ljudi. Svetovna javnost se je odzvala zelo pozno. Med prvimi so poskušali Etiopiji pomagati znani glasbeniki na koncertu Live-Aid. Zbrali so 44 mio funtov. Ko je pomoč stekla, je naletela na hude težave: korupcijo v državi, pomanjkanje prevoznih sredstev, slabo cestno omrežje ...« (Kürbus in sod., 2004, str. 56). Z zgodbicami v učbenikih je posredno predstavljena razlika med gospodarsko razvitim in nerazvitim svetom, ki nam da vedeti, da je zahodni svet napreden, Afrika pa zaostala. V istem učbeniku je za ljudstvo Fulan v Nigru napisano tudi: »Večina Fulanov živi v manjših skupnostih. Značilna vas ima okoli sto

prebivalcev, ki živijo v ovalnih kočah, pokritih s slamo. Zaradi pomanjkanja šol vlada med Fulani velika nepismenost.« (Kürbus in sod., 2004, str. 48).

6. Homogenizacija

Homogenizacija pomeni, da so negativne stvari določenega dela kontinenta posplošene na celotno Afriko. V učbeniku Geografske značilnosti sveta se pojavlja kar nekaj osebnih zgodb ljudi. Na podlagi teh si lahko bralci razlagajo, da so podobne zgodbe značilne za vso Afriko. Kot pravi Ajda Radinja, posamičnost prevzame funkcijo univerzalne reprezentacije in tako so reprezentacije revščine, ubežnikov in podobno posamičnosti, ki postanejo univerzalne (2009, str. 53). V učbeniku Geografske značilnosti sveta je opisana zgodba Gebre iz Sudana, ki se glasi: »Tu ždimo in čakamo – na konec. To ni življenje, je samo čakanje na odrešitev. Moliti, da ne bi bili naslednji, ki nas bo pobralo, smo že zdavnaj nehali. Začelo se je pred tremi leti, ko je izostalo vsakoletno deževje /.../. Medtem ko je za tuberkolozo umrla moja sestra in mi smo lahko samo gledali, kako je pred našimi očmi umirala. Denarja za zdravlila nismo imeli. Naslednje leto, ko dežja spet ni bilo, nam je pogled na nekdanje njive, spremenjene v puščave, povedal, da je to konec« (Kürbus in sod., 2004, str. 52). Ali pripoved Mandle iz Svazija: »Če ne dežuje, poljščine ne rastejo. Za namakanje ni denarja in takrat stradamo. Jemo enkrat na dan, v hujših razmerah niti to ne« (Kürbus in sod., 2004, str. 57). Dogajanje na afriški celini je dramatisirano in personalizirano, saj je predstavljeno prek zgodb o osebnih tragedijah ljudi in njihovih doživetij. Afričani pa nikjer v učbenikih niso prikazani kot uspešni posamezniki, znanstveniki, umetniki itn., zato nimajo svoje individualne podobe, ki bi jih razlikovala od povprečne, na predsodkih temelječe podobe Afričanov (Radinja, 2009, str. 54).

7. Neprimerni izrazi

Izrazoslovje samo lahko vpliva na dojemanje afriške celine, saj imajo nekateri izrazi pozitivno konotacijo, pri nekaterih pa se v ozadju tvorijo različni negativni pomeni in stereotipi. Taki izrazi so predvsem: črna celina, tretji svet, zaostal, primitiven, plemenskost, animizem, rasni drobci, nerazvit ... Podobno je tudi z uporabo binarnih nasprotij modern/primitiven, razvit/nerazvit (Radinja, 2009, str. 55). Besedna zveza nerazvite države nakazuje nazadnjaštvo oziroma neciviliziranost, zato je primernejša uporaba besedne zveze države v razvoju, saj je beseda razvoj pozitivno ovrednotena, ali besedne zveze bolj in manj razvit (Radinja, 2009, str. 56; Pirc in sod., 2010, str. 52). Izrazito negativno konotacijo ima tudi izraz črna celina, saj ga zaradi opisanih diskurzov o Afriki ni mogoče razumeti samo v smislu, da tam živijo temnopolti ljudje, ampak tudi v smislu, da gre za celino, ki jo zaznamuje stagnacija, temačnost in nerazvitost (Radinja, 2009, str. 56). Sporen je tudi izraz »pleme«, ki ga je bilo moč zaslediti v obeh potrjenih učbenikih, zato ga je potrebno nadomeščati z nevtralnimi izrazom »ljudstvo«. Zastarela in žaljiva so tudi številna konkretna poimenovanja ljudstev, kot so na primer Grmičarji, Bušmani, Pigmejci, Hotentoti itd. Primeri: Grmičarji oz. Bušmani so Sani, Hotentoti so Khoikhoi, Pigmejci – Mbuti ali Baka. Dijakom je potrebno razložiti spornost izrazov (npr. Hotentoti v njihovem jeziku pomeni jecljavci) (Pirc in sod., 2010, str. 86).

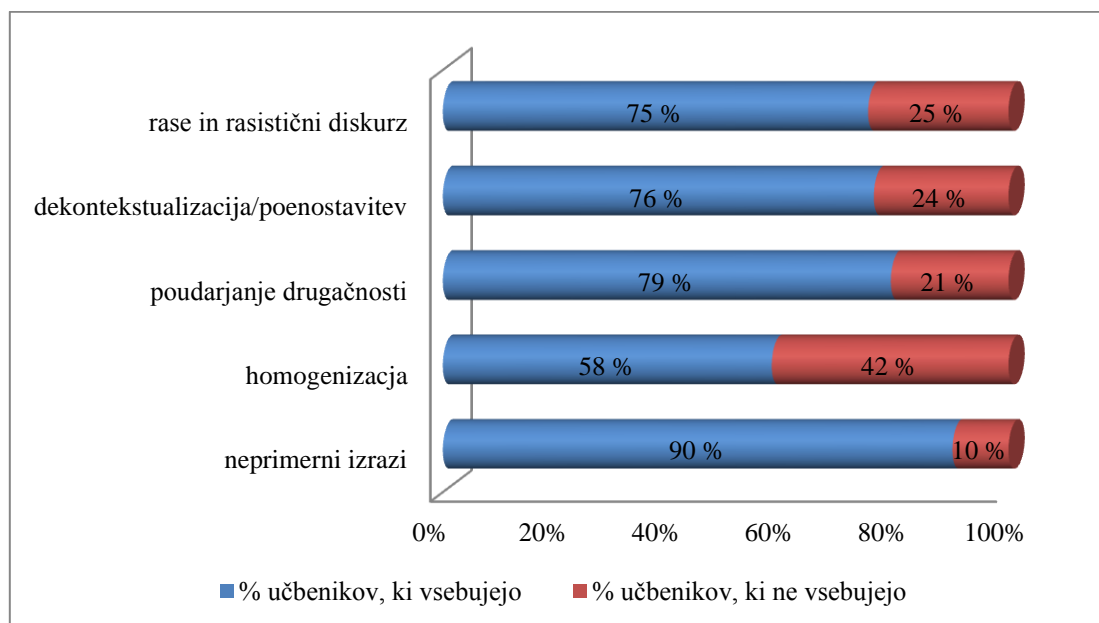
8. Pomanjkanje pozitivnih zgodb

V številnih geografskih učbenikih, med drugim tudi v učniku Geografske značilnosti sveta so pri analizi opazili pomanjkanje pozitivnih primerov z družbenopolitičnega in ekonomskega področja. Veliko prostora je namenjenega afriškemu problemu, podrobno so predstavljene vojne, lakota in celo v neobveznem delu so predstavljene bolezni. Takšen pristop po njihovem

mnenju pogloblja stereotipno podobo Afrike kot kontinenta, obsojenega na vojne, lakoto, bolezni in druge nesreče (Pirc in sod., 2010, str. 50). Po mnenju avtorjev bi bilo potrebno opozoriti tudi na nekaj pozitivnih primerov družbenopolitičnega in ekonomskega razvoja, saj Afrika ni samo kontinent gospodarskih in političnih kriz, vojn in drugih nesreč, temveč kontinent velikega kulturnega in naravnega bogastva, pestrosti ter človeške kreativnosti in medsebojne strpnosti (Pirc in sod., 2010, str. 54).

Na podlagi kritičnega branja devetnajstih geografskih učbenikov je Radinja (2009, str. 60) ugotovila, da je za 90 % učbenikov pri obravnavanju Afrike značilna uporaba neprimernih izrazov, za 58 % je značilna homogenizacija, 79 % učbenikov poudarja drugačnost Afrike, za 76 % učbenikov je značilna poenostavitev dogodkov in dekontekstualizacija, rasistični diskurz pa je mogoče zaslediti v 75 % učbenikov. Res je, da se vsi ti učbeniki ne uporabljajo več v šoli, vendar menim, da po večletni uporabi takih učbenikov tudi učitelji ponotranjijo takšno predstavo o Afriki in jo prenašajo naprej na učence in dijake.

Slika 1: Delež učbenikov, ki vsebujejo določene diskurzivne tehnike

Vir podatkov: Radinja, 2009, str. 60.

Naslednja ugotovitev Ajde Radinja je, da je mogoče potegniti vzporednico tudi z letnicami izdaje učbenikov. Največ diskurzivnih tehnik vsebujejo učbeniki, izdani med letoma 1991 in 2003, nekoliko manj pa učbeniki izdani leta 2004 ali pozneje. Pri njih pa je opaziti, da povprečno vsebujejo manj elementov, ki konstruirajo zahodno reprezentacijo Afrike in afriškega prebivalstva, za kar vidi avtorica razlog v zmanjšanju potrebe po distanciranju od sveta zunaj Evrope (Radinja, 2009, str. 60).

Glede na obširno analizo in poročilo, ki je bilo napisano že leta 2010, predvidevamo, da so informacije prišle tudi do učiteljev geografije, delno pa smo to preverjali tudi s pomočjo anketnega vprašalnika.

3. EMPIRIČNI DEL

3.1. OPREDELITEV RAZISKOVALNEGA PROBLEMA IN ZBIRANJE PODATKOV

V empiričnem delu smo s pomočjo anketnega vprašalnika za dijake drugega in tretjega letnika gimnazije želeli ugotoviti, kakšen vtis dobijo dijaki o Afriki po obravnavi v šoli in katere teme jim najbolj ostanejo v spominu po enem mesecu oziroma enem letu od obravnave. Zanimalo nas je, katera učna gradiva so uporabljali pri učenju o Afriki. Preverjali smo tudi, ali so do njih prišle informacije o tem, da določena poimenovanja, ki so jih morda uporabljali v osnovni šoli, niso več ustrezna in se namesto njih uporablja drugačna. Na koncu nas je zanimalo še, ali obstaja pomembna razlika v količini pozabljenih stvari med dijaki, ki so Afriko obravnavali nekaj tednov oziroma mesecev nazaj, in tistimi, ki so jo obravnavali pred več kot letom dni.

Na **raziskovalna vprašanja** smo odgovarjali s pomočjo analize anketnih vprašalnikov, obe različici anketnega vprašalnika pa se nahajata v prilogah na koncu diplomskega dela. Pri vsakem izmed desetih raziskovalnih vprašanj, ki smo jih razdelili v tri tematske sklope, je v oklepaju zapisana še številka vprašanja v anketnem vprašalniku, s pomočjo katerega smo odgovarjali na določeno raziskovalno vprašanje:

Vtisi in mnenja dijakov o celini Afrika po obravnavi stvari pri pouku geografije

RV1: Katerih pet asociacij dijakom najprej pride na misel, ko pomislijo na Afriko? (1.)

RV2: Kaj pozitivnega bi dijaki nekemu, ki hipotetično ne pozna Afrike, povedali o njej? (10.)

Teme in vsebine iz obravnave Afrike, ki so bile dijakom najbolj oziroma najmanj všeč

RV3: Katere vsebine iz obravnave Afrike pri pouku geografije so bile pri dijakih najbolj in katere najmanj priljubljene? (2.)

RV4: Katere teme iz obravnave Afrike pri pouku geografije se dijaki najbolj spominjajo in zakaj? (3.)

RV5: O kateri temi bi dijaki želeli izvedeti še več? (4.)

Znanje dijakov o Afriki

RV6: Katera učna gradiva so dijaki uporabljali za učenje o Afriki? (5.)

RV7: Katere izmed naštetih izrazov (tropska celina, rasni drobci, podsaharska Afrika, Bušmani, črna celina, visoka Afrika, Pigmejci) za poimenovanje posameznih predelov oziroma prebivalcev Afrike dijaki označijo kot neustrezne? (6.)

RV8: Na koliko od osmih trditev, povzetih po delovnem zvezku, dijaki pravilno odgovorijo? (7.)

RV9: Koliko dijakov pravilno odgovori na vprašanje o tem, katera oblika kmetijstva najbolj pospešuje širjenje Sahare v pas Sahela? (8.)

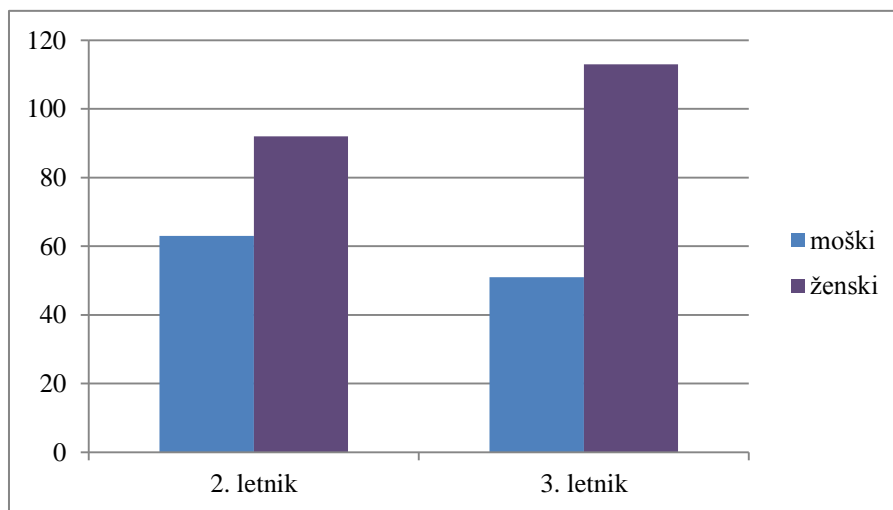
RV10: Koliko dijakov pravilno odgovori na vprašanje o tem, katera država ali zveza držav bo v prihodnjih letih najbolj širila naložbe v afriško gospodarstvo? (9.)

Raziskovalno vprašanje številka 6 ni neposredno sodilo v nobenega izmed ustvarjenih tematskih sklopov, a smo ga zaradi posredne povezave (z uporabo učnih gradiv so dijaki namreč usvojili določeno znanje) vseeno uvrstili v tematski sklop Znanje dijakov o Afriki.

Odgovor na raziskovalna vprašanja, ki so preverjala znanje dijakov o Afriki in s tem obstoj morebitne pomembne razlike v količini pozabljene snovi med drugim in tretjim letnikom, smo dobili s pomočjo štirih vsebinskih vprašanj na temo Afrike. Najprej smo želeli izvedeti, v kolikšni meri so seznanjeni z neustreznostjo določenih pojmov, ki so jih v osnovni šoli še uporabljali, sedaj pa se iz uporabe umikajo, saj so nekorektni in rasistični. Naslednje vprašanje je bilo sestavljeno iz osmih trditev, povzetih po delovnem zvezku in učnem načrtu. Predzadnje vprašanje sprašuje po obliki kmetijstva, ki najbolj pospešuje širjenje Sahare v pas Sahela, in je bilo vzeto iz maturitetne izpitne pole, zadnje vprašanje, ki je spraševalo po državi oziroma zvezi držav, ki bo v prihodnjih letih najbolj širila naložbe v afriško gospodarstvo, pa je iz učbenika Svet založbe Modrijan. Vsebinska vprašanja so bila raznolika in so pokrivala različna področja. Od dijakov nismo pričakovali, da bodo znali odgovoriti na vsa vprašanja, saj tudi za nižje ocene ni treba znati vsega. Z vnaprej podanimi odgovori je bilo reševanje nekoliko olajšano.

Vzorec v raziskavi je priložnosten. V raziskavo so bili vključeni dijaki drugega in tretjega letnika, ki so v šolskem letu 2013/14 obiskovali gimnazijske programe splošne, klasične in ekonomske gimnazije na naslednjih šolah: Ekonomska šola Novo mesto, II. Gimnazija v Mariboru ter I. gimnazija v Celju. Anketo je izpolnilo 155 dijakov drugega in 164 dijakov tretjega letnika. Žal je bilo veliko učiteljev neodzivnih in nepripravljenih na sodelovanje, zato je vzorec manjši od pričakovanega. Kar nekaj anket je bilo tudi le delno izpolnjenih in jih je bilo zato potrebno izločiti iz obravnave. V drugih letnikih je anketo izpolnilo 155 dijakov, od tega je bilo 63 (41 %) moških in 92 (59 %) žensk. V tretjih letnikih je anketo izpolnilo 113 (69 %) žensk in 51 (31 %) moških. Povprečna starost v drugem letniku je bila 16,3, v tretjem pa 17,3 leta.

Slika 2: Predstavitev vzorca glede na spol in letnik gimnazijskega izobraževanja

Vir: Anketni vprašalnik 2. letnik; anketni vprašalnik 3. letnik, 2014.

Podatke smo zbirali s pomočjo anketnega vprašalnika, ki je bil sestavljen iz desetih vprašanj. Pet jih je bilo zaprtega tipa, štiri vprašanja so bila odprtega in eno vprašanje je bilo kombiniranega tipa. Anketiranje smo izvedli v razredu (82 odstotkov oziroma 262 anket) in s pomočjo spletnih anket (18 odstotkov oziroma 57 anket). Anketiranje je potekalo od 14. marca do 20. aprila 2014. Pridobljene podatke smo statistično obdelali v računalniškem programu Microsoft Office Excel, s pomočjo katerega smo v nadaljevanju naredili tudi

grafične prikaze. Odgovore na vprašanja odprtega tipa, na katera so dijaki odgovarjali zelo različno, smo zaradi lažje obdelave združevali v skupine. Iz odgovorov na štiri odprtega tipa smo izvedeli kar nekaj utemeljitev in razlogov, kaj in zakaj jim je bilo pri obravnavi Afrike najbolj in kaj najmanj všeč ter kakšen vtis so dobili o Afriki. Podatke smo ločili glede na letnik, saj smo skušali ugotoviti, ali se rezultati med letnikoma pomembno razlikujejo. Pri odprtih in kombiniranih vprašanjih smo dobili nekaj dodatnih odgovorov, ki smo jih nato upoštevali pri obdelavi podatkov.

3.2. REZULTATI IN INTERPRETACIJA

V nadaljevanju so predstavljeni rezultati raziskave o vtisih in predstavah, ki jih dijaki dobijo o Afriki pri pouku geografije, o temah, ki so jih najbolj pritegnile, ter o znanju, ki jim je po obravnavi ostalo v spominu. S pomočjo analize podatkov smo odgovorili na raziskovalna vprašanja ter poskušali potrditi oziroma zavreči delovne hipoteze.

3.2.1. Vtisi in mnenja dijakov o celini Afrika po obravnavi snovi pri pouku geografije

V prvem vsebinskem sklopu nas je zanimalo predvsem, kakšno predstavo dobijo dijaki o Afriki po končani obravnavi snovi pri geografiji in ali je ta pretežno negativna.

RV1: Katerih pet asociacij dijakom najprej pride na misel, ko pomislijo na Afriko?

Na to vprašanje lahko odgovorimo s pomočjo analize odgovorov na prvo anketno vprašanje. Zaradi lažje analize in interpretacije rezultata smo razvrstili vseh 775 (2. letnik) oziroma 820 asociacij (3. letnik) v deset skupin (Preglednica 11).

Preglednica 11: Pregled najpogostejših asociacij po skupinah

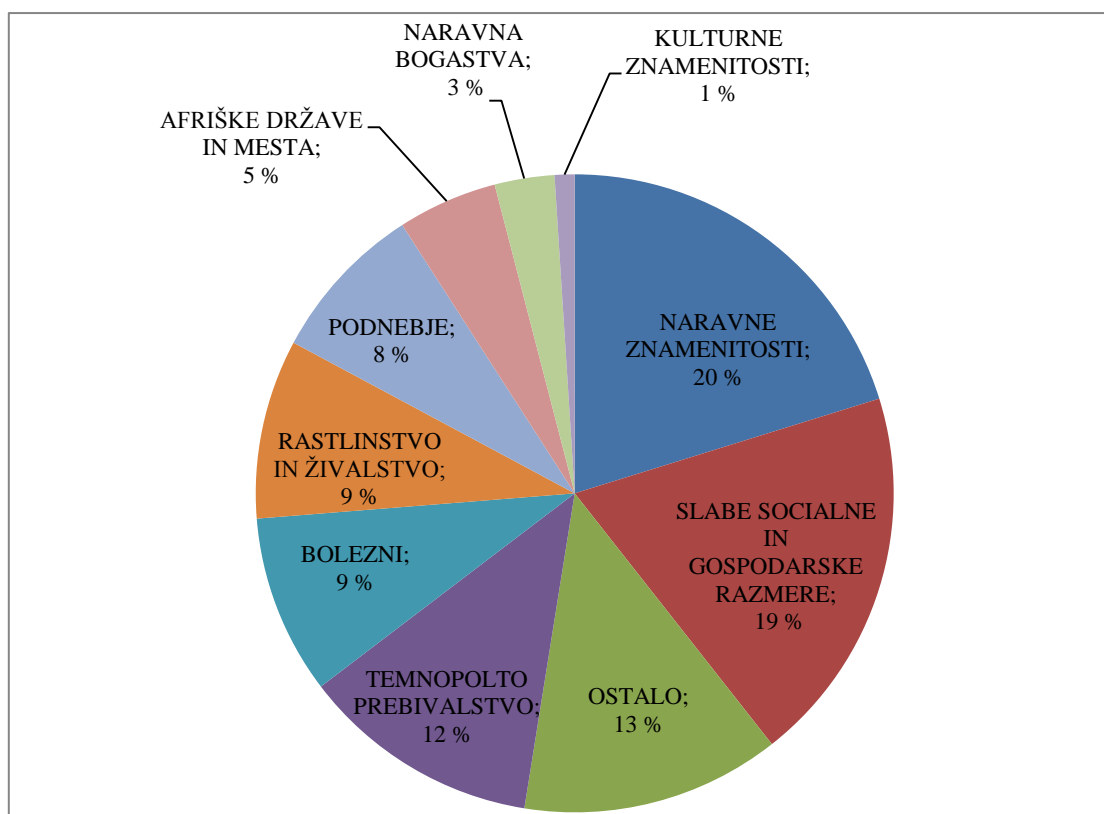
SKUPINA	PRIMERI ASOCIACIJ
Temnopolto prebivalstvo	črnci, temnopolto prebivalstvo, črnopolto prebivalstvo, temnopolti ljudje, temna rasa, črna rasa ipd. (vse asociacije, ki so se nanašale na barvo kože, so se osredotočale zgolj na temnopolto prebivalstvo)
Bolezni	aids, virus HIV, malarija, muha cece, bolezni ipd.
Rastlinstvo in živalstvo	žirafa/žirafe, slon/sloni, lev, komarji, tropski deževni gozd, tropski gozd, deževni gozd, savana, kaktus ipd.
Podnebje	vroče, vročina, tropi, suša, suho ipd.
Afriške države in mesta	npr. JAR, Kenija, Egipt, Johannesburg ipd.
Naravne znamenitosti	Viktorijini slapovi, Nil, reka Kongo, Sahara, puščava/puščave ipd.
Kulturne znamenitosti	piramide
Slabe socialne in gospodarske razmere	revščina, pomanjkanje, pomanjkanje vode, pomanjkanje hrane, podhranjenost, kriminal ipd. (vse asociacije, ki so se nanašale na razmere in življenje prebivalcev v Afriki, so bile izključno negativno obarvane)
Naravna bogastva	zlato, baker, ruda, nafta, rudniki, rudna bogastva ipd.
Ostalo	Nelson Mandela, apartheid, nogomet, svetovno prvenstvo v nogometu, kolonizacija, Unicef, Karitas, kontinent, celina in podobno

Avtorica: Darja Hočevar, 2014.

V drugem letniku je bilo največ asociacij uvrščenih v skupino Naravne znamenitosti, in sicer 20 %. Vanjo so bile uvrščene asociacije, ki se nanašajo na naravne enote, območja, reke, jezera in gorovja v Afriki. Od 158 asociacij so bile najpogosteje napisane naslednje

asociacije: puščava/puščave (60-krat), Sahara (37-krat) in Nil (27-krat). Poleg tega so bile uporabljene še besede Atlas, Kongovska kotlina, Kilimandžaro in podobno. Z 19 % oziroma s 147 asociacijami sledita skupina Slabe socialne in gospodarske razmere z najpogostejšima besedama revščina (84-krat) in lakota (36-krat) ter skupina Ostalo s 13 %, kamor so bile razvrščene tiste asociacije, ki niso sodile v nobeno drugo skupino in so bile hkrati premalo številčne za novo. V to skupino smo uvrstili sto asociacij, kot so na primer Nelson Mandela (12-krat), apartheid (9-krat), celina, stara celina, veliki afriški ščit, raznolikost, nogometno prvenstvo, človeški izvor in podobno. Skupina Temnopolto prebivalstvo je dobila 12 % oziroma 96 asociacij, največkrat pa je bila uporabljena beseda črnici (54-krat). Skupini Bolezni ter Rastlinstvo in živalstvo sta dobili po 9 % (71) asociacij. V skupini Bolezni se je največkrat pojavila beseda bolezni (29-krat), nato beseda aids (22-krat) ter malarija (12-krat), v skupini Rastlinstvo in živalstvo pa savana (12-krat), lev (7-krat), tropski gozd (6-krat). V skupino Podnebje je uvrščenih 8 % oziroma 60 asociacij, med katerimi je bila največkrat napisana beseda vročina (27-krat), sledi ji beseda suša (15-krat), v skupini Afriške države in mesta, kamor je bilo uvrščenih 5 % oziroma 39 asociacij, pa Egipt (18-krat) in JAR (5-krat). Naravna bogastva so dobila 3 % (24) asociacij, kjer so se pojavljale besede, kot so nafta, zlato, rudniki, bakrov pas in podobno, ter Kulturne znamenitosti 1 % (9) asociacij z edino uporabljeno besedo piramide.

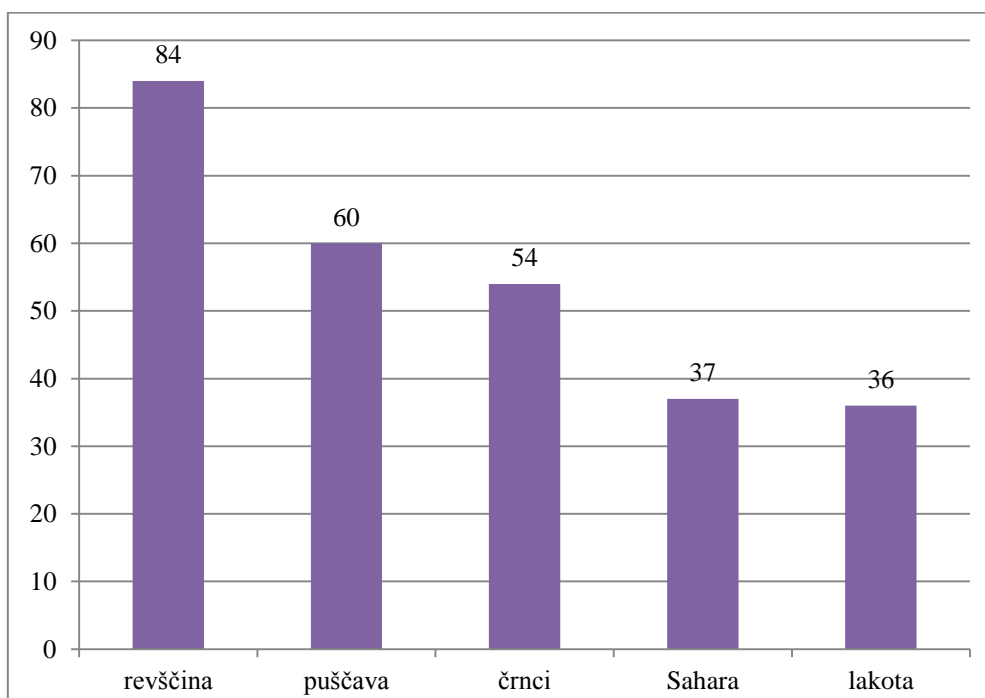
Slika 3: Asociacije dijakov na Afriko – 2. letnik

Vir: Anketni vprašalnik 2. letnik, 2014.

Posamezno so se najpogosteje pojavile naslednje asociacije: revščina, puščava, črnici, Sahara in lakota.

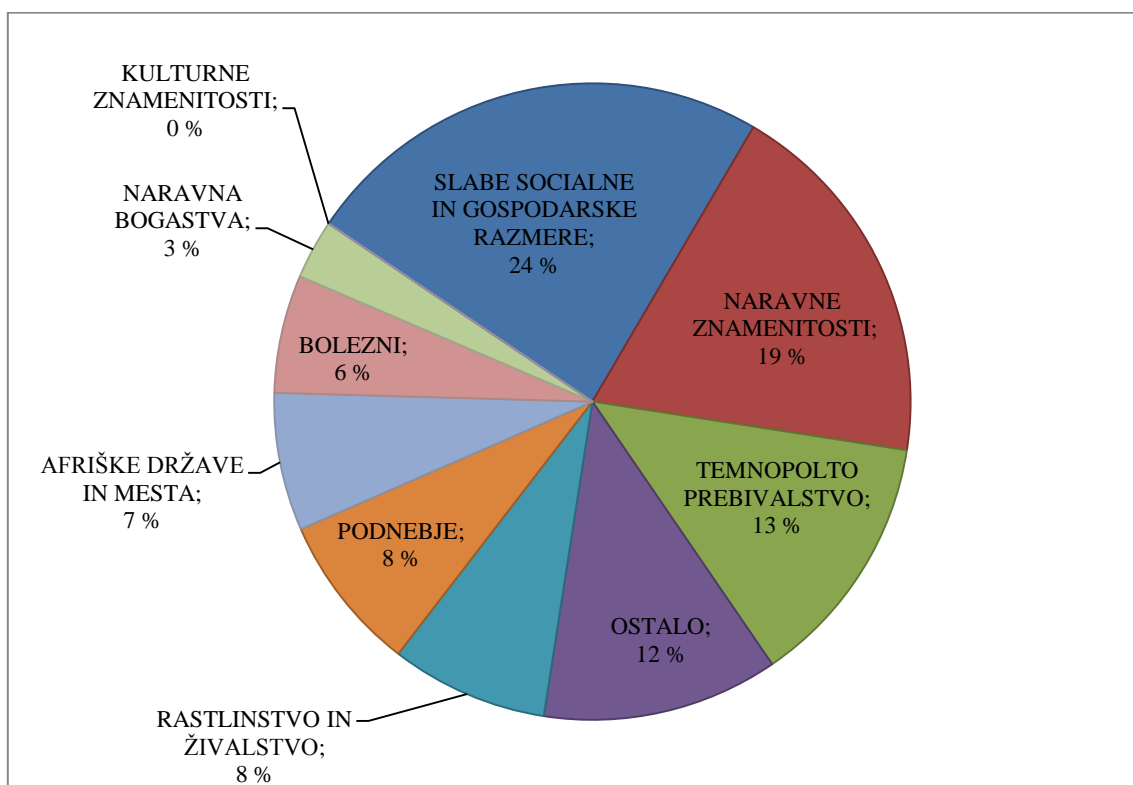
Slika 4: Pet najpogostejših asociacij dijakov 2. letnika na Afriko

Vir: Anketni vprašalnik 2. letnik, 2014.

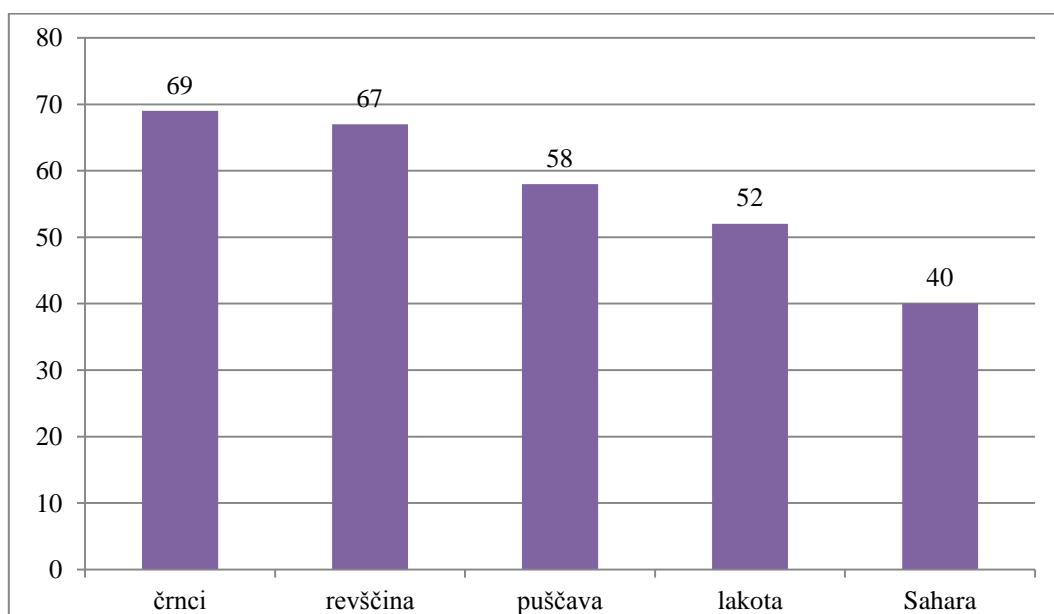
V tretjem letniku se je največ asociacij nanašalo na slabe socialne in gospodarske razmere v Afriki, in sicer 24 %. Od 195 asociacij, ki sodijo v to kategorijo, sta se največkrat pojavili beseda revščina (67-krat) in lakota (52-krat), ostale besede so bile še pomanjkanje (vode ali hrane), podhranjenost, slaba zdravstvena oskrba, velika nepismenost in podobno. 19 %, tj. drugo največje število asociacij, je uvrščenih v skupino Naravne znamenitosti. Največkrat uporabljena beseda je bila puščava/puščave (58-krat), sledita ji Sahara (40-krat) in Nil (24-krat). Poleg tega so bile uporabljene še besede Atlas, Kongovska kotlina, Kilimandžaro in podobno. Na temnopolto prebivalstvo se je nanašalo 13 % vseh asociacij, in sicer je bila največkrat uporabljena beseda črnci (69-krat), ostale besede oziroma besedne zveze so bile temnopolto prebivalstvo, temnopolti ljudje, črna rasa in podobno. Sledi skupina Ostalo, v katero sodi 12 % asociacij, med katerimi je bil največkrat omenjen Nelson Mandela (8-krat), sledijo nogomet (3-krat) in ostale besede ali besedne zveze, ki so povezane s svetovnim prvenstvom v nogometu v Južnoafriški republiki leta 2010. Nekaj asociacij je bilo v povezavi z afriškimi tekači, pojavljale pa so se tudi besede celina ali kontinent, kolonizacija, Unicef in podobno. Ostale skupine so dobile delež asociacij, manjši od 10 %. Po 8 % asociacij sta dobili skupini Rastlinstvo in živalstvo z največkrat uporabljenimi besedami savana (11-krat), slon (7-krat) in žirafe (7-krat), ter skupina Podnebje z največkrat uporabljeno asociacijo vročina (33-krat). Skupina Afriške države in mesta je dobila 7 % asociacij z največkrat uporabljeno besedo JAR, skupina Bolezni 6 % asociacij, med katerimi sta prevladovali besedi malarija (15-krat) in aids (13-krat). 3 % asociacij so se nanašali na skupino Naravna bogastva in samo štiri asociacije na kulturne znamenitosti v Afriki, zaradi česar ni ta skupina dosegla niti enega odstotka vseh asociacij. Vse štiri asociacije v tej skupini so bile piramide. V tretjemu letniku gimnazije so bile največkrat uporabljene asociacije črnci, revščina, puščava, lakota in Sahara.

Slika 5: Asociacije dijakov na Afriko – 3. letnik

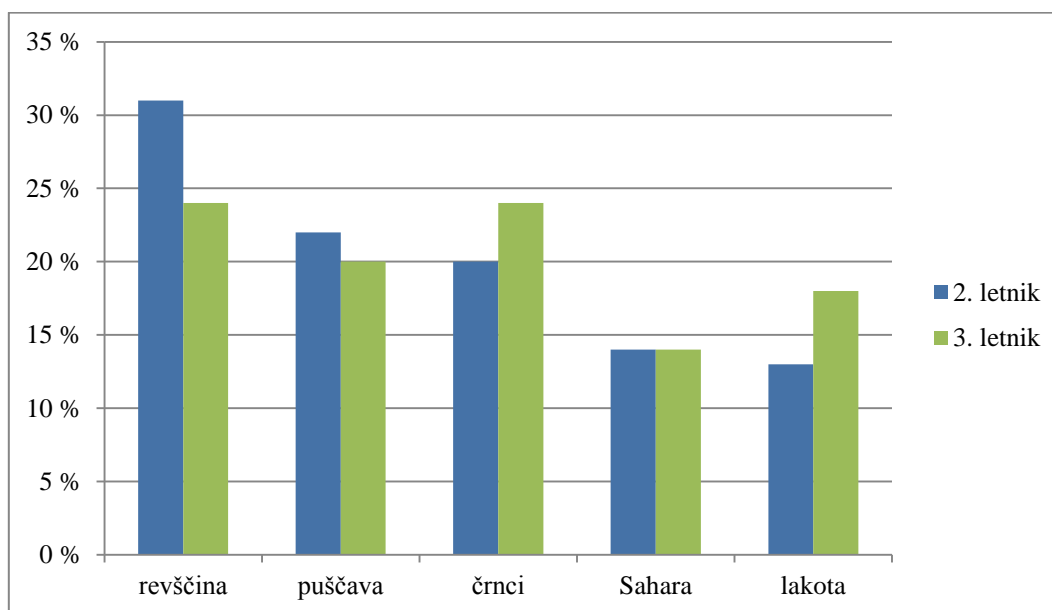
Vir: Anketni vprašalnik 3. letnik, 2014.

Slika 6: Pet najpogostejših asociacij dijakov 3. letnika na Afriko

Vir: Anketni vprašalnik 3. letnik, 2014.

Slika 7: Primerjava petih najpogostejših asociacij dijakov 2. in 3. letnika na Afriko

Vir: Anketni vprašalnik 2. letnik; anketni vprašalnik 3. letnik, 2014.

Tako dijaki drugega kot dijaki tretjega letnika so najpogosteje navedli istih pet asociacij, le v različnem razmerju. Dijaki drugega letnika so največkrat napisali besedo revščina (31 %), medtem ko so jo dijaki tretjega letnika napisali kot drugo najpogostejšo asociacijo (24 %). V tretjem letniku je bila najpogostejša asociacija beseda črnci (24 %), medtem ko se je med dijaki drugega letnika po pogostosti navedb znašla na tretjem mestu (20 %). V drugem letniku je bila druga najpogostejša navedba beseda puščava oziroma puščave (22 %), v tretjem letniku pa se je ta beseda znašla na tretjem mestu (20 %). Sahara je v obeh letnikih dobila po 14 % navedb in se je v drugem letniku znašla na četrtem mestu, v tretjem letniku pa na petem, beseda lakota pa je v drugem letniku dobila 13 %, v tretjem pa 18 % navedb.

Na podlagi zgornjih ugotovitev se lahko opredelimo glede veljavnosti prve hipoteze diplomske raziskave: Vtisi, ki jih dijaki dobijo o Afriki po obravnavi snovi, se nanašajo predvsem na negativne pojave, kot so na primer lakota, revščina, bolezni.

Hipotezo lahko delno potrdimo, saj so tako dijaki drugega kot tretjega letnika med prvih pet najpogostejših asociacij na Afriko uvrstili tri, ki imajo negativno konotacijo, in sicer: revščina, lakota in črnci. Asociacije, povezane z boleznimi, se niso znašle med prvimi petimi.

RV2: Kaj pozitivnega bi dijaki nekemu, ki hipotetično ne pozna Afrike, povedali o njej?

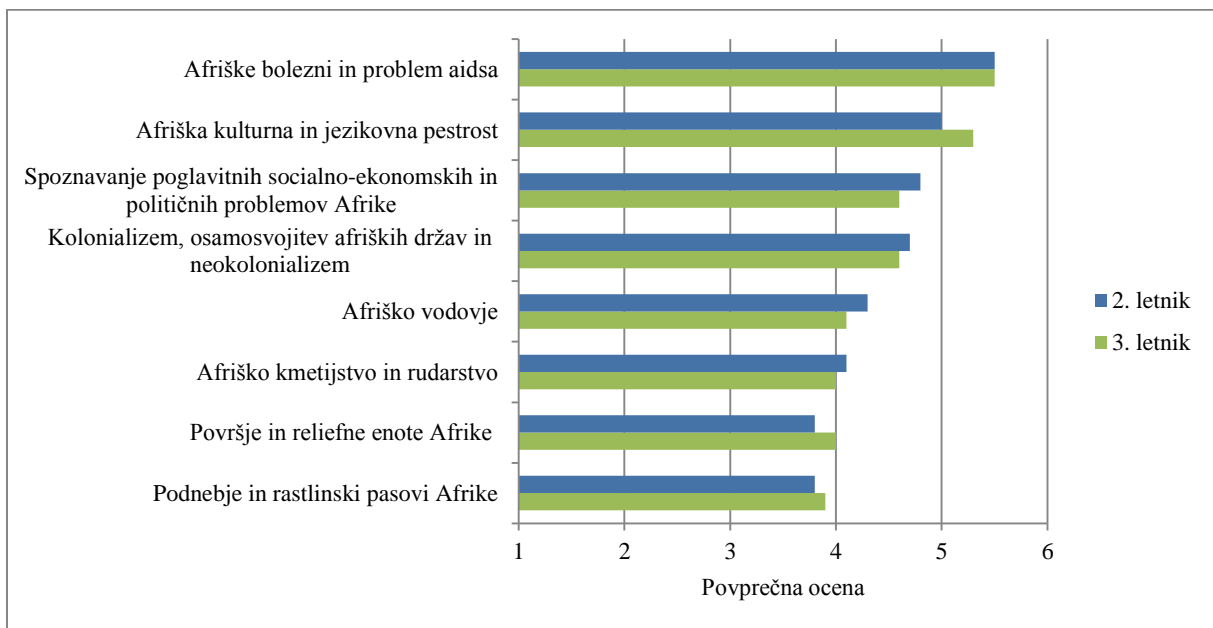
Ker so dijaki pri tem vprašanju napisali več stvari, smo odgovore le povzeli. Najpogostejši odgovor se je nanašal na Afriko kot kulturno zelo pestro in raznoliko celino, precej drugačno od Evrope in zato zelo zanimivo. Pogost odgovor je bil tudi ta, da ima Afrika izjemno živalstvo in rastlinstvo. Veliko jih je napisalo, da je Afrika lepa celina, da ima lepo in neokrnjeno naravo, veliko naravnih znamenitosti (Viktorijini slapovi, Nil) in da so določeni deli, predvsem severni, privlačni za turizem. Presenetljivo je bilo kar nekaj podobnih odgovorov, v katerih so dijaki napisali, da ima Afrika zelo prijazne, delovne in pozitivne ljudi, ki so kljub pomanjkanju srečni in ne hrepenijo po materialnih stvareh. Živijo z roko v roki z naravo in to jih osrečuje.

Na to, da bi dijaki nekemu, ki ne pozna Afrike, najprej predstavili njeno kulturno pestrost in raznolikost, sta verjetno vplivala cilja v učnem načrtu in tudi v PIK-u, saj morajo učitelji pri razlagi dijakom to predstaviti. Lahko da je k temu pripomoglo tudi drugo vprašanje v anketi, saj so odgovor »Afriška kulturna in jezikovna pestrost« mnogi dijaki dobesedno prepisali.

3.2.2. Teme in vsebine iz obravnave Afrike, ki so bile pri dijakih najbolj priljubljene

RV3: Katere vsebine iz obravnave Afrike pri pouku geografije so bile pri dijakih najbolj in katere najmanj priljubljene?

Slika 8: Priljubljenost vsebin iz obravnave Afrike pri dijakih 2. in 3. letnika

Vir: Anketni vprašalnik 2. letnik; anketni vprašalnik 3. letnik, 2014.

Slika 8 prikazuje povprečne ocene, ki so jih posamezne teme dobile, pri čemer 1 pomeni, da je bila tema pri obravnavi Afrike najmanj priljubljena, 8 pa najbolj. Ker je najvišja povprečna ocena znašala 5,5, je lestvica zaradi večje preglednosti izrisana le do ocene 6.

Tako pri dijakih drugega kot dijakih tretjega letnika gimnazije je bila najbolj priljubljena tema o afriških boleznih in problemu aidsa, saj je v obeh letnikih, kjer so morali dijaki teme razvrščati od ena do osem, dobila oceno 5,5. Druga najbolj priljubljena tema tako v drugem kot v tretjem letniku je bila tema o afriški kulturni in jezikovni pestrosti (ocena 5,0 v drugem letniku oziroma 5,3 v tretjem letniku). Najmanj priljubljeni temi v drugem letniku sta bili površje in reliefne enote ter podnebje in rastlinski pasovi Afrike z oceno 3,8. Dijakom tretjega letnika je bila najmanj všeč tema o podnebjem in rastlinskih pasovih z najnižjo oceno 3,9.

RV4: Katere teme iz obravnave Afrike pri pouku geografije se dijaki najbolj spominjajo in zakaj?

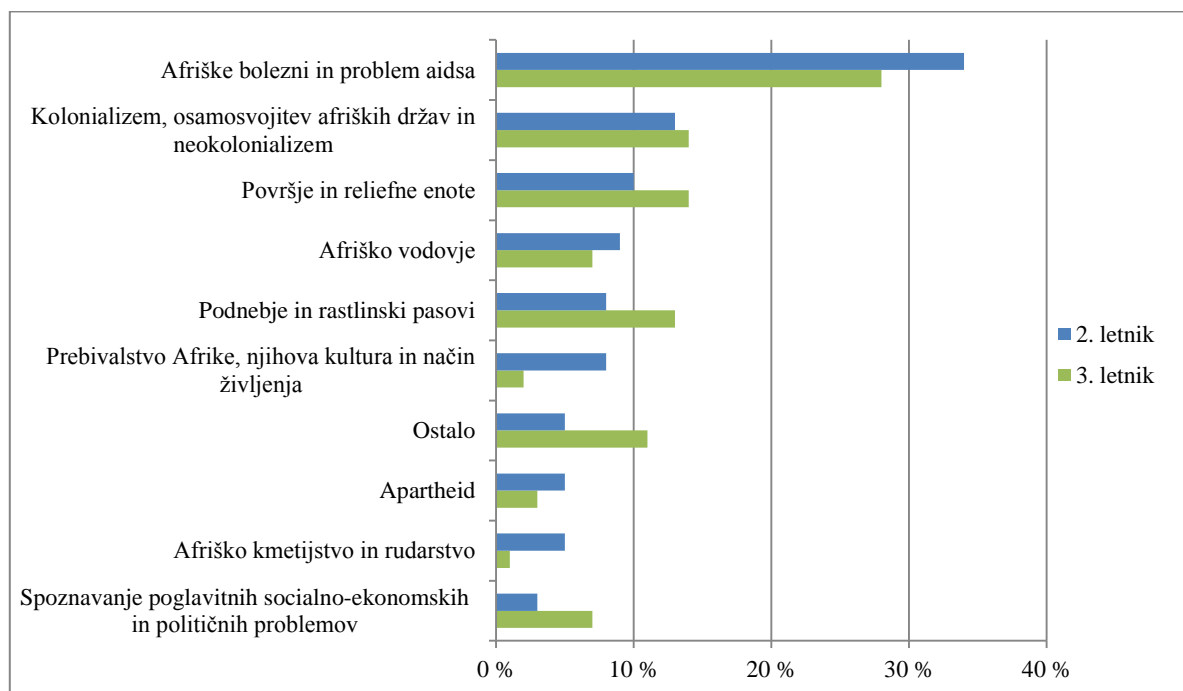
Na vprašanje, katere teme se iz obravnave Afrike pri pouku geografije dijaki najbolj spominjajo, je bilo podanih 155 odgovorov v drugem in 164 odgovorov v tretjem letniku, vendar so nekateri dijaki izpostavili tudi dve temi ali več, zato smo te odgovore šteli posebej

in tako dobili 172 navedenih tem v drugem in 183 odgovorov oziroma tem v tretjem letniku. Odgovore so razdeljeni v deset skupin, in sicer na: Površje in reliefne enote, Podnebje in rastlinski pasovi, Afriško vodovje, Prebivalstvo Afrike, njihova kultura in način življenja, Kolonializem, osamosvojitve afriških držav in neokolonializem, Spoznavanje poglobitnih socialno-ekonomskih in političnih problemov, Afriško kmetijstvo in rudarstvo, Afriške bolezni in problem aidsa, Apartheid in Ostalo.

Dijaki drugega letnika so navedli, da se iz obravnave Afrike najbolj spominjajo teme Afriške bolezni in problem aidsa, saj je ta odgovor napisalo 34 % dijakov. Kot razlog so navedli, da jim je bila ta tema najzanimivejša, ker je bila dobro razložena in so o tem gledali film. Drugi najpogostejši odgovor je bil, da se najbolj spominjajo teme Kolonializem, osamosvojitve afriških držav in neokolonializem (13 % dijakov). Dijaki so si to temo zapomnili, ker so jo obravnavali tudi pri zgodovini, ker jih je pretreslo ravnanje kolonialistov z domačini in ker so posledice delitve Afrike vidne še danes. Sledile so teme Površje in reliefne enote (10 %), Afriško vodovje (9 %) ter Prebivalstvo Afrike, njihova kultura in način življenja in Podnebje in rastlinski pasovi, ki sta dobili po 8 % navedb. Ostale teme so dobile manj kot deset navedb: Afriško kmetijstvo in rudarstvo, Apartheid in Ostalo po 5 %, Spoznavanje poglobitnih socialno-ekonomskih in političnih problemov pa 3 %. Kot razlog, zakaj se dobro spominjajo naravnogeografskih značilnosti, so navedli, da je vse zelo logično razporejeno in da so o tem že večkrat slišali, vse večje reke pa so tudi sicer zelo znane in pomembne iz različnih razlogov.

Tema, ki se je dijakom tretjega letnika najbolj vtisnila v spomin, je prav tako tema Afriške bolezni in problem aidsa, saj je to temo izpostavilo kar 52 dijakov oziroma 28 % vprašanih. Kot razlog so izpostavili predvsem to, da jih je tema pretresla, saj niso vedeli, da je toliko nevarnih bolezni in toliko obolenih predvsem z aidsom. Kar nekaj jih je odgovorilo, da jim je bila tema zanimiva zato, ker je aktualna in se o njej veliko govori tudi v medijih. Naslednja tema, ki se je dijakom vtisnila v spomin in jo je izbralo 14 % dijakov, je tema Kolonializem, osamosvojitve afriških držav in neokolonializem. Tudi tu so dijaki izpostavljali aktualnost teme, saj se posledice kolonializma, ki je močno spremenil stanje v Afriki, kažejo še danes. Pretreslo jih je tudi ravnanje Evropejcev z domačini. Sledijo teme, ki se nanašajo na naravnogeografske značilnosti Afrike, in sicer Površje in reliefne enote Afrike (14 %) ter Podnebje in rastlinski pasovi Afrike (13 %). Zadnja naravnogeografska tema, Afriško vodovje, je bila tema, ki se je najbolj vtisnila v spomin 7 % dijakov. Razlogi so bili skoraj pri vseh dijakih podobni, saj so navajali, da gre za teme, o katerih so se učili že v osnovni šoli in v prvem letniku gimnazije pri obči geografiji, poleg tega se o teh temah učijo pri obravnavi vseh kontinentov in so se jih zaradi večkratne obravnave dobro zapomnili. Izpostavili so še argument, da je vse lepo in logično razporejeno ter da so si zapomnili tudi, da ima Afrika obliko površja kot narobe obrnjen krožnik. 11 % odgovorov je bilo razvrščenih v temo Ostalo, in sicer so bili to odgovori dezertifikacija, globalizacija, gospodarstvo, države, Nelson Mandela, nič ter ne vem. Spoznavanje poglobitnih socialno-ekonomskih in političnih problemov Afrike je omenilo 7 % dijakov, ostali odgovori pa so bili omenjeni manj kot desetkrat: sklop Apartheid šestkrat, kar predstavlja 3 % odgovorov, Afriško prebivalstvo ter njihova kulturna in jezikovna pestrost 2 % ter Afriško kmetijstvo in rudarstvo 1 % odgovorov dijakov tretjega letnika.

Slika 9: Teme, ki se jih dijaki drugega in tretjega letnika iz obravnave Afrike najbolj spominjajo

Vir: Anketni vprašalnik 2. letnik; anketni vprašalnik 3. letnik, 2014.

Tako dijaki drugega kot dijaki tretjega letnika so v največjem številu navedli, da se iz obravnave Afrike pri pouku geografije najbolj spominjajo teme Afriške bolezni in problem aidsa. Tako je odgovorilo 34 % dijakov drugega in 28 % dijakov tretjega letnika. V največji meri so kot razlog za to navedli, da jim je ta tema najzanimivejša in jih je najbolj pritegnila.

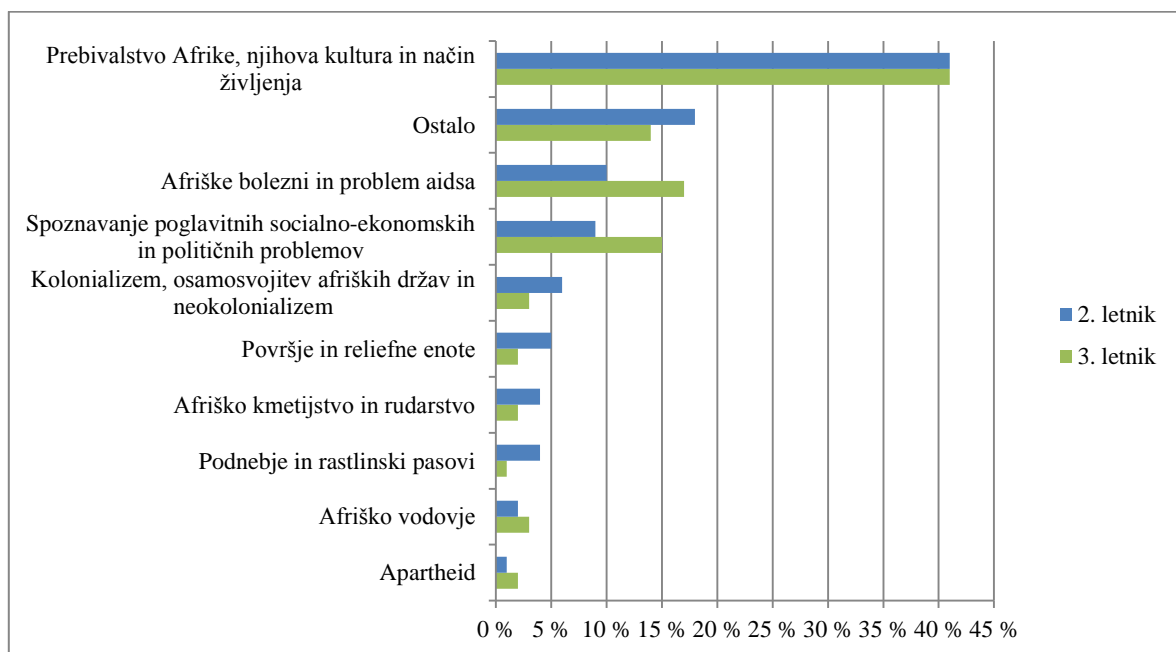
RV5: O kateri temi bi dijaki želeli izvedeti še več?

Na vprašanje, o kateri temi bi želeli izvedeti še več, je največji delež dijakov drugega in dijakov tretjega letnika enotno odgovoril, da o prebivalstvu Afrike, njihovih kulturah ter načinu življenja. Tako je v obeh letnikih odgovorilo po 41 % dijakov. Na drugem mestu se je pri dijakih drugega letnika znašla skupina Ostalo, kamor so bili uvrščeni odgovori, kot na primer o živalih oziroma živalstvu Afrike, o industriji v Afriki, dovolj sem izvedel/-a oziroma o nobeni, o človeškem izvoru iz Afrike, o turizmu, Madagaskarju, puščavah in podobno. V drugem letniku je bilo 18 % odgovorov, ki niso sodili v nobeno drugo kategorijo, v tretjem pa 14 %. Skupinama Prebivalstvo Afrike, njihova kultura in način življenja ter Ostalo je pri dijakih drugega letnika sledila skupina Afriške bolezni in problem aidsa z 10 %. Odstotek manj odgovorov je dobila skupina Spoznavanje poglobitvenih socialno-ekonomskih in političnih problemov Afrike, 6 % pa skupina Kolonializem, osamosvajanje afriških držav in neokolonializem. Ostalih pet skupin je dobilo manj kot 6 % navedb: Površje in reliefne enote pet odstotkov, Podnebje in rastlinski pasovi ter Afriško kmetijstvo in rudarstvo po štiri, Afriško vodovje dva odstotka in Apartheid en odstotek predlogov za daljšo obravnavo v sklopu Afrike. Dijaki tretjega letnika so na drugo mesto želja za bolj natančno obravnavo postavili temo Afriške bolezni in problem aidsa s 17 %, na tretje mesto pa temo Spoznavanje poglobitvenih socialno-ekonomskih in političnih problemov s 15 %. Na četrtem mestu se je pojavila skupina Ostalo, kamor so bili uvrščeni odgovori dovolj sem izvedel/-a, o nobeni, o vsem, o verovanju, o zgodovini, turizmu in modi. Ostale skupine so dobile največ 3 %

navedb: Kolonializem, osamosvojitve afriških držav in neokolonializem ter Afriško vodovje po tri, Apartheid, Afriško kmetijstvo in rudarstvo ter Površje in reliefne enote po 2 % ter Podnebje in rastlinski pasovi 1 % navedb.

Slika 10: Teme, o katerih bi dijaki drugega in tretjega letnika pri obravnavi Afrike želeli izvedeti še več

Vir: Anketni vprašalnik 2. letnik; anketni vprašalnik 3. letnik, 2014.

V drugi hipotezi smo predpostavljali, da so bile dijakom pri obravnavi Afrike najbolj všeč vsebine, ki se nanašajo na aktualne družbene značilnosti v Afriki, najmanj pa vsebine, ki se nanašajo na afriško zgodovino. Hipotezo lahko delno potrdimo, saj so jim bile res najbolj všeč vsebine, ki se nanašajo na sodobne družbene značilnosti, najmanj pa so jim bile všeč naravnogeografske teme in ne afriška zgodovina.

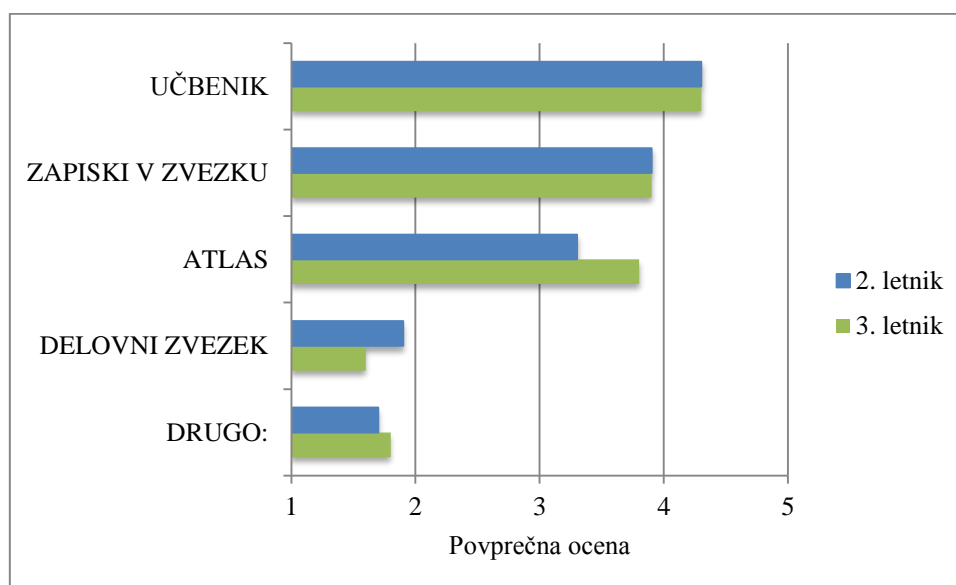
3.2.3. Znanje dijakov o Afriki

RV6: Katera učna gradiva so dijaki uporabljali za učenje Afrike?

Dijaki drugega letnika so odgovorili, da so za učenje Afrike največ uporabljali učbenik, saj jih je 59 % napisalo, da ga uporabljajo vedno, 24 % pogosto, zaradi česar znaša povprečna ocena za uporabo učbenika (na lestvici od ena do pet) 4,3. Kot drugo najpogosteje rabljeno gradivo za učenje so dijaki drugega letnika navedli zapiske v zvezku s povprečno oceno 3,9. 45 % dijakov je napisalo, da zapiske v zvezku uporabljajo vedno, 24 % pa pogosto. Na tretjem mestu po uporabi sledi atlas s povprečno oceno 3,3, nato delovni zvezek s pogostostjo uporabe 1,9, kar pomeni, da ga povprečno uporabljajo zelo redko. 33 % dijakov je napisalo, da so za učenje Afrike uporabljali tudi druga gradiva, pri čemer je s tridesetimi navedbami prevladoval internet (internet, splet, spletne učilnice, zapiski z interneta, google earth, google maps, spletne animacije določanja držav). Navajali so še učne liste, delovne liste, učiteljeve elektronske prosojnice, druge učbenike, zapiske sošolcev, dokumentarne oddaje in globus. Druga gradiva so dobila oceno 1,7.

Tudi dijaki tretjega letnika so za učenje Afrike največ uporabljali učbenik in tudi med njimi je enak delež dijakov (59 %) napisal, da učbenik za učenje uporablja vedno. 23 % jih je napisalo, da ga je uporabljajo pogosto in le 2 % dijakov sta napisala, da ga ne uporabljata. Tako je učbenik dobil povprečno oceno 4,3, kar pomeni, da ga večina uporablja vedno ali vsaj pogosto. Na drugem mestu po pogostosti so se uvrstili zapiski v zvezku s povprečno oceno 3,9, na tretje pa atlas z oceno 3,8. Najmanj so dijaki tretjega letnika uporabljali delovni zvezek, za katerega so nekateri dopisali, da ga sploh nimajo. Kljub temu so ga nekateri vseeno uporabljali, saj jih je 40 % napisalo, da ga uporabljajo vsaj občasno in tako si je prislužil povprečno oceno 1,6 oziroma celo manj kot ostali viri, ki so dobili oceno 1,8. Nekateri so za učenje poleg učbenika, zapiskov v zvezku, delovnega zvezka in atlasa uporabljali tudi druge vire, med katerimi je bil največkrat napisan internet (ali splet, internetni članki, internetni viri, youtube, dijaski.net ...), saj je to napisalo 38 dijakov. Kot vir za učenje so navajali še dokumentarne filme, Male sive celice, zapiske od sošolcev, delovne liste, knjige na določeno temo in podobno.

Slika 11: Pogostost uporabe posameznih učnih gradiv za učenje Afrike

Vir: Anketni vprašalnik 2. letnik; anketni vprašalnik 3. letnik, 2014.

Slika 11 prikazuje pogostost uporabe učnih gradiv dijakov za učenje Afrike. Ena pomeni, da ga za učenje niso uporabljali nikoli, dva redko, tri občasno, štiri pogosto in pet vedno. V obeh letnikih je na lestvici od ena do pet učbenik dobil povprečno oceno 4,3, in sicer ga je 59 % dijakov uporabljalo vedno. Na drugem mestu so se v obeh letnikih znašli zapiski v zvezku s povprečno oceno 3,9, na tretjem pa atlas, ki je v drugem letniku dobil povprečno oceno 3,3, v tretjem pa 3,8. Dijaki drugega letnika so napisali, da so več uporabljali delovni zvezek (ocena 1,9) kot pa druga gradiva (ocena 1,7), dijaki tretjega letnika pa ravno obratno, saj je delovni zvezek dobil povprečno oceno pogostosti uporabe 1,6, drugi viri (s prevladovanjem interneta) pa 1,8.

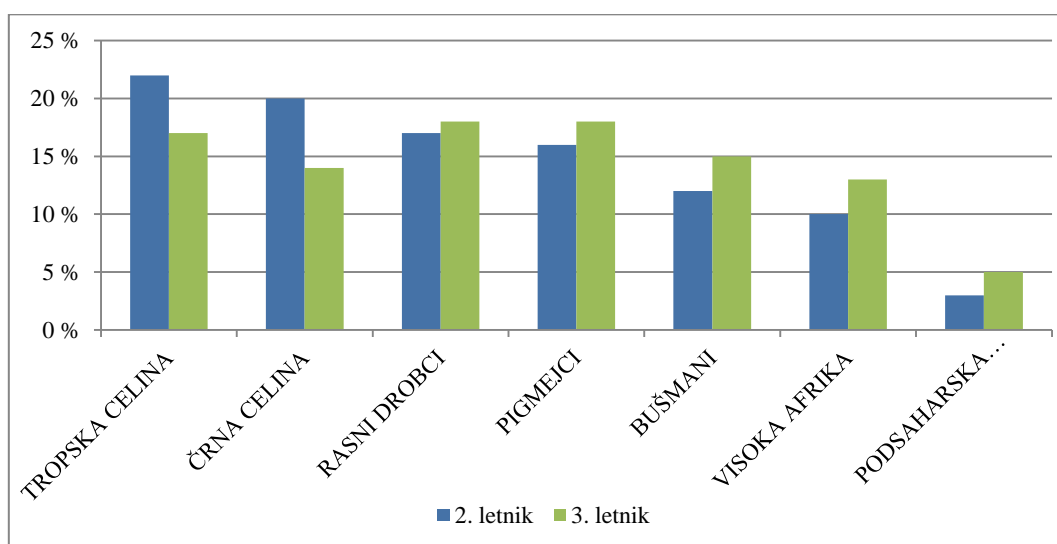
RV7: Katere izmed naštetih izrazov (tropska celina, rasni drobci, podsaharska Afrika, Bušmani, črna celina, visoka Afrika, Pigmejci) za poimenovanje posameznih predelov oziroma prebivalcev Afrike dijaki označijo kot neustrezne?

Glede na to, da je bilo pri tem vprašanju v anketah, ki so bile izpolnjene v fizični obliki, kar nekaj popravkov odgovorov, lahko sklepamo, da so imeli dijaki pri odgovarjanju težave. Odgovori so bili zelo različni, saj so nekateri obkrožili le en odgovor, drugi spet več, a na koncu so bili deleži za vsak odgovor precej enakomerno razporejeni in niso bili izločeni samo napačni odgovori.

Dijaki drugega letnika so kot neustrezno besedno zvezo za poimenovanje Afrike v največji meri, tj. v kar 22 %, označili tropsko celino, ki pa ni napačna in diskriminatorna, saj se Afriki zaradi večinske lege v tropskem pasu pogosto reče tropska celina. Na drugem mestu se je z dvajsetimi odstotki znašla besedna zveza črna celina, ki je sporna, saj delitev na rase ali poimenovanje predelov po barvi kože prebivalstva ni korektno in se tako umika tudi iz učnih načrtov in učbenikov. Na tretjem mestu se je kot neustrezna in diskriminatorna za poimenovanje znašla besedna zveza rasni drobci, ki jo je označilo 17 % dijakov. Tudi ta besedna zveza se ne sme več uporabljati, saj se prav tako nanaša na rasno delitev in na dajanje prednosti »čistim« rasam. S 16 % je sledil izraz Pigmejci, ki je tudi sporen, zastarel in žaljiv in se namesto njega uporabljata izraza Mbuti ali Baka. 12 % dijakov se je odločilo za izraz Bušmani, namesto katerega se uveljavlja izraz Sani, deset odstotkov pa je izbralo besedno zvezo visoka Afrika. Delitev Afrike glede na relief na visoko in nizko je ustrezna in je predstavljena tudi v učbeniku. Najmanjkrat je bil označen izraz podsaharska Afrika, ki je pravilen, saj je ena od možnih delitev Afrike tudi na Afriko severno od Sahare in podsaharsko Afriko. Označili so ga trije odstotki dijakov drugega letnika.

Še enakomerneje so bili razporejeni odgovori dijakov tretjega letnika. Po 18 % sta dobila izraza rasni drobci in Pigmejci, 17 % tropska celina, 15 % Bušmani, črno celino je označilo 14 % dijakov, visoko Afriko 13 % in podsaharsko Afriko pet odstotkov dijakov tretjega letnika.

Slika 12: Neustrezni izrazi za poimenovanje posameznih predelov oziroma prebivalcev Afrike po mnenju dijakov 2. in 3. letnika

Vir: Anketni vprašalnik 2. letnik; anketni vprašalnik 3. letnik, 2014.

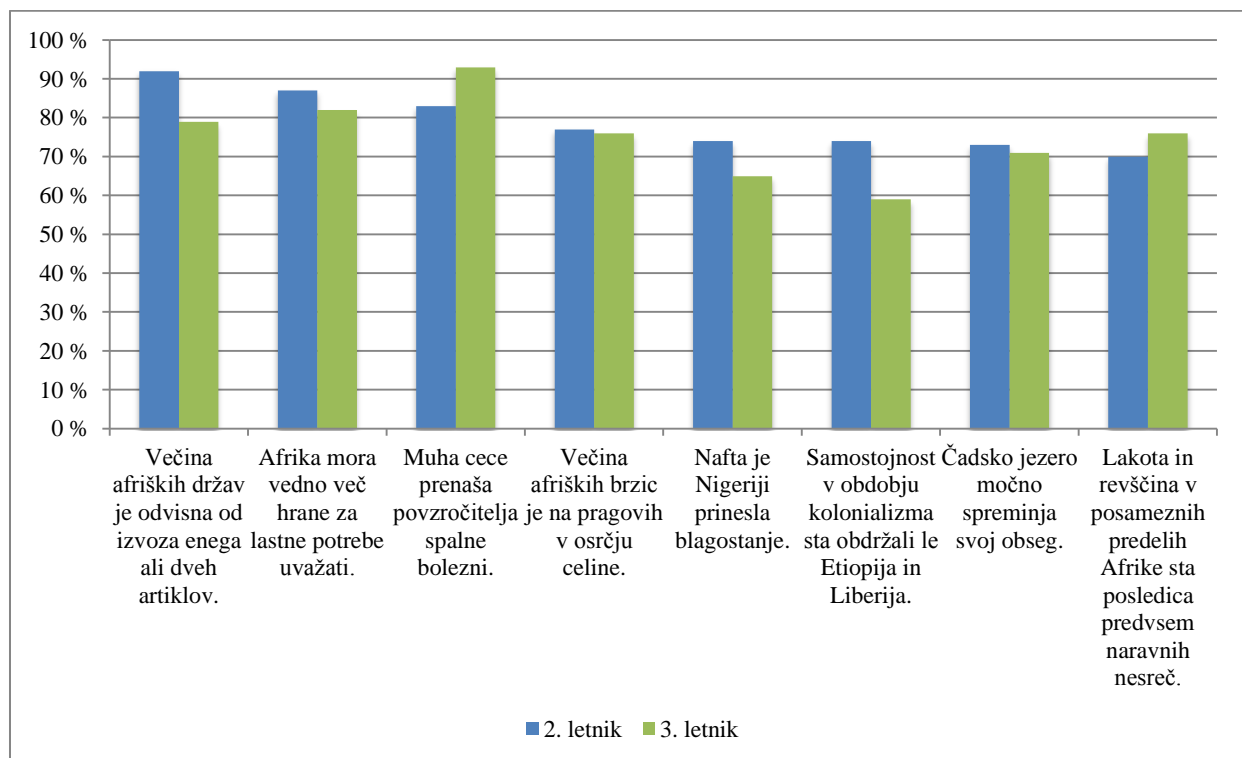
Dijakom drugega letnika se je zdel najbolj nepravilen izraz tropska celina, ki sploh ne bi smel biti obkrožen. Tudi dijakom tretjega letnika je bil ta izraz bolj neustrezen kot izraz Bušmani in

črna celina. To si lahko razlagamo tako, da vse našete (tudi diskriminatorne izraze) v šoli še vedno uporabljajo ali pa so jih s sabo prinesli še iz osnovne šole in niso bili opozorjeni, da so neustrezni, in tako niso znali ločiti pravih od napačnih. Čeprav je večina dijakov napisala, da vedno oziroma zelo pogosto za učenje uporablja učbenik, kjer pa v novejših in posodobljenih različicah, ki jih uporabljajo v šoli, ni več teh spornih izrazov (razen izraza pleme), niso izločili napačnih poimenovanj. Tako so jim verjetno ostala v spominu še iz osnovne šole.

RV8: Na koliko od osmih trditvev, povzetih po delovnem zvezku, dijaki pravilno odgovorijo?

Tako dijaki drugega kot dijaki tretjega letnika so na vseh osem trditvev v večini odgovorili pravilno. Dijaki drugega letnika so na vsa vprašanja odgovorili vsaj 70-odstotno pravilno, dijaki tretjega letnika pa so na eno izmed trditvev odgovorili le 59-odstotno pravilno. Dijaki drugega letnika so pri šestih trditvah odgovorili pravilno v večji meri kot dijaki tretjega letnika, ki so le pri zadnjih dveh trditvah odgovorili boljše od dijakov drugega letnika.

Slika 13: Delež pravih odgovorov dijakov 2. in 3. letnika na trditve, povzete po delovnem zvezku

Vir: Anketni vprašalnik 2. letnik; anketni vprašalnik 3. letnik, 2014.

Dijaki drugega letnika so najslabše odgovorili na zadnjo trditev: Lakota in revščina v posameznih predelih Afrike sta posledica predvsem naravnih nesreč, na katero je odgovorilo pravilno le 70 % anketiranih, medtem ko je pravilno odgovorilo 76 % dijakov tretjega letnika. Največ pravih odgovorov (92 %) je v drugem letniku zabeležila trditev Večina afriških držav je odvisna od izvoza enega ali dveh artiklov, pri kateri je bilo uspešnih le 70 % dijakov tretjega letnika. Dijaki tretjega letnika so najslabše odgovorili na trditev Samostojnost v

obdobju kolonializma sta obdržali le Etiopija in Liberija, kjer so odgovorili le 59-odstotno pravilno, medtem ko so dijaki drugega letnika odgovorili 74-odstotno pravilno. Najuspešnejše so odgovorili na predzadnjo trditev, tj. Muha cece prenaša povzročitelja spalne bolezni, ki ji je pritrnilo 93 % dijakov, medtem ko je le 83 % dijakov drugega letnika podalo enak odgovor.

RV9: Koliko dijakov pravilno odgovori na vprašanje o tem, katera oblika kmetijstva najbolj pospešuje širjenje Sahare v pas Sahela?

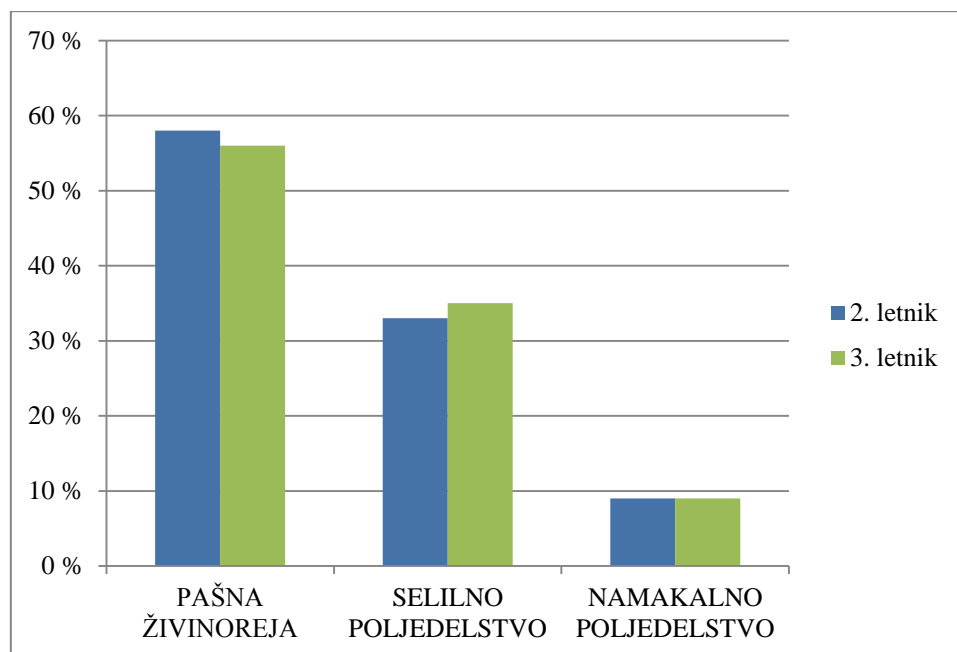
V obeh letnikih so dijaki odgovarjali zelo podobno, saj so bili deleži pri vsakem odgovoru med letnikoma skoraj enako razporejeni. V drugem letniku je 58 % dijakov pravilno odgovorilo na vprašanje, da je oblika kmetijstva, ki najbolj pospešuje širjenje Sahare v pas Sahela pašna živinoreja, v tretjem letniku pa je bilo takih dijakov 56 %. 33 % v drugem oziroma 35 % v tretjem letniku jih je odgovorilo, da je to selilno poljedelstvo, medtem ko jih je tako v drugem kot v tretjem letniku 9 % odgovorilo, da je to namakalno poljedelstvo.

Preglednica 12: Oblika kmetijstva, ki po mnenju dijakov 2. in 3. letnika najbolj pospešuje širjenje Sahare v pas Sahela

OBLIKA KMETIJSTVA	2. letnik (%)	3. letnik (%)
PAŠNA ŽIVINOREJA	58	56
SELILNO POLJEDELSTVO	33	35
NAMAKALNO POLJEDELSTVO	9	9

Vir: Anketni vprašalnik 2. letnik; anketni vprašalnik 3. letnik, 2014.

Slika 14: Oblika kmetijstva, ki po mnenju dijakov 2. in 3. letnika najbolj pospešuje širjenje Sahare v pas Sahela

Vir: Anketni vprašalnik 2. letnik; anketni vprašalnik 3. letnik, 2014.

RV10: Koliko dijakov pravilno odgovori na vprašanje o tem, katera država ali zveza držav bo v prihodnjih letih najbolj širila naložbe v afriško gospodarstvo?

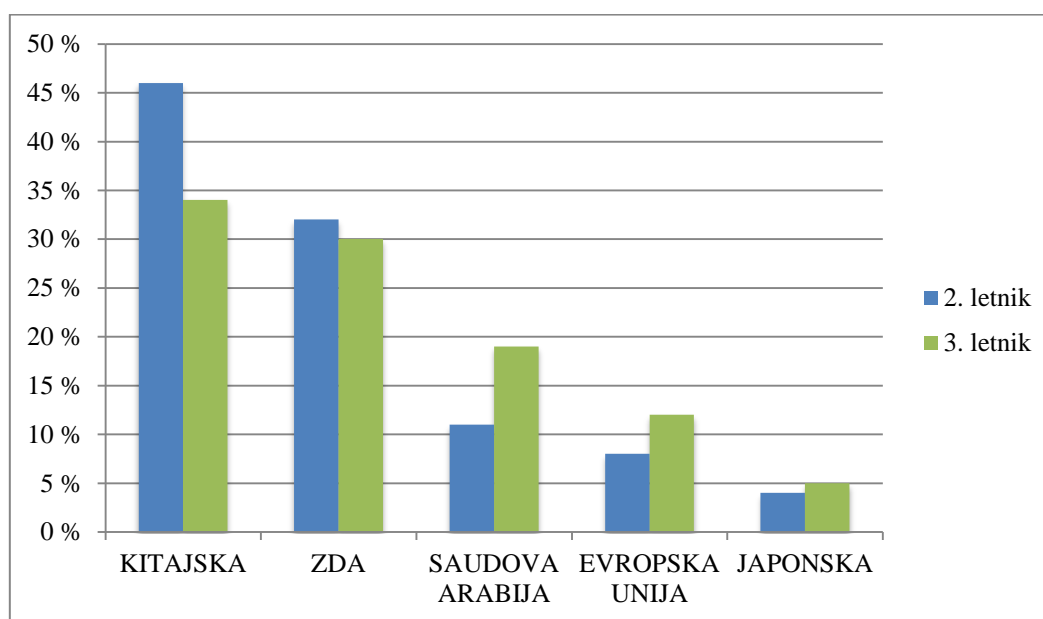
46 % dijakov drugega in 34 % dijakov tretjega letnika je pravilno odgovorilo, da bo to Kitajska. 32 % dijakov drugega in 30 odstotkov dijakov tretjega letnika meni, da bodo to ZDA, 11 % dijakov drugega in 19 % dijakov tretjega letnika, da bo to Saudova Arabija, Evropsko unijo je obkrožilo 8 % dijakov drugega in 12 % dijakov tretjega letnika, najmanj pa jih meni, da bo to Japonska, saj je v obeh letnikih dobila pet oziroma manj kot 5 % navedb.

Preglednica 13: Država oziroma zveza držav, ki bo po mnenju dijakov 2. in 3. letnika v prihodnjih letih najbolj širila naložbe v afriško gospodarstvo

DRŽAVA/ZVEZA DRŽAV	2. letnik (%)	3. letnik (%)
KITAJSKA	46	34
ZDA	32	30
SAUDOVA ARABIJA	11	19
EVROPSKA UNIJA	8	12
JAPONSKA	4	5

Vir: Anketni vprašalnik 2. letnik; anketni vprašalnik 3. letnik, 2014.

Slika 15: Država oziroma zveza držav, ki bo po mnenju dijakov 2. in 3. letnika v prihodnjih letih najbolj širila naložbe v afriško gospodarstvo

Vir: Anketni vprašalnik 2. letnik; anketni vprašalnik 3. letnik, 2014.

V tretji delovni hipotezi smo uvodoma predpostavili, da dijaki drugega letnika gimnazije odgovorijo pravilno na več vprašanj kot dijaki tretjega letnika gimnazije.

Hipotezo lahko potrdimo. Tako dijaki drugega kot dijaki tretjega letnika so večinsko pravilno odgovorili na vseh osem trditev (RV8), vendar je bil odstotek pravih odgovorov pri šestih od osmih trditev večji pri dijakih drugega letnika. Prav tako je na vprašanje o obliki

kmetijstva, ki najbolj pospešuje širjenje Sahare v pas Sahela, večji delež dijakov drugega letnika (58 %) pravilno odgovoril, da je to pašna živinoreja. V tretjem letniku je bilo takih odgovorov 56 %. Tudi na zadnje vsebinsko vprašanje je 46 % dijakov drugega in le 34 % dijakov tretjega letnika pravilno odgovorilo, da bo Kitajska tista država, ki bo v prihodnjih letih najbolj širila naložbe v afriško gospodarstvo. Dijaki tretjega letnika so po več kot enem letu od obravnave snovi nekaj snovi že pozabili in so tako slabše odgovarjali na vsebinska vprašanja kot dijaki drugega letnika. Potrdimo lahko, da obstaja razlika v količini pozabljenih snovi med drugim in tretjim letnikom.

3.2.4. Povzetek rezultatov ankete

V anketiranju je bilo zajetih 155 dijakov drugega in 164 dijakov tretjega letnika gimnazije. Čeprav je Afrika druga največja celina na svetu in se lahko pohvali s številnimi naravnimi lepotami, s pestrim rastlinskim in živalskim svetom, rudnimi bogastvi in drugimi posebnostmi, je najpogostejša asociacija dijakov drugega letnika na Afriko revščina, dijaki tretjega letnika pa so enak delež navedb, poleg revščini, namenili še temnopoltemu prebivalstvu oziroma, kot so napisali sami, jih Afrika asociira na »črnce«. Med prvih pet asociacij so se poleg "revščine" in "črncev" uvrstile še puščava, lakota in Sahara, vendar sta se pri dijakih tretjega letnika besedi puščava in Sahara znašli na tretjem in petem mestu, medtem ko sta pri dijakih drugega letnika zasedli drugo in četrto mesto. Tudi če med sabo primerjamo skupine asociacij, ugotovimo, da so dijaki drugega letnika v največji meri navedli asociacije, ki sodijo v skupino Naravne znamenitosti, na drugem mestu se je znašla skupina Slabe socialne in gospodarske razmere, sledila je skupina Ostalo in nato Temnopolto prebivalstvo. V tretjem letniku se je vrstni red skupin nekoliko zamenjal. Na prvem mestu se je znašla skupina Slabe socialne in gospodarske razmere, na drugem skupina Naravne znamenitosti, sledila je skupina Temnopolto prebivalstvo in nato še skupina Ostalo. Na podlagi tega lahko sklepamo, da sčasoma v ospredje še bolj stopijo stereotipi, saj si dijaki zapomnijo predvsem tiste stvari, ki so se jih bolj čustveno dotaknile. Tako dijakom drugega kot dijakom tretjega letnika je bilo najbolj všeč spoznavanje afriških bolezni in problematike aidsa, najmanj pa spoznavanje podnebnih značilnosti, rastlinskih pasov ter površja in reliefnih enot Afrike. Afriške bolezni in problem aidsa je tema, ki je po koncu obravnave tako dijakom drugega kot dijakom tretjega letnika tudi najbolj ostala v spominu, saj naj bi jih pretreslo, koliko nevarnih bolezni se pojavlja v Afriki in kakšne posledice to povzroča. Navajali so tudi, da jim je bila ta tema všeč, ker je aktualna, ker se veliko govori o njej tudi v medijih, ker je bila pospremljena z dobro razlago, nekateri so o tem celo gledali film in podobno. Dijaki drugega in tretjega letnika so si bili enotni, da bi si več želeli izvedeti o afriških državah na splošno, o tamkajšnjih prebivalcih, njihovih kulturah in načinu življenja. Za učenje so največ uporabljali učbenik, sledili so zapiski v zvezku in atlas. Ne dijaki drugega ne dijaki tretjega letnika izmed sedmih napisanih oznak oziroma poimenovanj za Afriko in Afričane niso uspeli izluščiti neustreznih, kar pomeni, da jih v šoli verjetno še vedno uporabljajo. Sicer pa so dijaki drugega letnika na večino vsebinskih vprašanj odgovarjali pravilneje kot dijaki tretjega letnika, kar pomeni, da v enem letu dijaki vendarle pozabijo nekaj snovi.

4. SKLEPNE UGOTOVITVE

Geografija Afrike se obravnava v sklopu geografije sveta, in sicer predvidoma v drugem letniku gimnazijskega izobraževanja. Dijaki naprej spoznajo naravnogeografske in nato še družbenogeografske značilnosti Afrike. Prenovljeni učni načrt za geografijo v programih splošne, klasične in ekonomske gimnazije je izšel leta 2008. Učitelji lahko izbirajo med dvema potrjenima učbenikoma, in sicer učbenikom Svet avtorja Senegačnika ter učbenikom Geografske značilnosti sveta avtorjev Kürbus, Hajdinjak, Kandrič in Šturm. Učbenik Svet, ki izhaja praktično vsako leto in je od prenove učnega načrta izšel še šestkrat, se sproti posodablja ter tako tudi v celoti sledi učnim ciljem iz učnega načrta. Z njegovo uporabo in dopolnjujočo razlago učitelji dijakom prenesejo vse predpisano znanje. Nekaj več dopolnitev in posodobitev podatkov je potreben učbenik Geografske značilnosti sveta, saj je zadnjič izšel leta 2007, torej še pred posodobitvijo učnega načrta. Učbenik je tudi edino učno gradivo, ki ga mora za uporabo v šoli potrditi Strokovni svet RS za izobraževanje. Ostala učna gradiva učitelji poljubno izbirajo, vendar pa so finančno precej omejeni.

Ker je bilo maja 2013 sprejeto, da učbenik namesto dve leti od objave spremembe učnega načrta velja še štiri leta, in ker se v učbeniškem skladu, ki se ga poslužujejo nekatere šole, lahko nadomestijo le odkupljeni ter iztrošeni učbeniki, je učiteljeva avtonomija pri izbiri učbenikov zelo omejena. Čeprav ugotovijo, da jim učbenik ne ustreza, tega ne morejo zamenjati. Ta določila otežujejo uvajanje novih učbenikov, zaradi manjšega povpraševanja pa tudi ne spodbujajo založnikov, da bi pripravili nove. Učiteljem tako ne preostane drugega, kot da v primeru uporabe starejših učbenikov, ki vsebujejo nesodobno in celo neprimerno terminologijo, na to opozorijo dijake ter jo tudi sami prenehajo uporabljati oziroma uporabijo pravilnejša poimenovanja. Za dijake je učbenik najpomembnejše gradivo za učenje, saj ga po naših rezultatih anketiranja uporabljajo celo pogosteje kot zapiske, narejene po učiteljevi razlagi. Na podlagi rezultatov ankete in tudi lastnih izkušenj je eno izmed najpogosteje uporabljenih učnih gradiv pri pouku geografije še atlas, ki ga dijaki veliko uporabljajo tudi za učenje Afrike. Večina ostalih učil, ki jih je leta 2011 priporočil Zavod RS za šolstvo in so namenjena poučevanju in učenju o Afriki, je zelo zastarela in bi bila potrebna zamenjave.

Čeprav so dijaki, ki so bili zajeti v raziskavo, v osnovni šoli delali še po starem učnem načrtu in so uporabljali tudi poimenovanja, kot so črna celina, Sudanski črnici, Pigmejci, Grmičarji in podobno, pa bi morali ta poimenovanja v srednji šoli, kjer so delali po prenovljenem učnem načrtu, zamenjati z ustrežnejšimi. Tudi oba potrjena učbenika, ki se uporabljata za učenje in poučevanje v gimnazijskem izobraževanju, ne uporabljata več spornih izrazov. Edini neustrezen pojem, ki se še najde v njiju, je izraz pleme. Tako so nas presenetili rezultati anketnega vprašanja, ki je od dijakov zahtevalo, naj ločijo neustrezna od ustreznih poimenovanj za posamezne predele oziroma prebivalce Afrike. Tako dijaki drugega kot dijaki tretjega letnika gimnazije niso bili uspešni, saj je le 17 % dijakov drugega in 18 % dijakov tretjega letnika kot neustrezno označilo besedno zvezo rasni drobci, izraz Bušmani pa je označilo 12 % dijakov drugega in 15 % dijakov tretjega letnika. 20 % dijakov drugega letnika in 14 % dijakov tretjega letnika je kot neustrezno poimenovanje označilo tudi črna celina, 16 % dijakov drugega in 18 % dijakov tretjega letnika pa izraz Pigmejci. Kot neustrezne so izbirali tudi sicer povsem veljavne izraze. Med dijaki drugega letnika je bilo celo največkrat kot napačno označeno poimenovanje tropska celina. Na podlagi rezultatov lahko sklepamo, da v šoli vse navedene izraze še vedno uporabljajo, razlog pa pripisujemo temu, da so se učiteljem po večletni uporabi učbenikov, ki vsebujejo take izraze, ti usidrali v spomin in jih prenašajo naprej. Verjetno tudi niso bili opomnjeni, da jih je potrebno zamenjati in dijakom obrazložiti spornost določenih poimenovanj. Menimo, da bi bilo potrebno za učitelje

geografije organizirati izobraževanje na to temo ter jim predstaviti spremembe na področju terminologije ali pa na šole poslati gradiva, kot je npr. raziskovalno poročilo društva Afriški center z naslovom Afrika v slovenskem šolskem sistemu, kjer so obrazložene posamezne neustreznosti in predlagane izboljšave.

Pri dijakih so prisotni tudi stereotipi o Afriki, saj ob njeni omembi najprej pomislijo na revščino in »črnce«. Čeprav v severnem delu Afrike živijo večinoma Arabci, dijaki celo celino povezujejo le s temnopoltim prebivalstvom. Zaradi statističnih podatkov in kazalcev, ki prikazujejo gospodarsko razvitost afriških držav in ki ne vključujejo tudi sive ekonomije, s katero se preživlja veliko Afričanov in ki jim nekoliko dviga življenjski standard, dijaki ob omembi Afrike najpogosteje pomislijo na revščino. Menimo, da k temu veliko pripomorejo tudi slike v učbenikih, ki ne prikazujejo bogatejših in razvitejših mest ter četrti, ampak predvsem tiste, ki prikazujejo nazadnjaštvo in drugačnost od gospodarsko bolj razvitega sveta. Dijaki ob omembi Afrike pomislijo še na puščave, Saharo in lakoto, med najpogostejšimi asociacijami pa se ni znašala nobena izmed afriških živali ali znamenitosti. Tema, ki je bila dijakom drugega in tretjega letnika najbolj všeč, je tema o afriških boleznih, prav tako se te teme najbolj spominjajo. Ker bi si želeli več izvedeti o prebivalcih Afrike, njihovih kulturah ter načinu življenja, menim, da je to dobra priložnost, da učitelji dijakom s predstavitvijo te teme, če seveda ne izpostavljajo samo negativnih stvari, preusmerijo pozornost od »bolne« Afrike h kulturno in jezikovno pestri celini.

Izmed treh postavljenih hipotez lahko eno v celoti, dve pa delno potrdimo. Tako dijaki drugega kot tretjega letnika so med prvih pet najpogostejših asociacij na Afriko uvrstili tri, ki imajo negativno konotacijo, in sicer: revščina, lakota in »črnci«. Asociacije, povezane z boleznimi, se niso znašle med prvimi petimi, kot je predvideno v eni izmed hipotez. Tudi drugo hipotezo, ki predpostavlja, da so bile dijakom pri obravnavi Afrike najbolj všeč vsebine, povezane z aktualnimi družbenimi značilnostmi v Afriki, najmanj pa vsebine, ki se nanašajo na afriško zgodovino, lahko le delno potrdimo, saj so se med najmanj priljubljenimi znašle naravnogeografske teme in ne afriška zgodovina. V celoti lahko potrdimo tretjo hipotezo, ki pravi, da dijaki drugega letnika gimnazije odgovorijo pravilno na več vprašanj kot dijaki tretjega letnika gimnazije.

Menimo, da so izbrane raziskovalne metode pripeljale do zelenih rezultatov. Vsekakor bi bilo zanimivo podobno anketiranje izvesti čez nekaj let, ko bodo v srednje šole prišle generacije, ki sedaj že v osnovni šoli delajo po prenovljenem učnem načrtu in po posodobljenih učbenikih, ter raziskati, ali se je stereotipnost kaj zmanjšala. V kolikor bi se kdo v prihodnje odločil izvesti podobno raziskavo, bi bilo koristno, da bi anketiranje izvedel še med učitelji geografije, saj bi tako dobil informacije o tem, koliko so učitelji dejansko ozaveščeni in kako se izogibajo stereotipiziranju.

5. SUMMARY

The geography of Africa is taught within the wider context of world geography, likely in the second year of secondary-school education. Students are first acquainted with the natural geographical features of Africa, followed by the presentation of the socio-geographical features of the continent. The revamped curriculum for the subject of geography in secondary schools, classical gymnasiums and secondary schools of economics was released in 2008. Teachers can choose between two approved textbooks, namely *Svet* (The World) by Senegačnik and *Geografske značilnosti sveta* (The Geographical Features of the World) by Kürbus, Hajdinjak, Kandrič and Šturm. The textbook *Svet*, which is published nearly every year and has been published six times since the revamping of the curriculum, has been regularly updated and thus follows the learning objectives stated in the curriculum. By using this textbook and its complementary interpretations of the topics, teachers are able to convey all of the mandatory knowledge to their students. The textbook *Geografske značilnosti sveta*, however, is in need of updating, since it was last released before the revamping of the curriculum, in 2007. Textbooks are the only teaching materials that must be approved by The Higher Education Directorate before being allowed to be used in schools. Other teaching materials can be chosen by teachers, who are rather limited in financial terms.

It was accepted in May 2013 that a textbook is valid for four years after the revamping of the curriculum, instead of two, while only bought and worn-out textbooks funded by the school can be replaced, all of which greatly restricts a teacher's autonomy in selecting a textbook. Even though a teacher finds that a textbook is not suitable, they can't have it replaced for another. These provisions make an introduction of new textbooks difficult, while due to low demands for new textbooks, publishers aren't encouraged to prepare new publications. When using old textbooks that haven't been updated and feature unsuitable technical terms, teachers have no other choice but to draw their students' attention to the mistakes and stop using them in their teaching, or rather use the correct terminology instead. For students, their textbooks are the most important learning material, as according to our survey, they use them even more often than they do their notes based on the teacher's explanation.

Based on the survey results and our own experience, it appears one of the most often used teaching materials is the world atlas, used a great deal by students also for the purpose of learning about Africa. Most of the other teaching and learning materials, prescribed by the National Education Institute of the Republic of Slovenia, and intended for teaching and learning about Africa, are very outdated and are in need of replacing.

Although the students that participated in the survey followed the old curriculum in primary schools and used terminology such as the Dark Continent, the Sudanese blacks, the Pygmies, Bushmen and the like, such terminology should be replaced with more suitable words in secondary schools, where the revamped curriculum is used. Both of the approved textbooks used in secondary-school education do not feature any controversial terminology. The only inadequate word that can still be found in them is the term tribe. We were surprised by the results of the survey question where the students were required to distinguish between appropriate and inappropriate terms for specific areas of Africa or for their inhabitants. Both second and third-year secondary-school students were unsuccessful, as only 17% of the second-year students and 18% of the third-year students marked the phrase racial fragmentation as inappropriate, while the term Bushman was marked as such by 12% of the second-year students and 15% of the third-year students. 20% of the second-year students and 14% of the third-year students marked the phrase Dark Continent as inappropriate, while the

term the Pygmies was marked as such by 16% of the second-year students and 18% of the third-year students. They also marked completely valid terminology as inappropriate. Second-year students most often wrongly marked the term the Tropical Continent as inappropriate. Based on the results, we may conclude that the terms stated above are still in use and we attribute the reason for that to the fact that the terms are locked in the teachers' minds after years of using certain textbooks and are passed on by them. It is probable that no one has reminded them that this terminology should be updated and that their students should have it explained why certain terms are questionable. We believe that a sort of educational seminar should be organised for teachers where the changes could be presented to them, or they should be sent materials to their schools, such as the research report of The African Centre entitled "Africa in the Slovene Educational System", where individual inappropriate terms are explained and suggestions for improvement are made.

Stereotypes about Africa were also present with the students, as their first thoughts at the mention of Africa are poverty and "black people". Although Northern Africa is mainly inhabited by Arabs, the students applied the dark-skinned population to the entire continent. Due to statistical data and indicators that show the economic development of African countries and do not include the informal economy, in which most of the African population participates to support themselves and which slightly raises their living standards, the students most often think of poverty at the mention of Africa. We believe that the pictures in textbooks greatly contribute to such mentality, as they do not show the rich and developed cities and districts, but mostly those that portray a continent that is conservative and different from the rest of the economically developed world. At the mention of Africa, the students also think about deserts, the Sahara, and famine, but no African animal or attraction could be found among the associations. The topic that the students liked the most was the topic of African diseases, and of all the topics it is the one they remember the most. Since the students would like to learn more about Africa's population, its cultures, and the way of life, I believe this is a good opportunity for teachers to present this topic to their students, without only exposing its negative sides, and divert their attention from a "diseased" Africa to the culturally and linguistically continent that it is.

Out of our three hypotheses, one can be fully confirmed and two partially so. When asked about five most common associations to Africa, both second and third-year students named three that have a negative connotation: poverty, famine, and "black people". Associations related to diseases were not ranked among the top five as we had predicted with one of the hypotheses. We can also only partially confirm our second hypothesis, namely that when learning about Africa, students would like the current social characteristic of Africa the most and the contents related to the history of Africa the least, but it was the topic of the natural geographic features that was one of the lowest ranked and not the history of Africa. We can fully confirm the third hypothesis, which supposes that second-year secondary-school students would correctly respond to more questions than third-year secondary-school students. We believe we selected the appropriate methods, by which we achieved the desired results. It would be interesting to conduct a similar survey in a few years' time when new generations of students have begun to attend secondary schools, as these generations are already acquiring knowledge according to the new curriculum and using new textbooks, and we could determine, then, whether the presence of the stereotypes has been reduced or not. Should anyone undertake such a survey in the future, we recommend that a survey be carried out among teachers of geography, as such an approach would gather the information about whether teachers are aware of the stereotypes or not, and how they avoid them, if they do so at all.

6. VIRI IN LITERATURA

1. Brinovec, S., 2004. Kako poučevati geografijo. Didaktika pouka. Ljubljana, Zavod Republike Slovenije za šolstvo, 297 str.
2. De Simone, F., Gaál, M., Hočevar, M., Krek, I., Ogrin, D., Šeruga, I., Vervega, V., 2012. Geografija. Predmetni izpitni katalog za splošno maturo 2014. Ljubljana, Državni izpitni center, 41 str. URL: http://www.ric.si/splosna_matura/predmeti/geografija/ (Citirano 10. 2. 2014).
3. Kovač, M., Kovač Šebart, M., Krek, J., Štefanc, D., Vidmar, T., 2005. Učbeniki in družba znanja. Ljubljana, Pedagoška fakulteta, Center za študij edukacijskih strategij, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, 192 str.
4. Kürbus, T., Hajdinjak, B., Kandrič, B., Šturm, S., 2004a. Geografske značilnosti sveta za 2. letnik gimnazijskega in srednjega tehniškega oz. strokovnega izobraževanja. 1. izd. Ljubljana, Mladinska knjiga, 131 str.
5. Kürbus, T., Hajdinjak, B., Kandrič, B., Šturm, S., 2007. Geografske značilnosti sveta za 2. letnik gimnazijskega in srednjega tehniškega oz. strokovnega izobraževanja. 1. ponatis. Ljubljana, Mladinska knjiga, 131 str.
6. Kürbus, T., Hajdinjak, B., Kandrič, B., Šturm, S., 2004b. Geografske značilnosti sveta za 2. letnik gimnazijskega in srednjega tehniškega oz. strokovnega izobraževanja. Delovni zvezek. 1. izd. Ljubljana, Mladinska knjiga, 40 str.
7. Kürbus, T., Hajdinjak, B., Kandrič, B., Šturm, S., 2006. Geografske značilnosti sveta za 2. letnik gimnazijskega in srednjega tehniškega oz. strokovnega izobraževanja. Delovni zvezek. 2. ponatis. Ljubljana, Mladinska knjiga, 40 str.
8. Pajek, M., 2011. Potrjevanje učbenikov s področja geografije. Diplomsko delo. Ljubljana, Filozofska fakulteta, Oddelek za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo, Oddelek za geografijo, 92 str. URL: http://geo.ff.uni-lj.si/pisnadela/pdfs/dipl_201107_mira_pajek.pdf (Citirano 30. 5. 2014).
9. Pirc, J., Muršič, R., Zimani, M., Nouhoum, I., Suša, R., Radinja, A., Košnik, S., Uršič, T., Lamberger Khatib, M., Mrak, K., 2010. Afrika v slovenskem šolskem sistemu. Zaključno poročilo projekta Izobraževanje za razvoj na trdnih temeljih. Ljubljana, Društvo Afriški center, 88 str. URL: <http://www.tuditi.si/data/useruploads/files/1353516656.pdf> (Citirano 10. 6. 2014).
10. Postopek potrjevanja učbeniških gradiv. Zavod Republike Slovenije za šolstvo. URL: <http://www.zrss.si/default.asp?rub=2142> (Citirano 20. 12. 2013).
11. Pravilnik o potrjevanju učbenikov. 2006. Uradni list RS, 57, str. 6178–6181. URL: <http://www.uradni-list.si/1/objava.jsp?urlurid=20062380> (Citirano 20. 12. 2013).

12. Pravilnik o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o potrjevanju učbenikov. 2013. Uradni list RS, 41, str. 4956. URL: http://www.zrssl.si/pdf/230513114054_spremembe_pravilnika_o_potrjevanju_ucbenikov_uradni_list_republike_slovenije_st_41_13_5_2013.pdf (Citirano 15. 5. 2014).
13. Predlog potreb po novih učbenikih 2014. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. 2014. URL: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/ss/Ucbeniki/Potrebe_2014_ZRSS.pdf (Citirano 25. 5. 2014).
14. Predlog potreb po novih učbenikih 2013. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. URL: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/pdf/potrebe_po_ucbenikih_OS_2013.pdf (Citirano 25. 5. 2014).
15. Predlog potreb po novih učbenikih 2012. Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport. 2012. URL: http://www.mizs.gov.si/fileadmin/mizs.gov.si/pageuploads/podrocje/os/pdf/ZRSS_17_7_12.pdf (Citirano 25. 5. 2014).
16. Radinja, A., 2009. Učbeniki kot akter pri zahodni konstrukciji Afrike. Diplomsko delo. Ljubljana, Fakulteta za družbene vede, 103 str. URL: <http://dk.fdv.uni-lj.si/diplomska/pdfs/Radinja-Ajda.pdf> (Citirano 15. 6. 2014).
17. Revizijsko poročilo. Učna gradiva za osnovno in srednjo šolo. 2013. Ljubljana, Računsko sodišče Republike Slovenije, 45 str. URL: [http://www.rs-rs.si/rsrs/rsrs.nsf/I/K614AFC01221CED8BC1257BD7001736B1/\\$file/Gradiva_MIZK_SRSP.pdf](http://www.rs-rs.si/rsrs/rsrs.nsf/I/K614AFC01221CED8BC1257BD7001736B1/$file/Gradiva_MIZK_SRSP.pdf) (Citirano 31. 3. 2014).
18. Senegačnik, J., 2004. Svet. Geografija za 2. letnik gimnazij. 2. izd. Ljubljana, Modrijan, 136 str.
19. Senegačnik, J., 2013a. Svet. Geografija za 2. letnik gimnazij. 10., prenovljena izd. Ljubljana, Modrijan, 151 str.
20. Senegačnik, J., 2013b. Svet. Geografija za 2. letnik gimnazij. Delovni zvezek. 10. izd. Ljubljana, Modrijan, 45 str.
21. Splošno o katalogih učbenikov. Zavod Republike Slovenije za šolstvo. URL: <https://socal.mss.edus.si/Trubar/Javno/> (Citirano 5. 3. 2013).
22. Štefanc, D., 2005. Učbenik z vidika didaktične teorije. Značilnosti, funkcije, kakovost in problematika potrjevanja. Sodobna pedagogika, 56, 4, str. 172–185.
23. Štefanc, D., Mažgon, J., Škapin, D., 2011. Z učnimi gradivi do kakovostnega znanja. Poročilo o evalvaciji empirične raziskave in racionalne evalvacije. Značilnosti in uporaba učnih gradiv v srednjem poklicnem in strokovnem izobraževanju. Ljubljana, Center RS za poklicno izobraževanje, 88 str.

24. Učila. Geografija – splošna, klasična, ekonomska gimnazija. 2011. Zavod RS za šolstvo. URL: [http://www.zrss.si/pdf/140911144927_uci_geografija_\(splosna,klasicna_in_ekonomska_gimnazija_turisticni_teh.\).pdf](http://www.zrss.si/pdf/140911144927_uci_geografija_(splosna,klasicna_in_ekonomska_gimnazija_turisticni_teh.).pdf) (Citirano 15. 5. 2014).
25. Učni načrt. Geografija: splošna, klasična, ekonomska gimnazija. 2008. Ljubljana, Ministrstvo za šolstvo in šport, Zavod RS za šolstvo, 60 str. URL: http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2011/programi/media/pdf/un_gimnazija/geografija_spl_gimn.pdf (Citirano 15. 12. 2013).
26. Učni načrti za gimnazije. Zavod Republike Slovenije za šolstvo. URL: http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2011/programi/gimnazija/ucni_nacrti.htm (Citirano 15. 12. 2013).
27. Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja. Pravno-informacijski sistem RS. URL: <http://pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=ZAKO445> (Citirano 20. 12. 2013).
28. Žakelj, A., 2007. Kurikul kot proces in razvoj. Načela in cilji posodabljanja kurikula. V: Kurikul kot proces in razvoj. Zbornik prispevkov posveta, Postojna, 17.–19. 1. 2007. Ljubljana, Zavod RS za šolstvo, str. 8–17.

7. SEZNAM SLIK, PREGLEDNIC IN PRILOG

Seznam slik:

<i>Slika 1: Delež učbenikov, ki vsebujejo določene diskurzivne tehnike .....</i>	32
<i>Slika 2: Predstavitev vzorca glede na spol in letnik gimnazijskega izobraževanja .....</i>	34
<i>Slika 3: Asociacije dijakov na Afriko – 2. letnik .....</i>	36
<i>Slika 4: Pet najpogostejših asociacij dijakov 2. letnika na Afriko .....</i>	37
<i>Slika 5: Asociacije dijakov na Afriko – 3. letnik .....</i>	38
<i>Slika 6: Pet najpogostejših asociacij dijakov 3. letnika na Afriko .....</i>	38
<i>Slika 7: Primerjava petih najpogostejših asociacij dijakov 2. in 3. letnika na Afriko .....</i>	39
<i>Slika 8: Priljubljenost vsebin iz obravnave Afrike pri dijakih 2. in 3. letnika .....</i>	40
<i>Slika 9: Teme, ki se jih dijaki drugega in tretjega letnika iz obravnave Afrike najbolj spominjajo .....</i>	42
<i>Slika 10: Teme, o katerih bi dijaki drugega in tretjega letnika pri obravnavi Afrike želeli izvedeti še več .....</i>	43
<i>Slika 11: Pogostost uporabe posameznih učnih gradiv za učenje Afrike .....</i>	44
<i>Slika 12: Neustrezni izrazi za poimenovanje posameznih predelov oziroma prebivalcev Afrike po mnenju dijakov 2. in 3. letnika .....</i>	45
<i>Slika 13: Delež pravih odgovorov dijakov 2. in 3. letnika na trditve, povzete po delovnem zvezku .....</i>	46
<i>Slika 14: Oblika kmetijstva, ki po mnenju dijakov 2. in 3. letnika najbolj pospešuje širjenje Sahare v pas Sahela .....</i>	47
<i>Slika 15: Država oziroma zveza držav, ki bo po mnenju dijakov 2. in 3. letnika v prihodnjih letih najbolj širila naložbe v afriško gospodarstvo .....</i>	48

Seznam preglednic:

<i>Preglednica 1: Predstavitev opornih točk za obravnavo geografije Afrike v splošnem delu učnega načrta .....</i>	3
<i>Preglednica 2: Cilji in vsebine geografije Afrike .....</i>	5
<i>Preglednica 3: V učnem načrtu predlagane vsebine in cilji za medpredmetno povezovanje na temo Afrike .....</i>	7
<i>Preglednica 4: Primerjava ciljev in vsebin geografije Afrike iz učnega načrta in PIK-a za leto 2014 .....</i>	9
<i>Preglednica 5: Poraba sredstev za financiranje učbenikov in drugih učnih gradiv (brez e-gradiv) v obdobju od leta 2007 do vključno leta 2012 .....</i>	11
<i>Preglednica 6: Predlog potreb po novih učbenikih 2014 – geografija v gimnaziji .....</i>	14
<i>Preglednica 7: Seznam učil za učenje in poučevanje Afrike .....</i>	14
<i>Preglednica 8: Doseganje učnih ciljev iz učnega načrta z obravnavo učbenika Svet .....</i>	16
<i>Preglednica 9: Doseganje učnih ciljev iz učnega načrta z obravnavo učbenika Geografske značilnosti sveta .....</i>	24
<i>Preglednica 10: Primerjava zastopanosti ciljev in vsebin geografije Afrike iz učnega načrta v učbenikih Svet in Geografske značilnosti sveta .....</i>	28

<i>Preglednica 11: Pregled najpogostejših asociacij po skupinah .....</i>	<i>35</i>
<i>Preglednica 12: Oblika kmetijstva, ki po mnenju dijakov 2. in 3. letnika najbolj pospešuje širjenje Sahare v pas Sahela .....</i>	<i>47</i>
<i>Preglednica 13: Država oziroma zveza držav, ki bo po mnenju dijakov 2. in 3. letnika v prihodnjih letih najbolj širila naložbe v afriško gospodarstvo .....</i>	<i>48</i>

Seznam prilog:

Priloga 1: ANKETNI VPRAŠALNIK: 2. letnik

Priloga 2: ANKETNI VPRAŠALNIK: 3. letnik

8. PRILOGE

Priloga 1: ANKETNI VPRAŠALNIK: 2. letnik

Pozdravljeni.

Sem Darja Hočevar, študentka geografije in sociologije kulture na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Pripravljam diplomsko delo z naslovom Afrika v učnem načrtu in učnih gradivih v gimnaziji, zato vas prosim za sodelovanje v anketi.

Anketa je anonimna, odgovori pa bodo uporabljeni izključno za potrebe mojega diplomskega dela.

Spol: M   Ž

Starost :   _____

1. Napiši 5 asociacij, ki ti najprej pridejo na misel, ko pomisliš na Afriko.

_____, _____, _____,
_____, _____.

2. Katere vsebine iz obravnave Afrike pri pouku geografije v letošnjem šolskem letu so ti bile najbolj všeč? (Razvrsti vsebine od 1 do 8, pri čemer 1 pomeni »najmanj mi je bilo všeč«, 8 pa »najbolj mi je bilo všeč«. Uporabi vse številke od 1 do 8.)

- _____ Površje in reliefne enote Afrike
- _____ Podnebje in rastlinski pasovi Afrike
- _____ Afriško vodovje
- _____ Afriška kulturna in jezikovna pestrost
- _____ Kolonializem, osamosvojitve afriških držav in neokolonializem
- _____ Spoznavanje poglobljenih socialno-ekonomskih in političnih problemov Afrike
- _____ Afriško kmetijstvo in rudarstvo
- _____ Afriške bolezni in problem aidsa

3. Katere teme se iz obravnave Afrike pri pouku geografije iz letošnjega šolskega leta najbolj spominjaš in zakaj?

_____
_____

4. O kateri temi bi želel/-a izvedeti še več?

_____

5. Kako pogosto pri učenju geografije uporabljaš naslednja gradiva? Spomni se predvsem na učenje Afrike. (V vsak pravokotnik zapiši oceno od 1 do 5, pri čemer 1 pomeni, da jih ne uporabljaš nikoli, 5 pomeni, da jih uporabljaš vedno.)

zapiske v zvezku

atlas

učbenik
delovni zvezek

drugo: _____

6. Obkroži neustrezne izraze za poimenovanje posameznih predelov oziroma prebivalcev Afrike.

tropska celina

rasni drobci

Podsaharska Afrika

Bušmani

črna celina

visoka Afrika

Pigmejci

7. Preberi spodnje trditve in obkroži DA, če je trditev pravilna, oziroma NE, če je nepravilna.

Čadsko jezero močno spreminja svoj obseg.	DA	NE
Večina afriških brzic je na pragovih v osrčju celine.	DA	NE
Nafta je Nigeriji prinesla blagostanje.	DA	NE
Samostojnost v obdobju kolonializma sta obdržali le Etiopija in Liberija.	DA	NE
Večina afriških držav je odvisna od izvoza enega ali dveh artiklov.	DA	NE
Afrika mora vedno več hrane za lastne potrebe uvažati.	DA	NE
Muha cece prenaša povzročitelja spalne bolezni.	DA	NE
Lakota in revščina v posameznih predelih Afrike sta posledica predvsem naravnih nesreč.	DA	NE

8. Obkroži obliko kmetijstva, ki najbolj pospešuje širjenje Sahare v pas Sahela.

Selilno poljedelstvo

Pašna živinoreja

Namakalno poljedelstvo

9. Obkroži državo ali zvezo držav, ki bo v prihodnjih letih najbolj širila naložbe v afriško gospodarstvo.

ZDA

Evropska unija

Kitajska

Japonska

Saudova Arabija

10. Kaj bi nekomu, ki (hipotetično) ne pozna Afrike, povedal/-a pozitivnega o njej?

Priloga 2: ANKETNI VPRAŠALNIK: 3. letnik

Pozdravljeni.

Sem Darja Hočevar, študentka geografije in sociologije kulture na Filozofski fakulteti v Ljubljani. Pripravljam diplomsko delo z naslovom Afrika v učnem načrtu in učnih gradivih v gimnaziji, zato vas prosim za sodelovanje v anketi.

Anketa je anonimna, odgovori pa bodo uporabljeni izključno za potrebe mojega diplomskega dela.

Spol: M   Ž

Starost :   _____

1. Napiši 5 asociacij, ki ti najprej pridejo na misel, ko pomisliš na Afriko.

_____, _____, _____,
_____, _____.

2. Katere vsebine iz obravnave Afrike pri pouku geografije v lanskem šolskem letu so ti bile najbolj všeč? (Razvrsti vsebine od 1 do 8, pri čemer 1 pomeni »najmanj mi je bilo všeč«, 8 pa »najbolj mi je bilo všeč«. Uporabi vse številke od 1 do 8.)

- ___ Površje in reliefne enote Afrike
- ___ Podnebje in rastlinski pasovi Afrike
- ___ Afriško vodovje
- ___ Afriška kulturna in jezikovna pestrost
- ___ Kolonializem, osamosvojitve afriških držav in neokolonializem
- ___ Spoznavanje poglobljenih socialno-ekonomskih in političnih problemov Afrike
- ___ Afriško kmetijstvo in rudarstvo
- ___ Afriške bolezni in problem aidsa

3. Katere teme se iz obravnave Afrike pri pouku geografije iz lanskega šolskega leta najbolj spominjaš in zakaj?

_____
_____

4. O kateri temi bi želel/-a izvedeti še več?

_____

5. **Kako pogosto pri učenju geografije uporabljaš naslednja gradiva? Spomni se predvsem na učenje Afrike.** (V vsak pravokotnik zapiši oceno od 1 do 5, pri čemer 1 pomeni, da jih ne uporabljaš nikoli, 5 pomeni, da jih uporabljaš vedno.)

zapiske v zvezku
učbenik
delovni zvezek

	atlas	
	drugo: _____	

6. **Obkroži neustrezne izraze za poimenovanje posameznih predelov oziroma prebivalcev Afrike.**

tropska celina

rasni drobci

Podsaharska Afrika

Bušmani

črna celina

visoka Afrika

Pigmejci

7. **Preberi spodnje trditve in obkroži DA, če je trditev pravilna, oziroma NE, če je nepravilna.**

Čadsko jezero močno spreminja svoj obseg.	DA	NE
Večina afriških brzic je na pragovih v osrčju celine.	DA	NE
Nafta je Nigeriji prinesla blagostanje.	DA	NE
Samostojnost v obdobju kolonializma sta obdržali le Etiopija in Liberija.	DA	NE
Večina afriških držav je odvisna od izvoza enega ali dveh artiklov.	DA	NE
Afrika mora vedno več hrane za lastne potrebe uvažati.	DA	NE
Muha cece prenaša povzročitelja spalne bolezni.	DA	NE
Lakota in revščina v posameznih predelih Afrike sta posledica predvsem naravnih nesreč.	DA	NE

8. **Obkroži obliko kmetijstva, ki najbolj pospešuje širjenje Sahare v pas Sahela.**

Selilno poljedelstvo

Pašna živinoreja

Namakalno poljedelstvo

9. **Obkroži državo ali zvezo držav, ki bo v prihodnjih letih najbolj širila naložbe v afriško gospodarstvo.**

ZDA

Evropska unija

Kitajska

Japonska

Saudova Arabija

10. Kaj bi nekomu, ki (hipotetično) ne pozna Afrike, povedal/-a pozitivnega o njej?
